Konsenzus, de-polarizácia a premosťovanie rozdielnych názorov v spoločnosti

Tréning pre Národné osvetové centrum 18-19.11.2020

PDCS

Polarizácia a premosťovanie komunít

Dušan Ondrušek

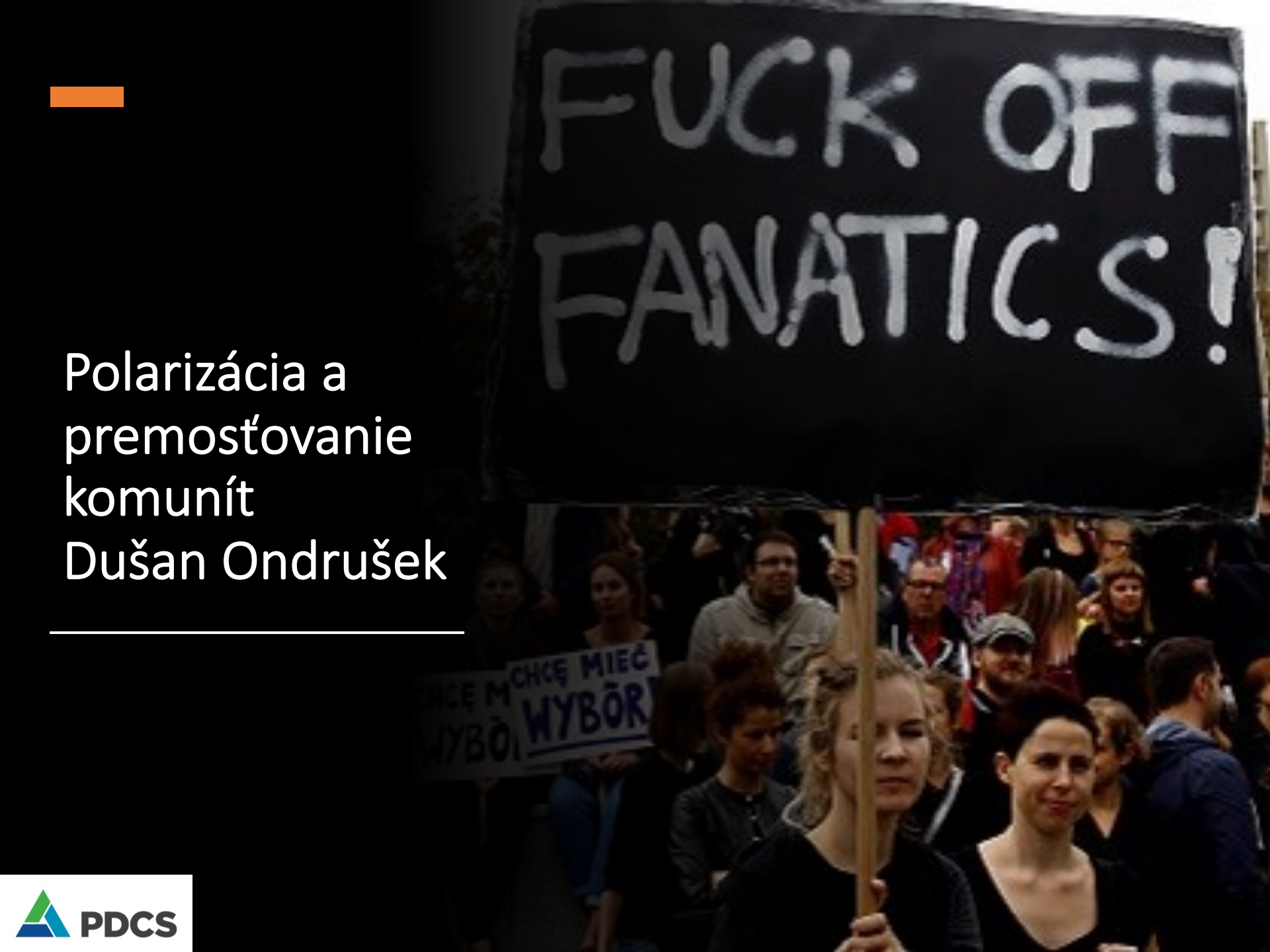

PDCS

Čo je polarizácia?

- Je proces, v ktorom sa členovia skupiny názorovo alebo postojmi **vzďaľujú od stredu** (na pomyselnej názorovej škále sa presúvajú k pólom).
- Zaujmú miesta, ktoré znamenajú dve jasne **oddelené krajnosti**.

V polarizácii upadáme do pasce. **Nekomunikujeme**, vidíme problém iba zo svojej strany, zdôrazňujeme iba vlastné krivdy a nespravodlivosti, nevšímame si, ako situáciu prežívajú ľudia na druhej strane. Tamtí na druhej strane sú vnímaní ako nepriatelia, ktorí samozrejme „nemajú pravdu“. Sú to vinníci, ktorí sú príčinou konfliktu a polarizácie. Tí ktorí „začali“ konflikt ako prví, alebo sa - „oveľa viac ako my“ - podieľajú na jeho udržiavaní a prehlbovaní.

PDCS

Jeden z týchto piatich objektov sa odlišuje a nepatrí do tohto radu. Ktorý je to?

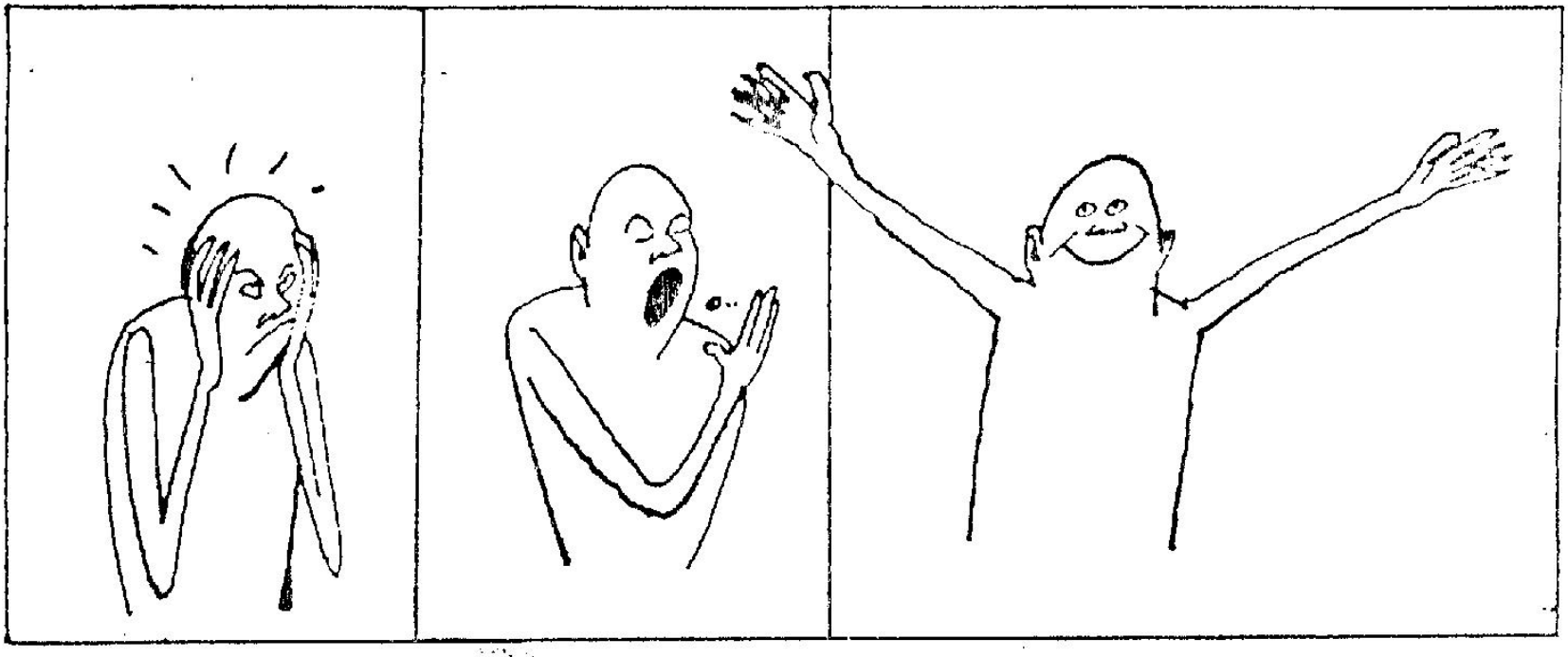

Figur 36. "Pillesalg på norsk".

„Premosťovači“ (bridgebuilders)

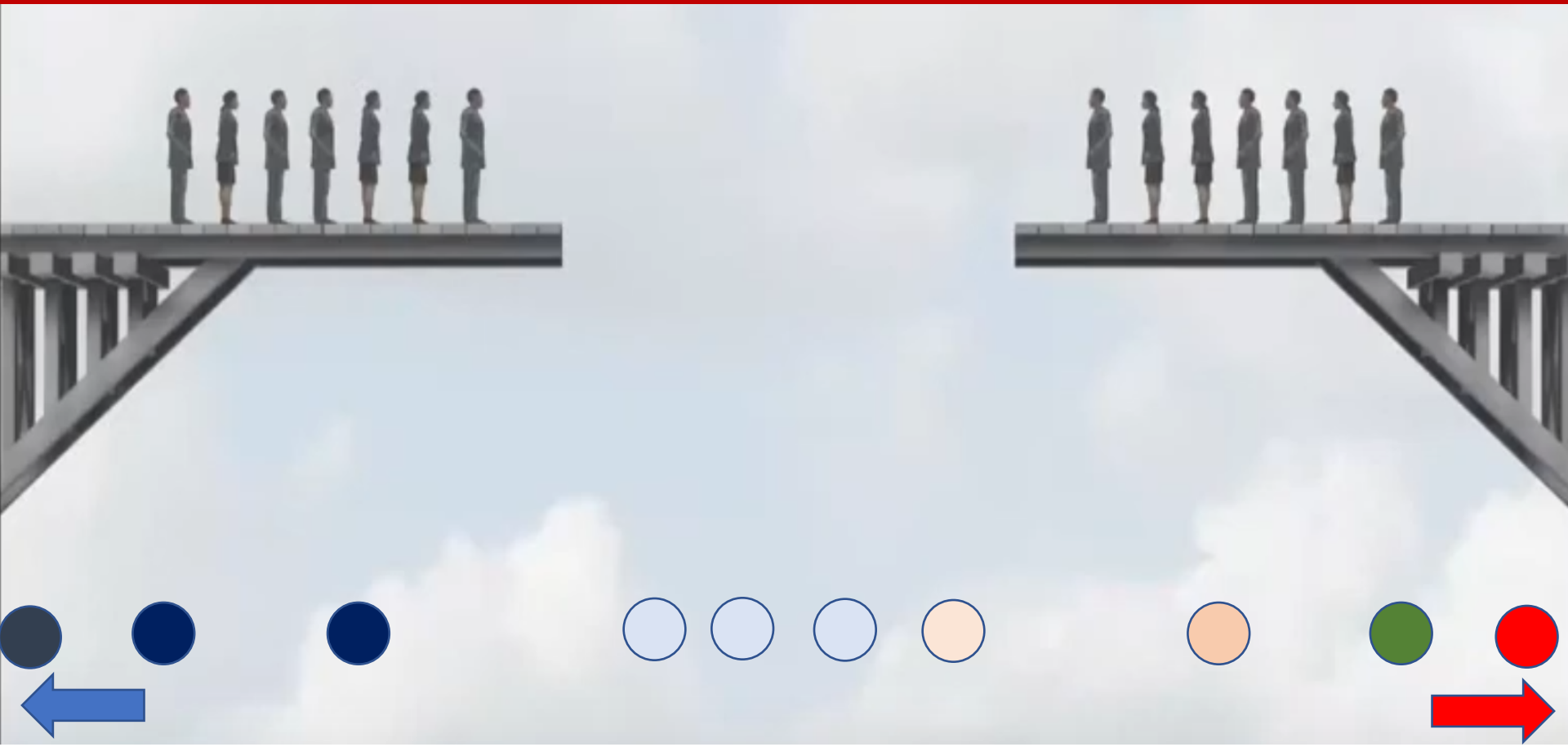

Colorado experiment Cass Sunstein, R.Hastie, D.Schkade, 2005

- Má štát umožniť registrované partnerstvá?
- Majú zamestnávatelia presadiť „afirmatívnu akciu?
- Máme sa pridať k zmluve o globálnom otepľovaní?

PDCS

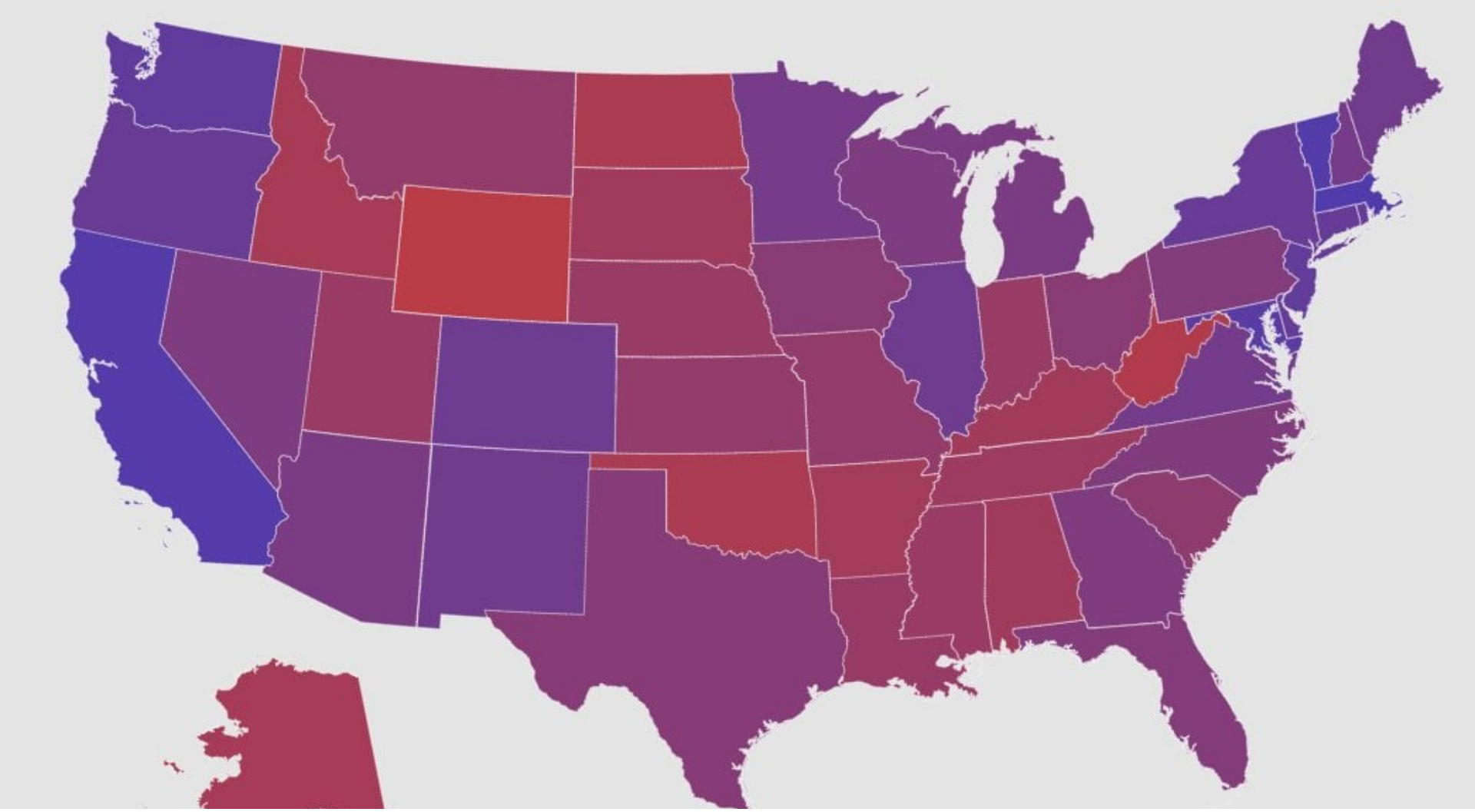

Fialové (nie červené a modré USA)

Adam Grant, 2020

PDCS

Dôležitosť úvodnej inštrukcie pri polarizácii/depolarizácii diskusie

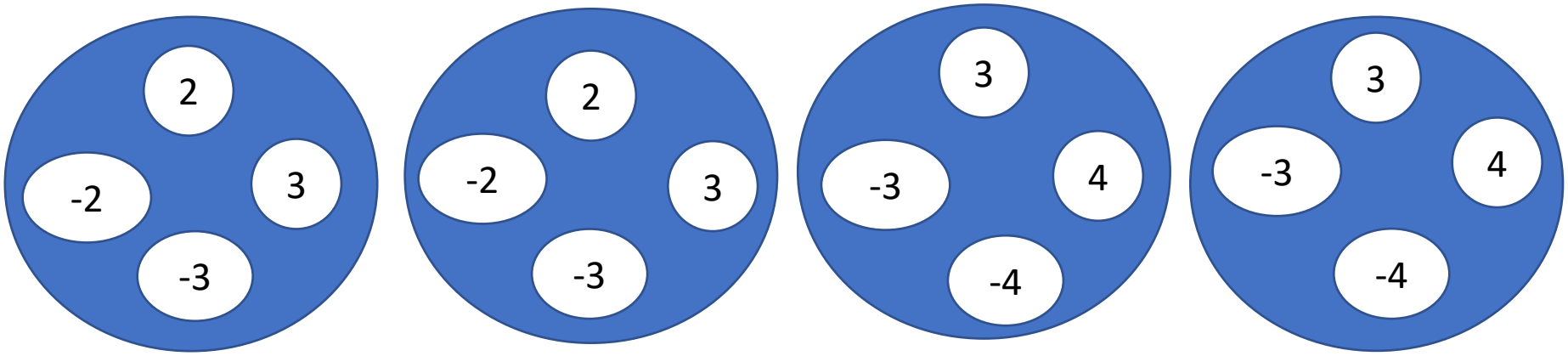

Účastníci posúdili na škále -4 ... +4 (vôbec nesúhlasím až po veľmi súhlasím) výrok typu :

„Štát by mal zákonom zakázať fajčenie vo verejných priestoroch“

Výskumníci rozsadili účastníkov na diskusiu okolo stolov, bez toho, aby ich informovali, kto ako odpovedal...

PDCS

Dôležitosť úvodnej inštrukcie pri polarizácii/depolarizácii diskusie

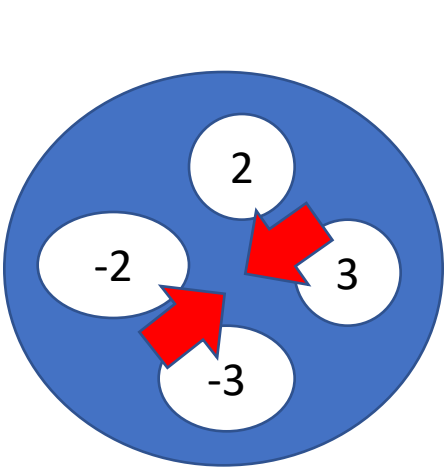

Nekategorizujúca Inštrukcia do diskusie:
„Porozprávajte sa na túto tému...“

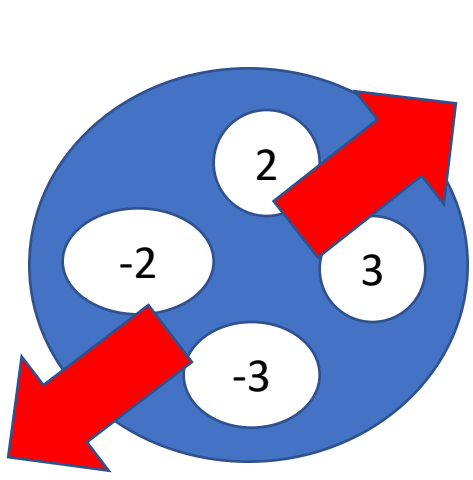

Kategorizujúca Inštrukcia do diskusie:
„Máte veľmi odlišné názory (ale aj keď ste z rôznych skupín), skúste sa dohodnúť...“

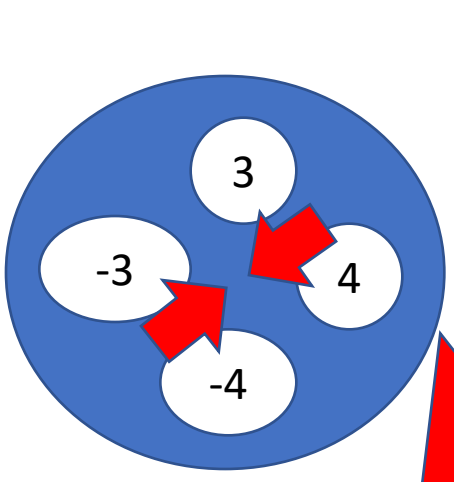

Nekategorizujúca Inštrukcia do diskusie:
„Porozprávajte sa na túto tému...“

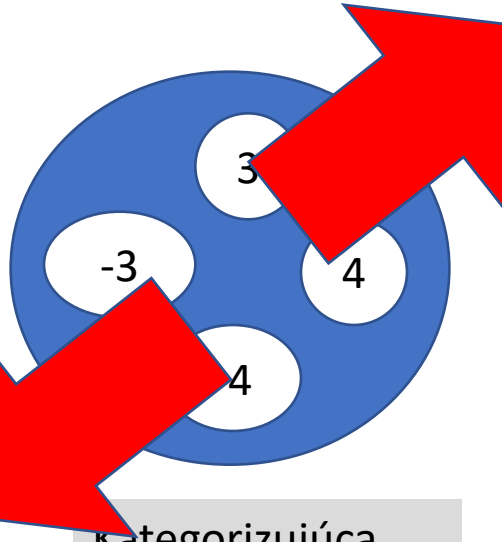

Kategorizujúca Inštrukcia do diskusie:
„Máte veľmi odlišné názory (ale aj keď ste z rôznych skupín), skúste sa dohodnúť...“

PDCS

Prečo dochádza k fenoménu „risky shift“?

informačné kaskády

difúzia zodpovednosti

PDCS

Polarizujúce faktory, ktoré sa prejavujú v sociálnych médiách

Ozvučné komory („echo chambers“) V sociálnych médiách máme tendenciu vytvárať vlastné ozvučné komory – komunikovať len s ľuďmi, s ktorými súhlasíme, ostatných umlčať, odstrihnúť, blokovať...

Rýchly nástup konfliktu („flame“) Diskusie on-line majú rýchlu tendenciu skĺznuť do obviňovania , znevažovania , do podoby „rozhnevaných davov“ , zabúdame, že za obrazovkami sedia reálni ľudia so všetkou bohatosťou emócií a charakterových čŕt, nie sú to len naši „avatari“ .

Utlmenie názorovej pružnosti Rýchlosť a stručnosť komunikácie na sociálnych sieťach nás núti koncentrovať komplexné vyjadrenia k veľmi komplexnej skutočnosti do 140-znakových tweetov alebo niekoľkoriadkových statusov. A po odoslaní to dokumentuje vtedajší moment, veľmi ťažko sa to mení (aj v prípade zmeny názoru) a prakticky sa to nedá „vygumovať“ z virtuálneho priestoru.

Anonymita -

PDCS

Thomas Frey , 2016 https://goo.gl/UKXs7M

Horizontálne nepriateľstvo
(Judith White, 2015)

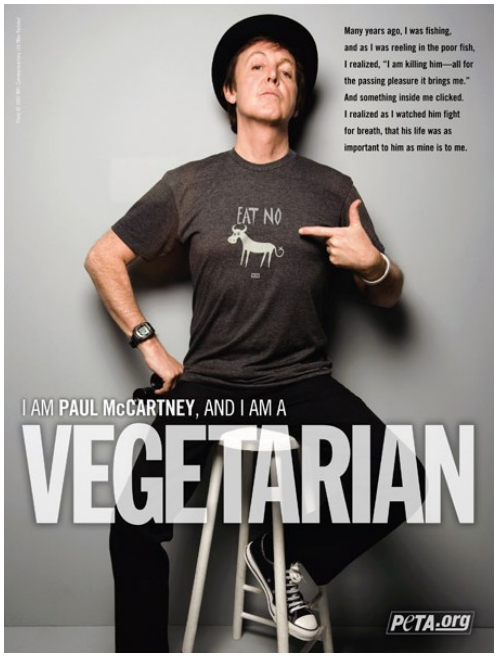

PDCS

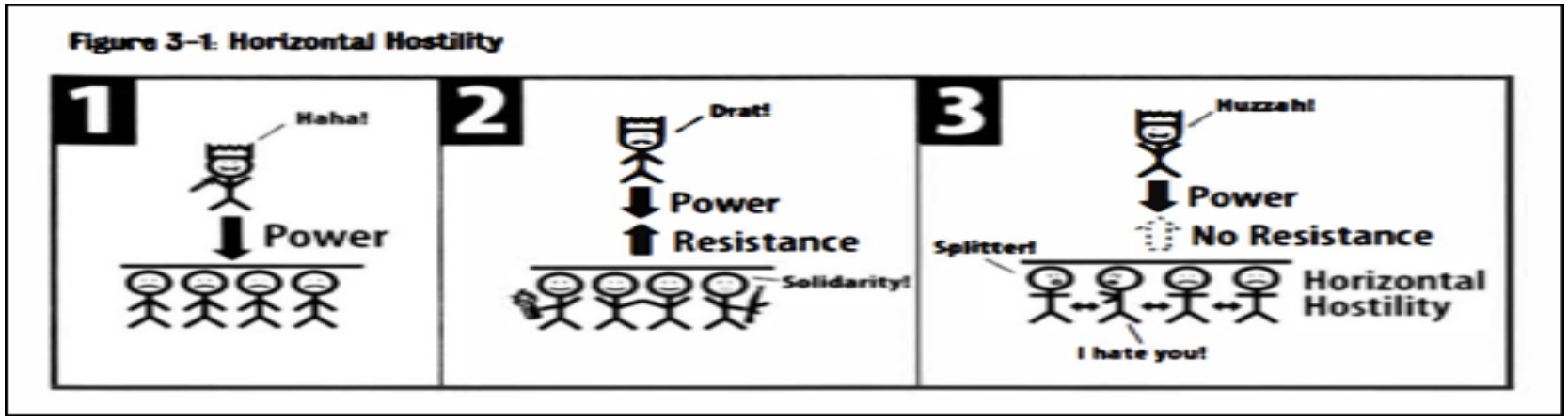

Teória „Zlatovlásky“ a Horizontálne nepriateľstvo

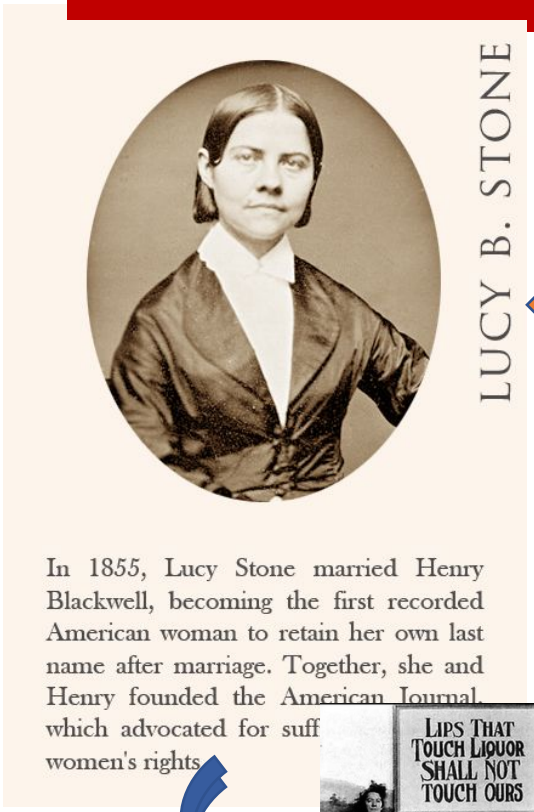

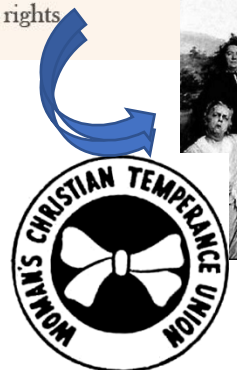

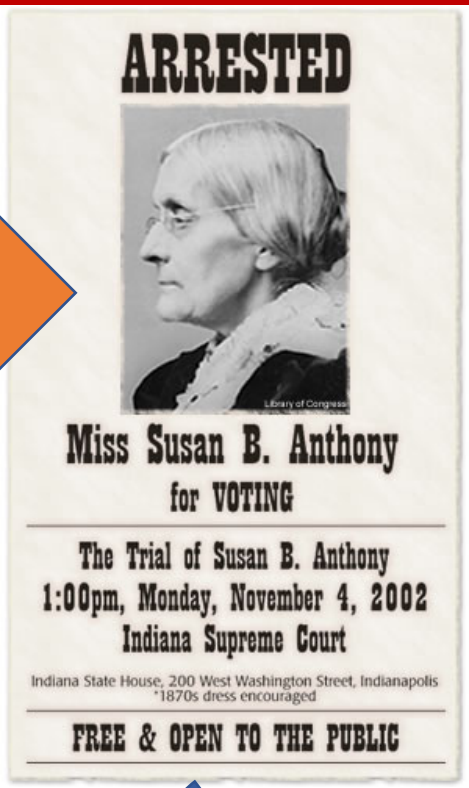

George Train

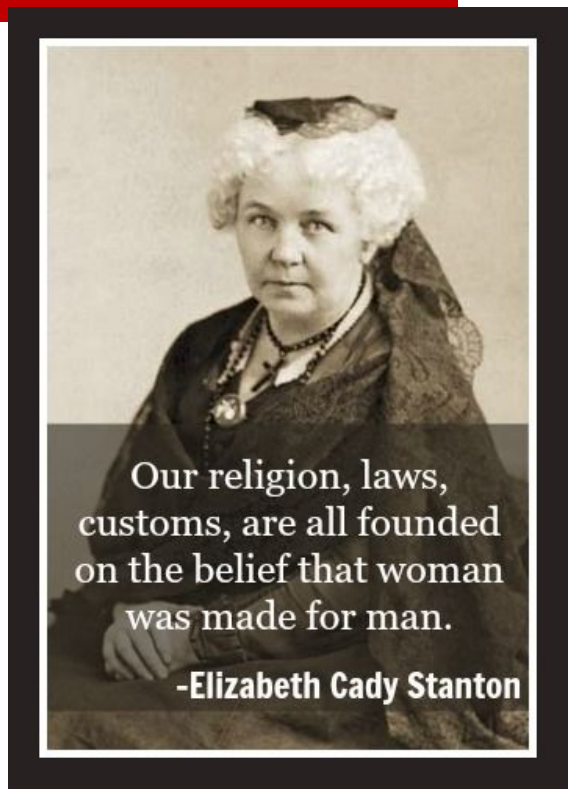

PDCS

Patologická rivalita
Tonya Harding a Nancy Kerrigan-1994

Ako sa stať extrémistom?

- **Obklopiť sa len ľuďmi, s ktorými mám rovnaký názor, nečítať, nediskutovať s „blbcami", ktorí si myslia veci ktoré ma urážajú pohoršujú a po čase s nimi úplne ukončiť komunikáciu je najistejšou cestou ako sa stať extrémistom.**

PDCS

Teória podkovy

Jean-Pierre Faye (2002)

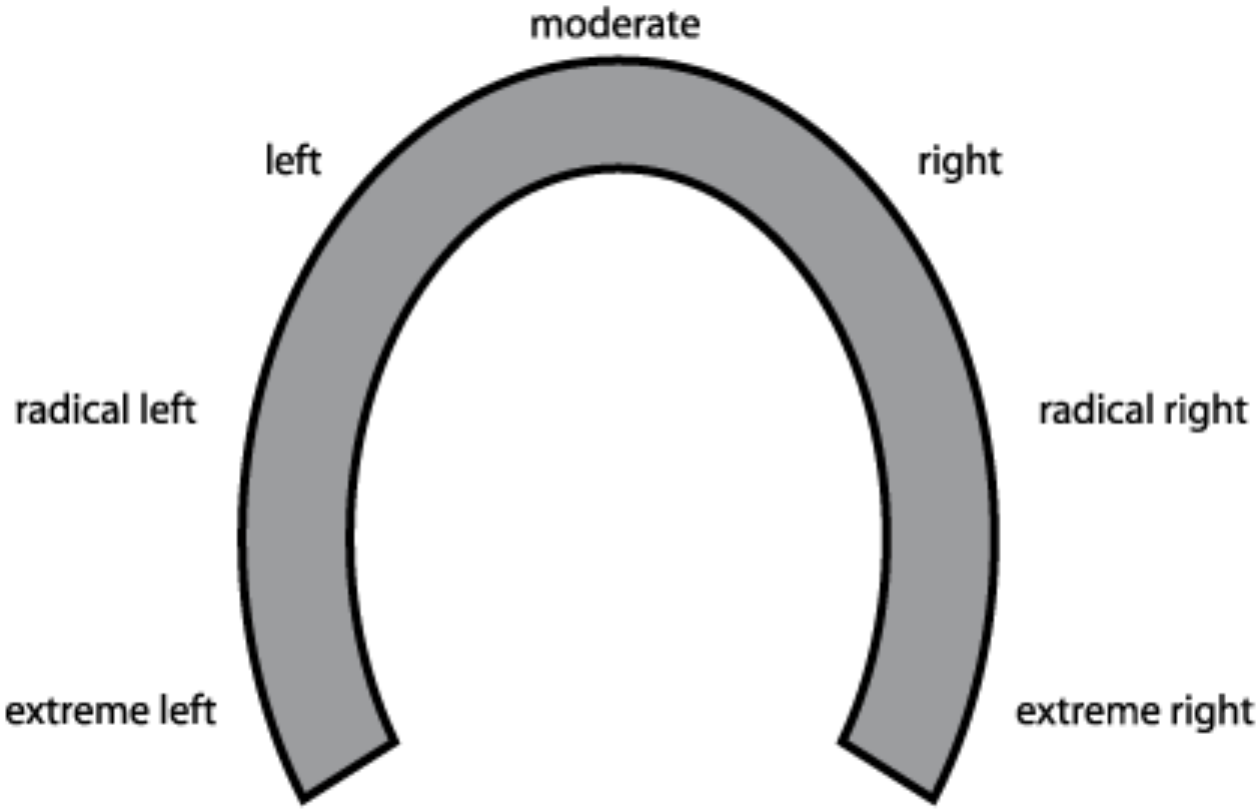

Translated from
http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Datei:Politisches_spektrum_hufeisenmodell.svg

PDCS

Stratégie depolarizácie

- **Joint Meals** (Spoločné jedlo)
- **Verejná obývačka** (Public Living Room Conversations)
- **Deep canvasing** (hĺbkové rozhovory od dverí-k-dverám)
- **Hosťovanie**
  Zámerné pozývanie oponentov na neformálne konverzovanie na verejných miestach (holič hostí políciu, Moslimi hostia židov vo svojej modlitebni...)

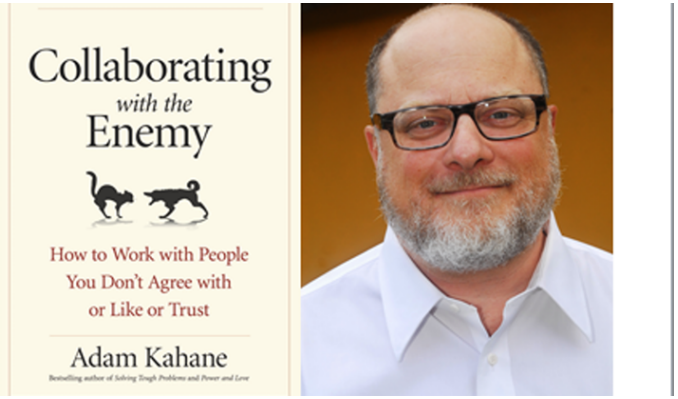

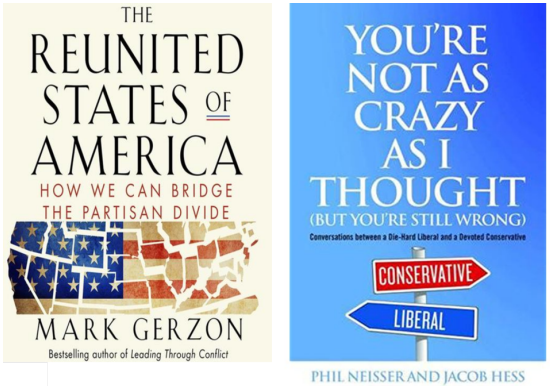

Polarizujúce faktory v sociálnych médiách

- **Klebety (falošné správy)** Sociálne média umožňujú masívne (s minulosťou neporovnateľné šírenie nepravdivých, neoverených správ **.**
- **Ozvučné komory („echo chambers“)** V sociálnych médiách máme tendenciu vytvárať vlastné ozvučné komory – komunikovať len s ľuďmi, s ktorými súhlasíme, ostatných umlčať, odstrihnúť, blokovať...
- **Rozhnevané davy („angry mobs“)** Diskusie on-line majú rýchlu tendenciu skĺznuť do podoby rozhnevaných davov , zabúdame, že za obrazovkami sedia reálni ľudia so všetkou bohatosťou emócií a charakterových čŕt, nie sú to len naši avatari .
- **Utlmenie názorovej pružnosti** Rýchlosť a stručnosť komunikácie na sociálnych sieťach nás núti koncentrovať komplexné vyjadrenia k veľmi komplexnej skuočnosti do 140-znakových tweetov alebo niekoľkoriadkových statusov. A po odoslaní to dokumentuje vtedajší moment, veľmi ťažko sa to mení (aj v prípade zmeny názoru) a prakticky sa to nedá „vygumovať“ z virtuálneho priestoru.
- **Jednosmerné vysielanie - namiesto interaktívneho zapojenia (Broadcasting Over Engagement)** Sociálne médiá uprednostňujú vysielanie namiesto zapojenia , posty namiesto diskusie , povrchnosť namiesto hĺbky. Zdá sa akoby cieľom bolo **„hovoriť jeden na druhého namiesto diskutovania spolu“**

Thomas Frey , 2016 https://goo.gl/UKXs7M

IKEA –kampaň proti šikanovaniu (2018)

UNICEF – Daruj dobrý pocit za 3 eurá (kampaň v roku 2020)

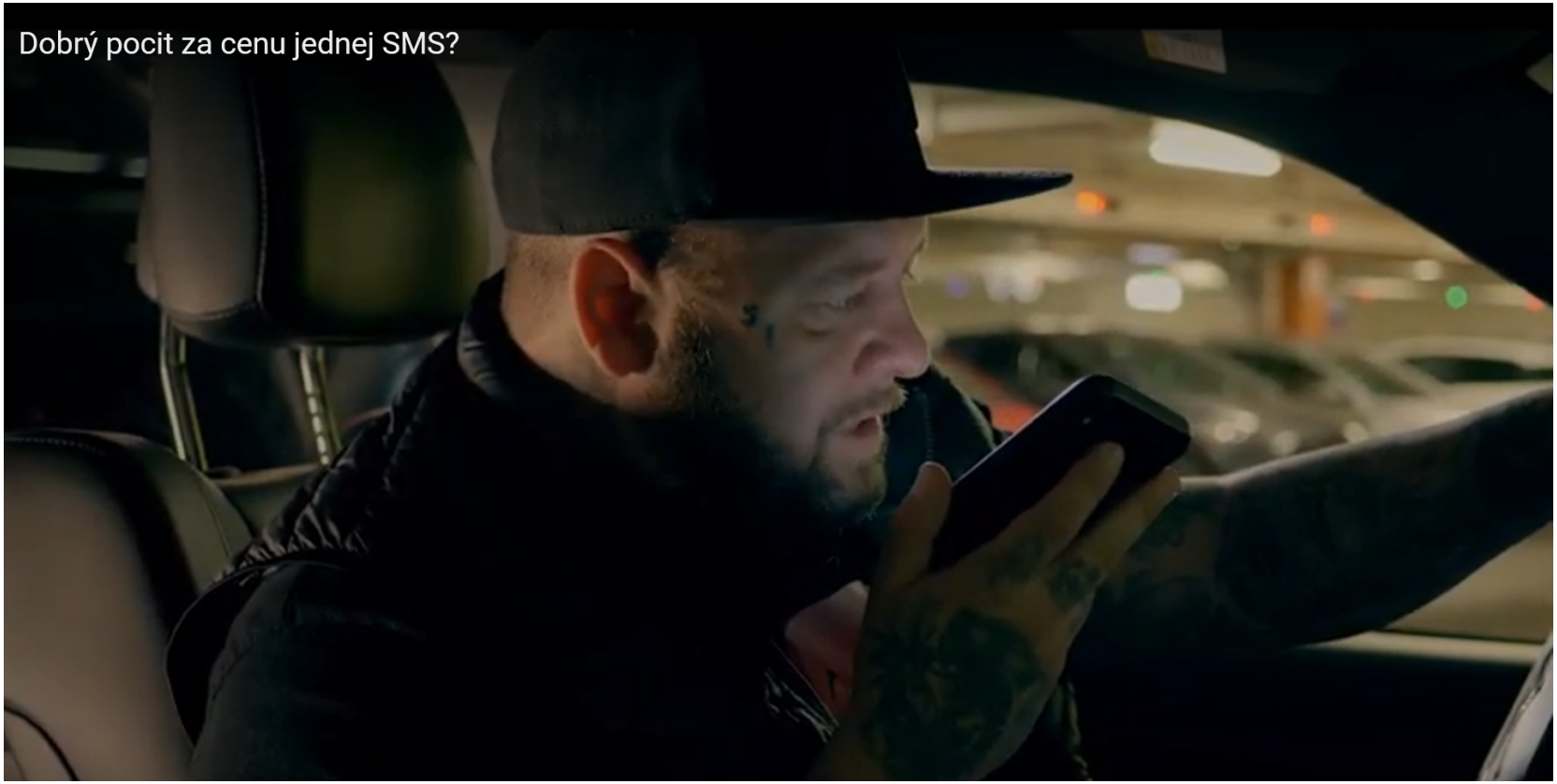

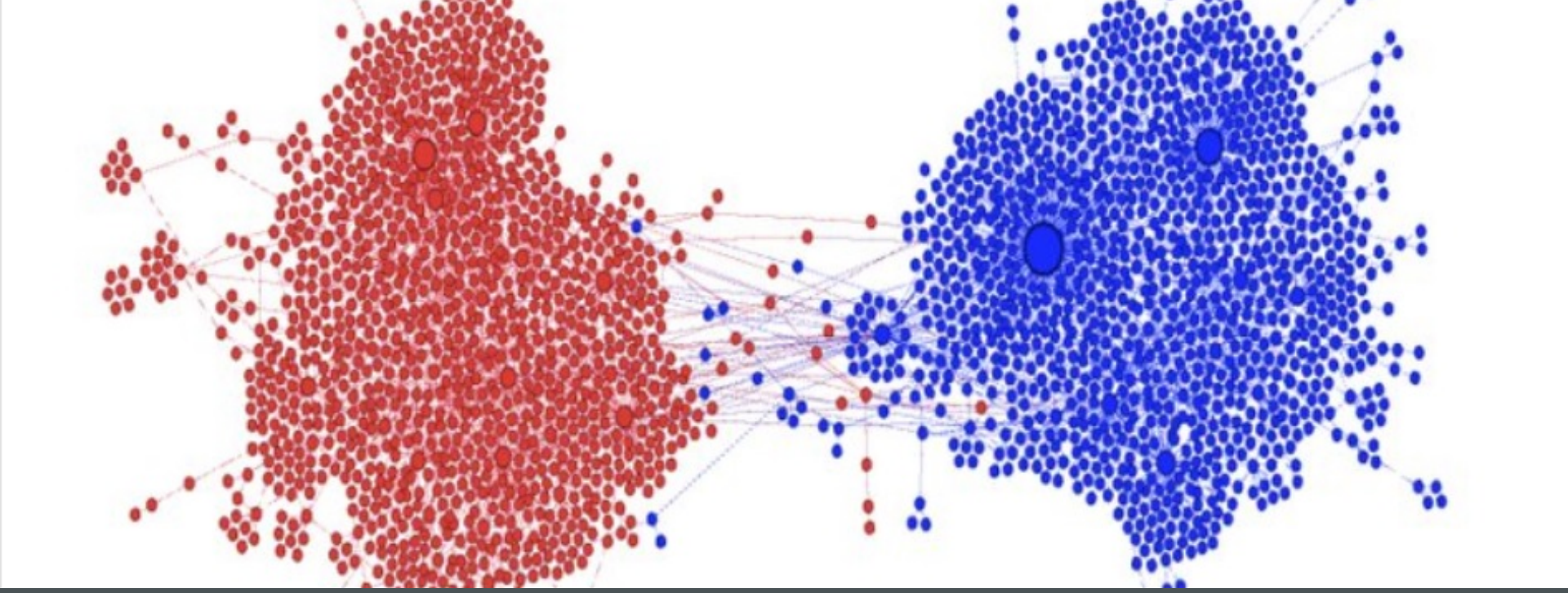

POLARIZÁCIA V ONLINE

- Lukáš Zorád, Lukas@pdcs.sk

PDCS

VOJNY 21. STOROČIA SA ODOHRÁVAJÚ V ONLINE PRIESTORE

- Kybernetické útoky na citlivú infraštruktúru (napr. Jadrové elektrárne)
- Kybernetické útoky na citlivé dáta (napr. hacknutý email Johna Podestu)
- Online naratívy (Proxy vojny, sociálne siete)
- Správanie ľudí v online prostredí

PDCS

NOCKA @ NOCKA.SK

- November 2020: Uniknutý e-mail spárovaný s heslom,
- 12 Jún 2016 (staršie) uniknutých 8756 emailov

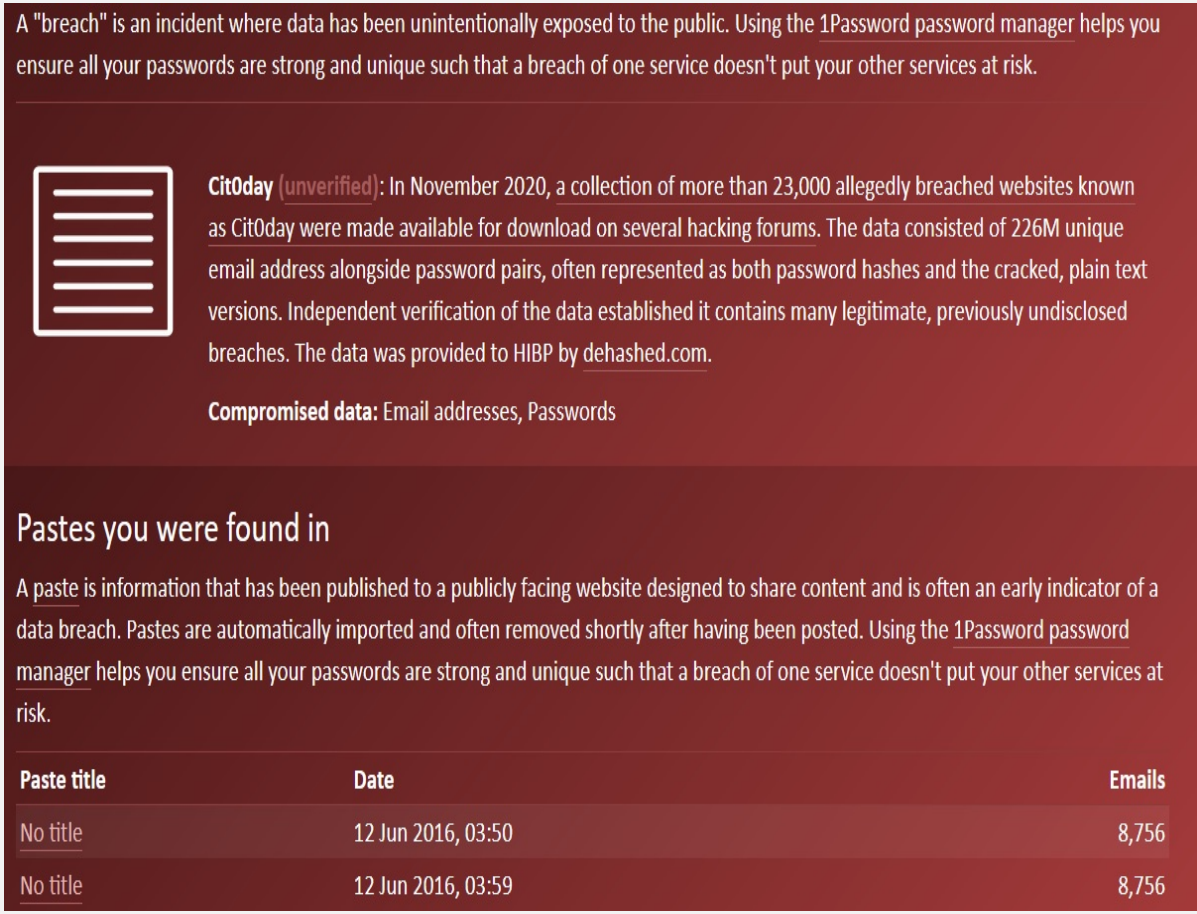

A "breach" is an incident where data has been unintentionally exposed to the public. Using the 1Password password manager helps you ensure all your passwords are strong and unique such that a breach of one service doesn't put your other services at risk.

Cit0day (unverified): In November 2020, a collection of more than 23,000 allegedly breached websites known as Cit0day were made available for download on several hacking forums. The data consisted of 226M unique email address alongside password pairs, often represented as both password hashes and the cracked, plain text versions. Independent verification of the data established it contains many legitimate, previously undisclosed breaches. The data was provided to HIBP by dehashed.com.

Compromised data: Email addresses, Passwords

Pastes you were found in

A paste is information that has been published to a publicly facing website designed to share content and is often an early indicator of a data breach. Pastes are automatically imported and often removed shortly after having been posted. Using the 1Password password manager helps you ensure all your passwords are strong and unique such that a breach of one service doesn't put your other services at risk.

Paste title	Date	Emails
No title	12 Jun 2016, 03:50	8,756
No title	12 Jun 2016, 03:59	8,756

PDCS

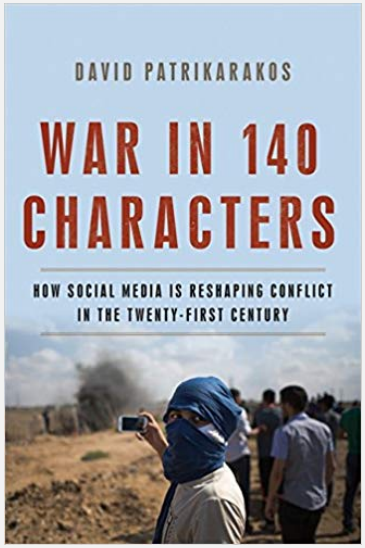

PDCS

Moc sa presúva z rúk veľkých inštitúcií a vlád, či tradičných médií k jednotlivcom a ich sieťam.

FORBIDDEN
FACTS

CVIČENIE

- Ako sa správajú ľudia v online prostredí? Zamerajte sa na typy správania, ktoré môžu zvyšovať polarizáciu

SKUPINOVÁ DISKUSIA: AKÉ TAKTIKY POMÁHAJÚ ZJEMŇOVAŤ ONLINE POLARIZÁCIU?

ONLINE

INÉ

ARGUMENTÁCIA FAKTAMI – FUNGUJE?

Väčšina správ, ktoré vyvracajú klamstvá, sa nedostane k ľuďom, ktorí čítali pôvodnú správu (klamstvo),

Aj keď sa k nim dostane, musí ich presvedčiť, že boli oklamaní a to je ťažké dosiahnuť

Ako napísal Mark Twain:, "Ako jednoduché je ľudí presvedčiť o čomkoľvek, ako ťažké je potom presvedčiť ich o opaku"

Backfire effect
(Backlash, alebo boomerang effect)

PDCS

STRATÉGIE

PDCS

STRATÉGIE

Hlavné princípy pri oponovaní voči nenávistným komentárom
Konfrontovať nenávistné prejavy v online diskusiách si vyžaduje určité pravidlá, aby mala celá táto aktivita šancu byť účinná.
Maja Nenadović (2013) Stratégia PLEASE
1. Pause: Dajte si pauzu a neberte diskusiu osobne, aby ste sa vyhli útokom,
2. Listen: Počúvajte pozorne argumenty, aby ste ich úplne pochopili.
3. Express empathy: Vyjadrite empatiu aj v prípade rasistických poznámok.
4. Analyse: Analyzujte komentáre a protiargumenty, ako aj predpoklady, na ktorých sú založené.
5. Speak: Hovorte za seba, o svojich pocitoch a ich príčinách.
6. Explain: Trpezlivo vysvetľujte vlastné názory, zážitky a skúsenosti, dôležité sú osobné príbehy.

PDCS

PDCS

PRÍKLADY DOBREJ PRAXE

PDCS

DIALÓG: PEACE SOFAS

POSILNIŤ VIERU V ĽUDÍ
CHLIEB NÁŠ KAŽDODENNÝ

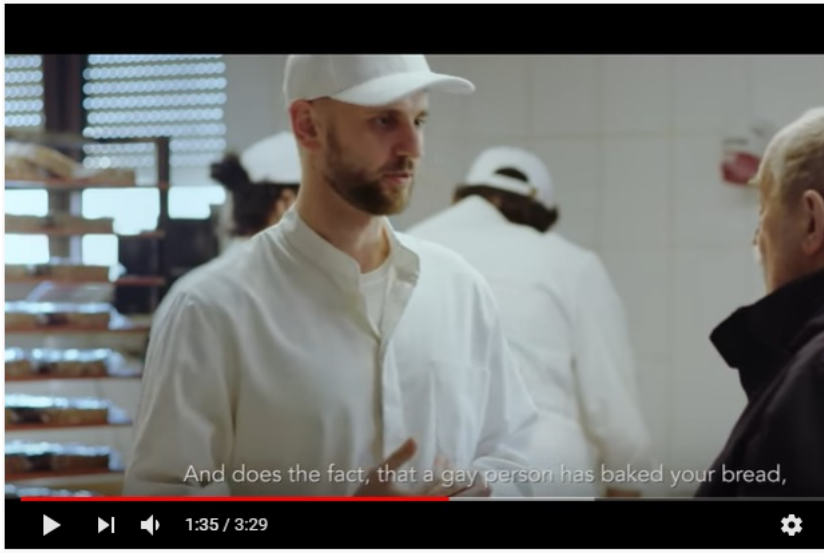

Our daily bread

SPOLOČNÉ AKCIE: RECIPEACE

V zbore

Rolová hra o polarizácii pre spolupracovníkov NOC

Opis situácie:

Vo vašom centre organizujete kultúrne podujatie v rámci ktorého spevácky a hudobný zbor nacvičuje rôzne pesničky z rôznych kultúr. V repertoári sa objavujú okrem slovenských aj české, poľské, ukrajinské, rusínske, ruské piesne a dve rómske pesničky. Zdá sa, že niektorým členom zboru sa to nepáči a hovoria, že cigánske pesničky sa učiť nebudú. V zbore sa spúšťa debata v ktorej zaznievajú rôzne názory. Zbor sa nevie dohodnúť a organizátor pozýva regionálneho pracovníka a pracovníčku NOCky, aby skúsil/a situáciu nejako vyriešiť. Vedenie má veľký záujem na tom, aby sa festival konal, ale aj na tom, aby zazneli rómske skladby, pretože to bolo sľúbené v projekte. Niektorí zboristi to však zásadne odmietajú.

Postavy:

Pracovníčka NOCky Anna 56,

Pracovník NOCky Peter 25

Člen zboru Fedor 78,

Člen zboru Viktor 44,

Členka zboru Elena 52,

Členka zboru Emanuela 26

Rozvážač pečiva Roman (42),

Člen zboru Ján (55)

Pracovníčka NOCky Anna (56): Si rešpektovaná a známa pracovníčka NOCky, svoju prácu máš veľmi rada a záleží ti na tom, aby akcie pod vašou záštitou boli zmysluplné. Na druhú stranu, keď máš na niečo názor, tak ho dáš jasne a hlasne najavo, nech je už akýkoľvek a vôbec ťa

nezaujíma, čo si o tom druhí myslia, ty máš predsa pravdu. Keď niekto nesúhlasí, hádaš sa, nenecháš ľudí dohovoriť, lebo však vieš, čo chcú povedať, skáčeš do reči.

Pracovník NOCky Peter (25): Čerstvo vyštudovaný sociológ, nedávno si sa vrátil zo študijného pobytu v Rumunsku. Si veľmi tolerantný a máš pozitívny vzťah k rozmanitosti. Počas pobytu v Rumunsku si si našiel priateľku rómskeho pôvodu a v súčasnosti sa snažíš o to, aby prišla na Slovensko. Záleží ti na tom, aby sa podmienky pre Rómov na Slovensku zlepšovali a veľmi chceš, aby zbor na festival zahral a zaspieval aj dve rómske skladby. Nechápeš, čo proti tomu niektorí majú. Spoločne so skúsenou kolegyňou Annou to idete skúsiť vyriešiť.

Člen zboru Fedor (78): Si najstarší a najdlhšie pôsobiaci člen zboru a všetci ťa rešpektujú. Záleží ti a tom, aby bol zbor súdržný a ostal pokope. Nikdy sa však nezdráhaš verbalizovať svoj názor na čokoľvek a to aj veľmi razantne a nahlas. Tak trochu očakávaš, že s tvojim múdrym názorom budú všetci súhlasiť. Ak náhodou nesúhlasia, budeš sa s nimi hneď sporiť. Vyrastal si v komunistickom Československu, kde sa tvrdilo, že všetci sú si rovní, no zároveň si poznal iba ľudí, ktorí sú ti veľmi podobní. Aj počas režimu si pracoval ako policajt a si zvyknutý na úctu a rešpekt.

Čo sa týka Rómov, veľmi ich nepoznáš, máš voči ním rôzne predsudky, obávaš sa, čo ich (ne)kultúra bude znamenať pre našu spoločnosť, vnímaš ich skôr ako zlodejov. Špeciálnu slabosť máš pre Elenu, ktorá ti pripomína tvoju dcéru. Aj jej tak často hovoríš (Dcérka moja).

Člen zboru Viktor (44): Si v kolektíve obľúbený a zbor máš rád, pretože je pre teba príjemným miestom, kde máš pocit, že ťa ľudia pre niečo majú radi. Doma taký pocit akceptácie nezažívaš a tak je zbor pre teba únikom od problémov. Okrem zboru sa venuješ aj fotografii a peniaze máš najmä z hromadných podujatí ako svadby a udalosti. Vyrastal si v Martine a troche si pamätáš ešte aj komunizmus. V poslednej dobe sa však začínaš viacej zaujímať o politiku. Politicky sa cítiš veľmi pro-sociálne. Inklinuješ ku kritike USA a NATO a naopak brániš Rusko. V názoroch na rôzne témy si však veľmi fluidný, niekedy súhlasíš s mladšími, inokedy so staršími.

Členka zboru Elena (52): Pracuješ ako vedúca predajne s oblečením a manažuješ sedem zamestnancov, vrátane jednej Rómky, vo voľnom čase spievaš v zbore. Si veľmi dobre zorganizovaná, máš rada poriadok, si matka dvoch dospelých detí. Tvoj kolega v zbore Viktor

(44) ti často lezie na nervy s jeho politickými názormi a v poslednej dobe vlastne viacerí. Tebe osobne lezie politika na nervy tak celkovo, moc to nesleduješ a nemáš rada, keď sa o tom ľudia zhovárajú, no tiež nemáš rada, keď ľudia zovšeobecňujú. S ľuďmi máš totiž väčšinou dobrú skúsenosť.

Členka zboru Emanuela (26): Študovala si sociológiu na CEU v Budapešti a bola si 6 mesiacov aj v Oxforde. Momentálne pracuješ pre Amnesty International na ľudských právach so špeciálnym zameraním na práva etnických minorít (napríklad Rómovia v strednej Európe).

Rozvážač pečiva Roman (42): Si single, pracuješ pre firmu, ktorá rozváža pečivo a poznáš každý kút svojho mesta, rozvážaš aj do častí, kde bývajú Rómovia. Nerád tam chodíš, ale ešte sa ti tam nikdy nič nestalo. Na akciu máš zebezpečiť pečivo a ocitáš sa v diskusií s členmi zboru a pracovníkmi NOCky.

Člen zboru Ján (55), Starší člen zboru, v diskusiách hovoríš raz tak, raz onak, často si protirečíš. Rómovia sú pre teba špinaví a smradľaví Cigáni, za tvojich mladých časov to bolo úplne bežné ich tak nazývať a koniec koncov, iba takých si poznal. Občas sú nejakí aj slušní, ale to sú skôr výnimky.

Pozorovateľ:

1. Všímajte si, čo spôsobovalo konflikt, zapíšte si konkrétne frázy, ktoré zazneli alebo situácie, ktoré sa odohrali.
2. Všímajte si, aký typ správania upokojoval situáciu a pomáhal k riešeniu situácie?

Prečo trollovia trollujú?

Dušan Ondrušek (kapitola v knihe" Prečo ľudia veria nezmyslom, SAV, Bratislava 2020, s. 130-154)

Čo máme na mysli pod označením „troll"? Skúsme začať príbehom, ktorý sa stal nedávno a odrazíme sa z tohto príkladu. Nedávno boli v britských médiách zverejnené fotografie dvoch mladých ľudí. Na prvej bola 23-ročná vysokoškoláčka Isabella Sorley z mestečka Newcastle upon Tyne. Isabella ukončila štúdium Kreatívnej reklamy na Leeds College of Art. Na druhej fotke bol 25–ročný nezamestnaný mladík John Nimmo z mestečka South Shields. Na prvý pohľad nie sú zaujímaví ničím. Trochu bacuľaté, už dospelé deti. Obyčajní, až nenápadní a trochu neisto pôsobiaci mladí ľudia. Vyzerajú ako desaťtisíce iných. Napriek tomu sa zviditeľnili správaním, za ktoré boli odsúdení na 12 a 8 týždňov a trest si natvrdo odsedeli. Pri pohľade na obrázky nevidno nič pozoruhodné. Až informácia, o koho ide, zarazí. Aj takto vyzerajú internetoví trollovia. V živote mimo sociálnych sietí nenápadní, hanbliví, trochu zamindrákovaní, väčšinou bez kamarátov, väčšinou zamĺknutí...(napr. Brian A. Primack, Ariel Shensa et al., 2017)

Isabella (na fotke bola v modrej blúzičke s čipkou) bola odsúdená za to, že 29. júla 2013, v noci medzi 2.25 a 2.55, odoslala šesť tweetov dvom ženám - spisovateľke Caroline Criado-Perez, a parlamentnej poslankyni Stelle Creasy, ktoré v parlamente podali návrh, aby na novom vydaní 10-librovej bankovky bola zobrazená aj žena. Isabella síce presne nevedela, kto sú adresátky jej tweetov a nerozumela celkom, o čom je kampaň za zmenu obrázku na bankovke, ale mala potrebu napísať osobné tweety, v ktorých uvádza: „... zdochni, ty bezcenný kus h..vna... poj..b sa, a zdochni skôr ako ťa zabijem ja.. a ver, že si ťa nájdem..." Podobne John v tom čase týmto adresátkam postupne vypisoval zo svojich piatich falošných účtov: „...ty nekonečná čubka, znásilním ťa a polícia sa bude prizerať... ty debilná bloncka..." Isabela ani John sa o politiku nezaujímali. Články na túto tému väčšinou nečítali a všeobecne mali minimálnu predstavu o fungovaní spoločnosti. John takisto nevedel nič o spisovateľke ani poslankyni predtým, ako im vypisoval. Zachytil ich mená v agresívnej diskusii pod článkami, ktoré komentovali ich výtvarný návrh na zmenu bankovky. Počas výsluchu Isabella vysvetľovala,

že sa stala obeťou moderných technológii: „Niečo bolo vo mne a internet tomu dal priechod... bola som opitá... neviem prečo som to písala“. Na súd musela cestovať do blízkeho mesta Newcastle, kam sa dostala prvýkrát v živote. Tak si aspoň urobila usmievavé selfie pred budovou súdu a zavesila to na Twitter. A vo väzení bola okamžite stredom pozornosti. Dostala sa medzi zlodejky a vrahyne, len za to, že napísala pár tweetov.

John mal už v minulosti problémy s vypisovaním výhražných mailov a tweetov, ale tiež nerozumie, prečo to písal. Politika ho nezaujíma, ale nudil sa. A potom, ako napísal tweety, ľudia začali odpisovať a reagovať, zrazu sa zviditeľnil, niečo znamenal. Na urážky mu odpisovali aj samotní adresáti - ľudia známi z televízie, ktorí by mu nikdy predtým nevenovali žiadnu pozornosť. Bol to jeho chvíľkový moment slávy. Nechápe, prečo musel ísť do väzenia. On túži po inom. Že si ho raz niekto všimne a ožení sa a možno získa prácu. Najradšej by sa venoval sociálnej práci s mládežou, ktorá nezvláda alkohol.

Isabella a John si odsedeli svoj trest vo väzení a ďalšie stovky mladých i starších ľudí ich budú nasledovať. Ale rozumieme, čo sa vlastne stalo? Títo mladí dosť nenápadní ľudia v nejakej fáze života začínajú skreslene vidieť realitu. Uzatvárajú a izolujú sa. Najviac času trávia v prítmí svetielkujúcich obrazoviek notebookov. Realitu nie len inak vidia, ale majú takmer neovládateľnú potrebu komunikovať ju špecifickým adresátom a svetu. A robia to tak, že v sebe dusia frustráciu a neovládateľne prejavujú nahromadenú agresivitu cez virtuálne odkazy.

Prečo to robia práve takíto ľudia? Prečo dochádza k takému skresleniu reality? Čo sa deje s ich komunikáciou a s poznávaním reality, ak má online charakter. Ako diskusiu ovplyvní domnelá anonymita? Ako sa prejaví fakt, že ide o jednosmernú komunikáciu, hoci pred veľkými skupinami pozorovateľov? A napokon, čo s tým môžeme robiť? Ako sa vyrovnať s pokrivene vnímanou realitou a čo s ľuďmi, ktorí komunikujú takto ?

Ako našu komunikáciu ovplyvňuje prostredie sociálnych sietí?

V komunikácii na sociálnych sieťach dochádza k posunu hraníc, ich rozostreniu a potrebe nanovo definovať sociálne situácie. Marie Pospíšilová (2016) v analýze komunikácie na sociálnych sieťach využíva koncepciu Ervina Goffmana. Ervin Goffman (1956, 2018) pri analýze komunikácie a jednania hovorí o tzv. "regiónoch". Spomína predný región tzv. „forbínu" a o zadný región, tzv. „zákulisie". V prednom regióne sa odohráva jednanie človeka, v ktorom jednotlivec nejaké prejavy zdôrazňuje a iné potláča, tak, aby pred publikom cielene vyvolal nejaký dojem. Potlačené skutočnosti patria do zákulisia. Tam má publikum vstup odoprený. Neplánované odkrytie vlastného zákulisia vyvoláva u väčšiny ľudí chaos. Zatiaľ čo v bezprostrednom kontakte je vo väčšine komunikačných situácií hranica medzi forbínou a zákulisím kontrolovateľná, jednoznačná, Dochádza k vzájomnému prepojeniu, archivovaniu, kopírovaniu a posunom informácií. Bez toho, že by si to ľudia želali alebo si toho boli vedomí, ostatní môžu - synchrónne alebo asynchrónne - sledovať dynamiku ich zákulisia. Aj ľudia, ktorých človek nepozná a nevníma, vidia s kým komunikujú, na koho reagujú, akým tónom, ako si osvojujú alebo sa vymedzujú voči názorom konkrétnych ľudí, ako vznikajú ich myšlienky, ktoré časti sú prebraté, v ktorom čase a na ktorom mieste sa komunikujúci aktivizujú, čo z blízkej alebo ďalekej minulosti sa pokúšajú utajiť. Ešte pred niekoľkými rokmi si zamestnávatelia počas výberových pohovorov vytvárali dojem o človeku hlavne na základe aktuálneho rozhovoru tu a teraz. Nemali k dispozícii informácie o tom čo si uchádzač myslel pred desiatimi rokmi, čo obdivoval, v akých skupinách sa vyskytoval, čím exhiboval, čo zatajoval... Dnes nevieme, kto sa na našu komunikáciu pozerá a o potenciálnom obecenstve často nevieme urobiť ani kvalifikovaný odhad. Účastníci diskusií na sociálnych sieťach sa väčšinou snažia pohybovať v strednej zóne (medzipriestore medzi goffmanovskou forbínou a zákulisím), ale občas sú prekvapení, že príliš veľa ľudí vidí do ich „komunikačnej kuchyne". Časť z nich je mimoriadne alergických na „tagovanie", kde sa bez ich súhlasu ich interná komunikácia vynáša na verejnosť a šíriteľmi tejto komunikácie sa, bez ich jednoznačného súhlasu, stávajú ľudia, ktorí človeku nevadia, ale aj takí, ktorí mu vadia. Časť ľudí tento tlak nevydrží a (často aj po brutálnych zážitkoch osočovania, prenasledovania/stalkingu, či dokonca ukradnutej identity), zdrvení odchádzajú z Facebooku, do zdanlivého bezpečia komunikácie tvárou v tvár. Ukazuje sa ale, že sa nemožno celkom spoliehať na slová, na spôsoby akými

opisujeme svoje stratégie fungovania na rozhraní virtuálneho a reálneho sveta. Zaznamenávame totiž jav, ktorý sa označuje ako „paradox privátnosti“. Na jednej strane ľudia často deklarujú ako je pre nich dôležité chrániť si súkromie, na druhej strane v realite sa nastavenie súkromia na ich profiloch takmer nemení a tak aj ich osobné informácie sú prístupné všetkým.

Prečo v online diskusiách tak ľahko dochádza k naskočeniu na hádavú alebo agresívnu vlnu? Justin Cheng (2017) k tomuto javu uskutočnil zaujímavý experiment. Poprosil 667 pokusných osôb, aby si prečítali ten istý článok a kúsok diskusie k nemu. Pokiaľ ich to zaujalo, mohli sa zapojiť do diskusie a vyjadriť sa. Ibaže časť diskutérov dostala verziu článku a diskusie, kde sa hneď po článku objavil ako prvý komentár čitateľa - ostrý agresívny výpad. Druhá skupina dostala verziu toho istého článku s bežnou diskusiou, kde sa agresívny výpad neobjavil, alebo sa v diskusii objavil až neskôr. Ak diskusia začala s agresívnym komentárom prvého diskutujúceho, ostatní diskutujúci sa začali prejavovať hulvátsky až dvakrát častejšie, než v situáciách, keď sa takýto výpad neobjavil alebo objavil až neskôr. Niektorí diskutéri sú majstri v tom, ako otráviť akúkoľvek diskusiu. Ak do nej preniknú, dosť skoro nakazia viacerých a slušnosť a konštruktívnosť ide bokom. Na rozvrátenie konštruktívnej diskusie netreba až tak veľa. Nadávanie, vulgarizmy, slovné lynčovanie týchto ľudí priťahuje ako magnet. Rýchlo odhalia, kde sa majú zapojiť.

Čo je „troll“?

Troll bolo označenie škriatka v dávnych škandinávskych povestiach. Neskôr sa výraz „trolling“ používal v súvislosti s využitím rybárskych návnad a sietí. V 60-tych rokoch sa trollom označovala hračka zobrazujúca trpaslíka. Dánsky rezbár vyrezal pre svojho syna trpaslíka so smiešnymi ružovými alebo fialovými vlasmi. Motív tejto postavičky sa neskôr rozšíril a dostal medzi sto najobľúbenejších hračiek 20. storočia. Až s nástupom internetu sa pojem „troll“ začal používať pre ľudí, ktorí si kruto uťahujú zo všetkých, ktorí sa nechajú nachytať. Od 90-tych rokov pre ním označujeme ľudí, ktorí zámerne a ubližujúco provokujú v diskusiách, tak, že útoky znamenajú znevažovanie, agresivitu, harrasment, stalking. Niekedy sú takíto agresori v online diskusiách platení a šíria to, o čo majú záujem komerční objednávatelia. Niekedy to

robia z čistej snahy presadiť sa a exhibicionisticky otestovať svoj vplyv, inokedy z nudy, z osamelosti, potreby po sociálnom kontakte a patrení niekam, niekedy ide o zábavu, parodovanie, klauniádu zameranú na pobavenie seba a okolia vo svete virtuálnych komunít. Keďže nepoznáme motívy a dosť často ani tých, čo „trollia" (vysielajú tieto podivuhodné posolstvá), interpretácie „počutého"/"videného" môžu byť veľmi mimo zamýšľaných posolstiev.

Význam pojmu troll sa v posledných rokoch jednoznačne posúva len na opis neželaného, necivilizovaného, negatívneho správania. Troll už nenesie pozitívnu konotáciu, tak ako v počiatkoch užívania tohto pojmu. Motivácie ľudí, ktorých označujú za trollov už nie sú niečím čo môže byť aj užitočné. Kedysi boli ako trollovia označovaní aj vtipkári a provokatéri, ktorí zámerným zhadzovaním a sarkazmom namiereným na nejakých ľudí alebo javy chceli upozorniť na povrchnosť, hlúposť, tendenciu ľahko naletieť. Dnes si pod trollom predstavíme takmer výlučne iba ľudí, ktorí chcú škodiť, manipulovať a svoju zakomplexovanosť a zlobu smerujú na iných.

Typológia trollov

Pri snahe porozumieť, o aké komunikačné nedorozumenia alebo zámerné skreslenia ide, musíme uvažovať o ich pôvodcoch, aj o adresátoch. Taktiež nestačí analyzovať len obsah výrokov. Motivácia, s akou sú takéto výroky odosielané do virtuálneho sveta a kontext (zámer, čas, spoločenské súvislosti) sú rovnako dôležité. Bez týchto súvislosti, sa povrchné pokusy porozumieť diskusii s trollmi môžu javiť ako úplný nezmysel.

Aj keď sa v bežnom slovníku posledné roky ustálila predstava, ktorá pod „trollom" rozumie iba jeden typ ľudí, nie je tomu tak. Inak by táto typológia vyzerala v IT a hackerskej komunite, inak vo svete hráčov počítačových hier, inak vo svete novinárov mainstreamových médií a inak u pisateľov z tzv. alternatívnych médií. V poslednom čase pojmy trollovia a trollovanie poznáme len ako čosi negatívne, súvisiace s nenávistnou komunikáciou, anonymnou manipuláciou, zaplatenými aktérmi dezinformačných kampaní. Menej sa hovorí o pozitívnych príkladoch, o trollovaní ako špecifickom humore a uťahovaní si , či dokonca o trollovaní ako kreatívnom spôsobe reflektovania a dovzdelávania verejnosti.

Pokúsme sa o akúsi typológiu trollov. Psychológ Michael Nuccitelli na svojej stránke iPredator uvádza typológiu 100 trollov a prisudzuje im vtipné nálepky, ktoré sú možno viac inovatívne než samotná typológia. Uvádza napríklad typy: Amazonský troll, Phillotroll, Don King Troll, Baby Troll, Kukučkový troll, Downer (Zhadzovač), E-venger (šíriteľ chaosu), Flamer (plameňomet), Grammar Nazi, Forum Cultist (vyznavač kultu verejných fór), Iconoclast (obrazoborec), Just Don't Get It Troll (prosto nechápavec), Meh Troll (bez štipky originality a iskry), Point Misser (troll bez pointy a bez pochopenia, o čom je diskusia), Religious Troll, Self-feeding troll (samokŕmič), Sock Puppeter (bábkar s ponožkou), Spambot troll (čo možno ani nie je človek ale sofware), Strategic Troll, TBTBT Troll Behind A Troll Behind A Troll (Troll, ktorý si vytvára viacnásobné identity , aby sám seba podporoval v diskusii), Vulgárny troll...

V snahe ukázať, čo sú spôsoby manipulatívneho argumentovania si bližšie povieme len o štyroch typoch trollov , ktoré sa často vyskytujú aj v našich končinách:

1/ troll ako psychopat temnej triády;

2/ nezrelý tínedžer (SNERT);

3/ provokatér podpichujúci autority a zadubené myslenie;

4/ naivný alebo zámerný a profesionálny konšpirátor a dezinformátor.

1/ Troll ako psychopat s črtami temnej triády:

V minulosti sme vychádzali z predpokladu, že trollujú hlavne psychopati, ktorých vystihuje osobnostná trojkombinácia sociopatických čŕt, pre ktorú sa ustálil pojem „temná triáda". Erin Buckels (2014) z University v Manitobe, po diagnostickej analýze konštatuje, že u nositeľov temnej triády sa v zvýšenej miere vyskytuje machiavellizmus (teda tendencia manipulovať a zhadzovať ostatných), narcizmus (teda vyhranená posadnutosť sebou samým a nenaplniteľná potreba odozvy okolia, pozornosti voči neempatickému jednotlivcovi, ktorý nevníma žiadne iné potreby, okrem svojich). A tiež psychopatia (teda absencia prirodzenej ľudskej citlivosti, chýbanie svedomia a sociálna tuposť). U niektorých vyhranených nositeľov temnej triády sa k charakteristikám pridáva aj sadizmus, (teda potreba vidieť ostatných trpieť a tak si umelo zvyšovať pocit vlastnej nadradenosti). Po rokoch sa ukazuje, že tak jednoduché to nebude. I keby bolo v spoločnosti postihnutých takouto psychopatickou poruchou viac než

odhadované 1% populácie, nedokázali by zamoriť virtuálny priestor do tej miery, akú vidíme na sociálnych sieťach. Podľa výskumu Pew Internet Survey má 40% účastníkov virtuálnych diskusií skúsenosť konfrontácie s človekom, ktorý vo virtuálnom priestore otravuje, útočí, uráža a zneužíva ostatných. K občasnému trollovaniu sa neuchyľujú len psychopati. Justin Cheng (et. al. 2017) vo svojom výskume ukázal, že občas sa k trollovaniu nechajú vyprovokovať alebo zviesť aj bežní, nepatologickí účastníci diskusií. Podľa záznamov diskusií na platforme Disqus z rokov 2012-3 odsledovali 865 662 diskutérov, ktorí uverejnili vyše 16 miliónov postov. 3.5% z nich niekto nahlásil ako také, ktoré porušujú pravidlá a z nich bolo 23% aj vymazaných administrátormi. Cheng a jeho kolegovia zistili, že sú dva najdôležitejšie faktory, ktoré ľudí vedú k trollovaniu: blbá nálada a kontext (všeobecná klíma, ktorá panuje v diskusii). Ak si za klávesnicu notebooku či mobilu sadajú ľudia, ktorí sú naštvaní, znechutení, sklamaní životom, vysoko sa zväčšuje pravdepodobnosť, že si vyhľadajú nejaký hromozvod. A pre nich až tak veľmi nezáleží na tom, kto sa stane adresátom ich virtuálneho opľúvania či virtuálneho boxovania. U tohto typu ľudí sa trollovanie najviac objavovalo hlboko po polnoci, keď nemôžu zaspať a do nespavosti a vyčerpania im bliká modravé svetlo monitora. Trollovací ohňostroj sa počas týždňa mení. Najviac trollovania sa objavuje v pondelok v noci, ďalšie dni týždňa to ide trochu dolu, ale v nedeľu v noci, v očakávaní nového týždňa, sa krivka vyšvihne a trollovanie opäť slávi úspech. Často sa odporúča, že počas nočnej opice by si človek nemal sadať za počítač a riešiť sťažnosti. Pre ľudí s psychopatickými črtami to platí trojnásobne. Výskum ukázal, že zlá nálada sa neviaže na jeden typ publikovaných statusov. Ak sa človek nechá „vyhecovať" agresivitou v jednej diskusnej skupine, často preskočí do inej diskusnej skupiny, kde si už so sebou prináša náklad zúrivosti, ktorý potom prepašuje aj do novej skupiny.

2/ Troll – nezrelý tínedžer:

Ide o pubescenta, alebo adolescenta s nekontrolovanou potrebou provokovať, exhibovať, zapojiť sa diskusie, bez ohľadu na obsah, čas. Títo ľudia majú označenie odvodené z anglickej skratky „SNERT". Skratka sa niekedy používa ako označenie pre nezrelých frustrovaných tínedžerov alebo adolescentov, ktorí svoju frustráciu z nedocenenia vrhajú na všetky strany a hlasitým podpichovaním sa snažia upozorniť na seba. Skratka SNERT vraj pôvodne pochádza od Kurta Vonneguta. V originále SNERT vznikla zo slov "snot-nosed Eros-ridden teenager"

(usoplený a Erosom hnaný tínedžer). Označenie sa snažilo vystihnúť typ mladíka (vo väčšine prípadov), ktorý strká nos do záležitostí, ktoré dávajú možnosť podpichovať autority. Nezrelosť ich ženie do správania, ktoré je často neprimerané, ale umožňuje nachádzať hromozvod pre pocity nespokojnosti so sebou samým a so svojím okolím. Spravidla ide o nedospelých mladíkov, ktorými zmieta frustrácia, ktorí si hľadajú vybitie agresivity a vybitie sexuálneho napätia. Ich správanie je z prevažujúcej miery sýtené vlastným pudením, podnety zvonka sú len zámienkou a ich reakcie sa môžu naviazať takmer na akýkoľvek podnet. Hľadať súvislosť medzi tým, čo – podľa nich zvonku –vyvolalo mimoriadne ostrú reakciu, je často neopodstatnené. V paranoidnom a často aj zakomplexovanom vnútornom nastavení bez známok sebareflexie, si akékoľvek podnety zvonka zakomponujú do svojho zdôvodnenia, prečo musia reagovať tak ako reagujú a vlastné správanie takmer vždy vidia ako reakciu, ako obranu ako spôsob komunikácie toho, „kto to nezačal, lebo začala tá druhá strana a toto je len –podľa nich- pochopiteľná reakcia".

SNERT-i bývajú často odvážnejší v úkryte anonymity než v priamej diskusii. Ak sa majú prejaviť a zapojiť do diskusie tvárou v tvár. Časť nich sa cíti tak neisto, že urobia všetko, aby sa priamej diskusii vyhli. S trochou preháňania ich možno prirovnať k psíkom, ktorí zúrivo štekajú spoza plota, ale ako náhle sa otvorí bránka a adresát ich štekotu vstúpi na pôdu, kde sa za zavretou bránkou cítia doma, prestanú štekať a so stiahnutým chvostom odbehnú preč.
Pre ľudsko-právnych expertov bolo veľkým prekvapením aké veľké percento z ľudí, ktorí šírili veľmi vulgárnu a brutálne agresívnu hate speech (nenávistnú komunikáciu) proti Rómom, menšinám, migrantom na internete, tvorili decká chlapci aj dievčatá vo veku 12-15 rokov, ktorí vyzerajú a väčšinu dňa v škole a na verejnosti sa správajú slušne, nenápadne, prívetivo. Ale za počítačom, najčastejšie keď sú sami, zmenia slovník, tón a témy. Dospelými nekontrolovaná komunikácia na internete je ventilom, boxovacím vrecom, trampolínou, kde sa môžu zbaviť nahromadenej energie a až tak veľmi nezáleží na to, čo a kto sa stane hromozvodom tejto agresie.

3/ Troll - Provokatér, ktorý podpichuje autority a zosmiešňuje zadubené myslenie:

Mnoho mladých (prevažne ide o mužov) nachádza pasiu v tom, keď môžu provokovať autority, spochybňovať zavedené poriadky a upozorňovať na hlásané hlúposti. A najviac ich baví, keď sa to nedeje cestou konštruktívnej diskusie, dokazovania, priamočiareho argumentovania, ale za pomoci sarkazmu, zosmiešnenia, paradoxného alebo absurdného humoru. A terčov pre takéto zosmiešnenie, bolo, je a bude vždy neúrekom. Namiesto toho, aby títo „pozitívne motivovaní" trollovia poukázali na problém priamočiarou kritikou, idú na to inak. Paródie sa dejú v štýle bulváru, napodobňujú spôsoby konšpiratívnych médií, alebo príbeh preženú do extrému. Sarkasticky tvrdia niečo, čo je pre sčítanejšieho adresáta tak zjavná neuveriteľná hlúposť, že trochu sofistikovanejší čitateľ sa nenechá nachytať a po niekoľkých riadkoch vidí, že ide o paródiu a nie reálnu mediálnu správu. Časť ľudí je zarazených, ako takéto niečo môže vôbec niekto tvrdiť, ale po chvíli pochopí, že ide o napodobňovanie konšpirátorov. Že je to pasca, kde najväčšiu zábavu spôsobuje fakt, že niekto neodhalil, že vlastne ide o paródiu a pohoršuje sa nad textom alebo dokonca naskočí na nezmysly, ktoré boli opublikované. Takže vznikajú celé webstránky, ktorých hlavným zámerom je paródia a nepriame dovzdelávanie verejnosti cez tieto paródie. Tak na Slovensku vznikli parodické články na retro speváka Martina Jakubca, ktorý sa napriek viacerým mentálnym limitom snaží presadiť aj v politike. Podobne fungujú stránky ktoré parodujú ĽSNS (stránka Naše Slovensko) alebo nedemokratickú časť politického spektra. Vo svojich vtípkoch idú na hranu zákona a nečudo, že adresáti ich vtípkov sa snažia zastaviť ich vyhrážaním sa, súdnou cestou alebo priamymi agresívnymi výpadmi. Tie sú potom takisto parodované, pretože poskytujú ďalší bohatý materiál na trollovanie. Webová stránka www.az247.cz je akousi obdobou amerického parodického časopisu Onion. Informovaní vedia, že všetko, čo je tam publikované sú výmysly, ponášky na hoaxy a texty, ktoré majú v sebe ukryté také absurdity, že jednoducho nemôžu byť pravdou a ani nepotrebujú na konci každého článku zvolať: „Apríl! To ale neregistrujú ľudia, ktorým je konšpiračné myslenie blízke, nemajú citlivosť na tento typ vtipkovania a tak namiesto pousmiatia berú tie "tragické" ohrozujúce správy vážne, zdieľajú ich a len šíria paniku u simplexnejšej časti obyvateľstva. Príkladom takýchto článkov je poplašná správa zo 4.júla 2018 o tom, že horu Říp v noci obsadili desaťtisíce migrantov a ďalší sú už na ceste. Článok sprevádza sugestívna fotka hory obsypanej ako mravenisko tisíckami "migrantov z Afriky". Tá fotka je

reálnou fotka, ale samozrejme nezobrazuje Říp, ale akciu spred 50 rokov na letnom hudobnom festivale v USA. Podobne existuje iný trollujúci „osvetový" článok, že toaletné papiere sú napustené látkami, ktoré ľuďom bránia „vykadiť" rakovinu. Ale že ide o informáciu, ktorú papierenský priemysel, farmaceutické koncerny aj lekári ľuďom zatajujú. Väčšina takýchto článkov má okrem množstva výkričníkov a slov napísaných veľkými písmenami na konci aj výzvu, že treba tento článok rýchlo šíriť, kým to mainstream nezmaže a vláda a média zámerne zatajujú aj túto informáciu. Je neuveriteľné, ale zaberá to. Takéto články sa naozaj rýchlo šíria. Niekedy stačí atraktívna fotka a bombastický titulok. Predtým než to ľudia zazdieľajú, obsah článkov ani nečítajú. Stránka Forbidden Facts (Zakázané fakty) má za cieľ bojovať proti falošným správam vytváraním falošných správ. Články na Forbidden Facts sú písané v rovnakom štýle ako konšpiračné články, takže priťahujú typických čitateľov konšpirácií. Po otvorení článku je čitateľ informovaný, že tento článok nemá s pravdou nič spoločné, je to čistý vtip. Stránky Forbidden Facts doteraz pritiahli viac ako 148.000 ľudí. Tí na ne reagovali viac ako 22.000 krát. Ale linku, ktorá čitateľa presmeruje na vysvetlenie článku, si kliklo iba 4,6% ľudí. Ukazuje sa, že ľudia nečítajú celé články. Zdieľajú obsah, ktorý si na základe ich vlastnej predstavivosti domýšľajú z (niekedy falošného) obrázku a často zo zavádzajúcich titulkov (Gašparová, M., 2018).

4chan a Reddit patria medzi najväčšie a najviac kontroverzné platformy, kde sa okrem bežných diskutérov schádzajú aj tisíce trollov. Tí si vo väčšine prípadov iba robia relatívne neškodnú zábavu, ale ojedinele môžu podporovať aj nebezpečné javy ako cyberstalking (online sledovanie a otravovanie vytypovaných obetí), nenávistnú komunikáciu a kyberšikanu. Trollovia z 4chan sú väčšinou počítačovo zdatní, takže dokážu naprogramovať aj nástroje na masové šírenie nejakých informácií alebo konverzácií. Kampane, na ktoré sú trollovia z 4 chan najviac hrdí bol napríklad moment, keď v roku 2009 ovplyvnili tradičnú anketu časopisu Time o osobnosť roku. Anketu „Person of the year" bez problémov organizoval Time od roku 1927. 85 rokov sa darilo objektívne, hlasovaním čitateľov vyberať osobnosť, ktorá mala v uplynulom roku vo svete najväčší vplyv. V roku 2012 sa ale trollovia okolo siete 4chan rozhodli pre zlomyseľnosť. Cez svoje siete zorganizovali ľudí tak, že masovo začali posielať hlasy nominujúce severokórejského diktátora Kim-Jong-Una. Do ankety prišlo najviac hlasov v jej histórii a vyše 5 mil. „hlasujúcich" dosiahlo, že šokujúco zvíťazil Kim-Jong-Un. Každý z ďalších

nominovaných mal menej ako polovicu jeho hlasov. Krátko na to Kim-Jong-Un vďaka 4 chan zvíťazil aj v inej – tentoraz bulvárnej ankete o najsexi muža všetkých čias. Argumenty, ktoré akože hlasujúci písali boli, že Kim má „neodolateľne sexi chlapčenský úsmev a pôvabne a atraktívne zastrihnuté vlasy okolo uší" (The Onion, 2012).

Trollovia, ktorí parodujú konšpiračné teórie a vysmievajú sa z tých, ktorí im podliehajú, by v sofistikovanom vzdelanom prostredí mohli zohrať užitočnú rolu. Je to netradičná osveta, aj prostredníctvom odstupu a krutého alebo čierneho humoru. Ale v nevzdelanom prostredí ju tí, ktorí majú byť adresátom osvety nechápu a naopak tento typ vtipkovania ešte zhoršuje nedôverčivú zmanipulovanú atmosféru, kde ľudia ľahko podliehajú rôznorodým falošným správam.

4/ Troll - naivný alebo zámerný a profesionálny konšpirátor a dezinformátor"

Veľká časť trollujúcej komunikácie na sociálnych sieťach je nešťastná. Ide proti demokratickým hodnotám, vytvára paniku, šíri pocity ohrozenia a manipuluje falošne podsúvanou interpretáciou lokálneho či svetového diania. V počiatkoch internetu ho takmer všetci oslavovali a očakávali, že sociálne siete prinesú novú dobu, ktorá zabezpečí prepojenú a nikým nekontrolovanú komunikáciu každého s každým. Očakávalo sa, že rozmach internetu prinesie otvorenú spoločnosť a deliberatívnu participáciu, kde sa do verejných diskusií budú môcť bez bariér zapojiť všetci. Namiesto toho dnes vidíme uzatvárajúce sa bubliny takmer uzavretých skupín ľudí. Tí medzi sebou takmer nekomunikujú, ale pestujú vlastné predsudky proti ostatným. Namiesto otvorenej diskusie vidíme „ozvučné komory", ktoré vracajú a bez kritického komentára a zosilňujú ozvenu toho, čo sme vyslali do sveta. Internet sa nepovažuje sa masívny nástroj demokratickej diskusie, ale novodobú zbraň masového ničenia.

Sociálne siete mimoriadne uľahčili možnosti zapojiť sa do verejnej diskusie. Nie je nutné zohnať si písací stroj, napísať text, poslať ho pomalou poštou, čakať na posudky a filtre editorov, urobiť korektúry, obhájiť si podpísaný text. Opublikovať článok a dostať ho pred početnú čitateľskú obec kedysi trvalo týždne. Dnes je to otázka sekúnd. A dosah môže byť nulový, ale aj masový. To, že publikovať môže hocikto a prakticky hocičo, vo všeobecnosti znížilo kvalitu textov vo virtuálnom svete. Internet pripomína nekonečné smetisko, kde je náročné nájsť to čo hľadáme

a pár perál kvalitných textov je zahrabaných v tonách páchnuceho alebo nepodstatného textového smetia. V tomto prostredí sa skvele cítia manipulátori, kverulanti a ľudia posadnutí písaním, ktorí nemajú sebareflexiu o užitočnosti ich produktu.

Časť ľudí cíti potrebu šíriť katastrofické správy, varovať pred ohrozením. Ak majú články senzačných správ a hovoria o nejakom type strachu a ohrozenia, okamžite ich zdieľajú čo najširšiemu publiku. Takisto povrchné politické „analýzy", klebety o mocných, konšpiračné bludy všetkého druhu. Existuje niekoľko platforiem, ktoré poskytujú priestor a účinné nástroje šírenia konšpirácií, poloprávd aj úplných výmyslov. Napríklad mimoriadne populárny portál Modrý koník poskytuje platformu pre burzy, informácie o ošatení a pomôckach pre mamičky, tipy na lekárov, osvetové informácie pre mamičky, blogy a priestor na diskusiu, pre 580 tisíc unikátnych návštevníčok (hlavne, ale i návštevníkov) mesačne. Tí tvoria 88 mil. zobrazení jednotlivých správ mesačne. Odhadom 90% textov a rád odborníkov na tejto stránke je v poriadku, ale v svojpomocných diskusiách sa vyskytuje aj množstvo naivného či šarlatánskeho textu a rád, ktoré z medicínskeho či psychologického pohľadu nie sú v poriadku a môžu deťom ublížiť. Stránka šíri aj bludy a konšpirácie napríklad o homeopatii, zázračných alternatívnych liečbach a výžive. Napríklad sa tam spomína, že pozitívny tehotenský test niekoľko dní po interrupcii znamená chybne urobenú interrupciu nebo mimomaternicové tehotenstvo, a podobné nezmysly.

Facebook v poslednom čase začína rušiť najextrémnejšie z nich. Napríklad v auguste 2018 zrušil českú stránku Naštvané matky. Tá mala každotýždenný dosah asi na milión čitateľov. Cenzúra však nie je udržateľnou cestou a do budúcnosti musíme nájsť iné spôsoby ako posilniť imunitu voči konšpiráciám a manipulovaniu na sieti.

Samostatnou kapitolou sú platení trollovia. Často ide o diskutovanie pod vymyslenými identitami , ktoré majú za ciel propagovať nejaký tovar, službu, alebo aj politiku. Diskutéri sa tvária ako bežní zákazníci, ktorí len tak nezaujate komentujú vybrané tovary a služby. Za tieto diskusie agentúry platia ľuďom, ktorí majú spravidla vymyslenú identitu a píšu len také chvály alebo kritiku tovarov, služieb a firiem, ktoré agentúram vyhovujú. Odhaľovať a označovať aktérov tejto umelej platenej komunikácie je dosť náročné.

Ešte väčším nebezpečenstvom sú platení trollovia, ktorí sú súčasťou dezinformačných kampaní. Gina Masullo Chen (2018) v sugestívne napísanej knižke „Nasty Talk" upozorňuje, že trend neslušnosti (incivility), ktorý preniká do médií, narušuje hranice deliberatívneho dialógu v spoločnosti. Podľa nej v atmosfére fragmentujúcej sa spoločnosti dochádza k „obrannému efektu", keď ľudia začínajú mať zvýšený záujem politicky sa angažovať. Necivilizovanosť v online priestore nie je ojedinelým prejavom. Prejavuje sa vlnou averzívnej komunikácie na pracoviskách, plamenných útokov trollov, ktorí začínajú ovládať verejné diskusie, ako aj s produkciou a šírením fabrikovaných falošných správ. Táto neslušnosť môže byť reálnym ohrozením celej spoločnosti, pretože ničí sebaúctu ľudí, zvyšuje úzkosť, ničí sociálne vzťahy a preniká do všetkých aspektov verejného života. Fabrikované správy, ktoré sú zostavené a dávkované tak, aby zasiahli špecifickú podskupinu sa niekedy označujú ako „astroturfing". (AstroTurf je umelohmotný povrch, ktorý pripomína trávnikový koberec.) Astroturfing je spôsob písania a úpravy komunikačných posolstiev, ktoré sa snažia pôsobiť ako prirodená komunikácia (teda zdelenie, ktoré pripomínajú bežnú komunikáciu na úrovni „grasroot"), ale ide o umelo pripravené a veľmi účinné posolstvá s neférovým skresľovaním skutočností. Existujú cieľové skupiny, ktoré sa namenej vedia brániť manipulácii tohto typu. Podľa výskumu trojice Andrew Guess, Jonathan Nagler a Joshua Tucker (2019) Science Advances 2019, Vol. 5, no. 1, https://bit.ly/2LZynEQ) šíria seniori (ľudia nad 65 rokov) až štvornásobne viac zavádzajúcich článkov a publikácii typu „fake news" než mileniáli. A nejde len o tzv. reťazové maily. V roku 2016, pred a počas posledných amerických prezidentských volieb, sledovali výskumníci vyše 3500 ľudí, ktorí sprístupnili údaje zo svojho Facebooku. Medzi článkami, ktoré šírili sledovaní užívatelia zo seniorskej skupiny bolo 11% zavádzajúcich a nepravdivých článkov typu „fake news".

Prečo u trollov dochádza k zvýšenej agresivite?

John Suler (2004) opisuje efekt internetového „odbrzdenia" (disinhibition effect), hľadá vysvetlenie toho, že niektorí ľudia sa v komunikácii na sieti otvárajú viac než v bežnej komunikácii tvárou v tvár. Takéto odbrzdenie môže mať dve podoby – skôr tú pozitívnu , tzv. „benígne odbrzdenie" a skôr tú negatívnu, tzv. „toxické odbrzdenie".

O benígne odbrzdenie ide, keď v neznámom čiastočne anonymizovanom prostredí, v komunikácii na diaľku, sa ľudia dokážu správať autentickejšie a ľahšie odhalia svoju skutočnú „tvár", pocity neistoty, s ktorými sa boja vyjsť na verejnosť. V anonymnom online svete sú úprimnejší, živší, spontánnejší. Brett Baumgarner (podľa Pospíšilová, 2016) vidí v správaní ľudí sociálnych sieťach vyššiu mieru voyerizmu a exhibicionizmu, iní hovoria o efekte „train stranger". „Efektom cudzinca vo vlaku" sa označuje často pozorovaný jav, že ľudia dokážu zvlášť nezáväzne odhaliť intimitu a úprimne porozprávať aj o svojich strachoch a slabostiach voči neznámemu spolucestujúcemu vo vlaku. V zdôverovaní sa cítia slobodnejšie práve preto, že neznámeho partnera v diskusii nepoznajú, v rozhovore nie sú zaťažení minulými, či budúcimi interakciami a očakávajú, že tohto „anonymného" človeka už v živote nestretnú.

Podľa Sulera (2004) sa na odbrzdení a nezodpovednejšom správaní sa ľudí na internete než bežne podieľa týchto šesť faktorov:

1. Disociatívna anonymita. Využívanie inej identity počas komunikácie na sieti. Napríklad človek, ktorý je neistý, sa môže na sociálnych sieťach hrať na niekohoi iného. Používa fotografie atrakívne vyzerajúcich ľudí, predstavuje sa ako niekto iný, kto je viac sexy, má viac odvahy, má prácu, ktorá sa mu zdá dobrodružnejšia než tá jeho vlastnú anonymizáciu zdôvodňujú títo ľudia slobodou vyjadrovania sa na verejnosti, pocitmi možného ohrozenia zo strany zamestnávateľa alebo iných inštitúcií alebo aj nejakou podobou mať alibi. Niekedy odtrhávajú (disociujú) správanie na internete od toho akými sú v skutočnosti („to čo tam bolo napísané, to vlastne vôbec nie som ja...").

2. Gygesov efekt. Neviditeľnosť. Reálny či domnelý pocit o vlastnej neviditeľnosti. Gyges bol zrejme reálnou historickou postavou, bol kráľom Lýdie (približne v r. 687-652 p.n.l.). Do filozofie sa dostal vďaka Platónovmu príbehu o pastierovi Gygesovi, ktorý v jaskyni našiel prsteň a keď ho na prste otočil stal sa neviditeľným. Ako neviditeľný naprával neprávosti, usvedčoval klamárov, predchádzal zlu. Neskôr sa Gyges oženil s kráľovnou a stal spoluvládcom Lýdie. Platón túto báj využíva na nastolenie filozofickej otázky, či by sme zneužívali situáciu a páchali zlo. Či je v našej prirodzenosti správať sa morálne, len ak je zaručená sociálna kontrola. Technické podmienky, napriek šifrovaniu a obrovskému množstvu prenášaných dát,

iba v menšej miere, umožňuje úplnú anonymitu ľudí , ktorí sa zapájajú do diskusií. Veľkú časť z nich možno cez políciu a správcov sietí vypátrať. Napriek tomu psychologický pocit „neviditeľnosti" pretrváva. Aj to vedie k nezodpovednejšiemu správaniu sa v online priestore.

3. Asynchrónnosť. Rozhovory, ktoré sa otázky a odpovede odohrávajú v rôznych časoch, nenasledujú priamo po sebe. To, že na rozdiel od tradičnej komunikácie tvárou v tvár sa odozva môže objaviť až niekoľko hodín po otázke alebo stimule, to, že môže po sebe nasledovať aj niekoľko vstupov bez odpovede a tá môže prísť v čase, keď je už nálada a situácia úplne iná, vedie k tomu, že u časti ľudí začne byť komunikácia agresívnejšia a nekonštruktívnejšia. Nedochádza k okamžitému „vyžehleniu" problémov, ktoré sa vynorili. Asynchrónna komunikácia trochu pripomína situáciu „udri a bež". K problémom sa vraciame po dlhej odmlke a to časť ľudí odbrzďuje. Časť ľudí diskutuje na sieti len vo vyhradených časoch, napríklad po polnoci, keď nemôžu spať, a ich prejav je ovplyvnený aj týmto špecifickým časom, únavou alebo množstvom alkoholu, ktorý vypili.

*4. Solipsistická introjekcia (*teda diskusia so svojím „vnútorným hlasom"). prežíva komunikáciu na sociálnych situáciu tak, akoby vyjadrenia druhého človeka vnímali len ako vnútorný hlas vo vlastnej hlave. Obraz toho druhého je formovaný vnútorným systémom reprezentácií, ktorý vychádza z vlastných očakávaní, želaní, potrieb. Nediskutujeme s „tým druhým" partnerom diskusie, ale s vlastnou reprezentáciou „toho druhého" v našej hlave. Kyberpriestor sa stáva javiskom pre vlastné fantázie. Pri takejto diskusii so sebou samým sa cítime bezpečnejšie, ale aj si viac dovolíme byť konfrontačný a bez zábran. Občas sme svedkom diskusií, kde diskutér zápalisto „bojuje" s ostatnými, ale nevšimne si, že prakticky diskutuje len sám so sebou. „Nepočúva" ostatných, sám si kladie otázky a sám si na ne odpovedá, tak, že v takejto „diskusii" jednoznačne vyhráva. V zápale boja si ani nevšimne, že mu už nik nevenuje pozornosť.

5. Imaginárnosť. U časti ľudí dochádza po čase k mentálnemu „štiepeniu". Človek môže mať pocit, že na diskusie na sieti platia iné etické pravidlá. Na sieti je to akási hra, ktorá nesúvisí s reálnym životom. To čo si môžem dovoliť povedať a urobiť v „hre" si v „reálnom živote"

(mimo počítač) nemôžem dovoliť. Časť takýchto ľudí začína vnímať diskusie na sociáonych sieťach ako únikovú drogu. Tam si môžem pestovať fantázie, povedať a urobiť to, čo v reálnom živote neprichádza do úvahy.

6. Minimalizovanie statusu a autority. Za obrazovkou a klávesnicou ľudia spočiatku nemusia mať ten typ autority a statusu, ktorý dosiahli v reálnom živote. Online diskusia pripomína vrstovnícku konverzáciu. Ľudia si ľahko začínajú tykať, nedržia tú miera úctivej komunikácie ako vo vzťahoch zoči – voči keď okamžite vnímame rozdielny vek a rozdielny profesionálny alebo mocenský status. Strata tých rozdielov niektorých ľudí okamžite odbrzďuje.

Manipulatívne ťahy v komunikácii trollov

V trollujúcej komunikácii sa používa množstvo manipulatívnych prvkov, ktoré sťažujú komunikáciu, robia ju málo prehľadnou. Výsledkom takejto komunikácie nie je hľadanie pravdy, ktorá by sa opierala o fakty a argumenty, aj keď v komunikácii sa často deklaratívne spomína , že diskutujúcim ide o „pravdu", "skutočnú podstatu" , „nezávislé názory", „nezávislé od moci a cudzích záujmov"...

V takejto komunikácii sa vyskytuje množstvo pseudoargumentov, logických klamov a argumentačných faulov, napr. útok ad hominem, argumentovanie väčšinou, odvolávanie sa na celebrity, „šikmá plocha (slippery slope)", „Slamený panák" (straw man), dôraz na novosť, dôraz na tradíciu ... Tie sú v zásade už dosť známe a dosť „obohrané". Pekný prehľad takýchto komunikačných ťahov poskytuje napríklad Ali Almossawi (2017) . To čo sa vo výbave trollov v našom kontexte objavuje za posledné roky stále častejšie sú nasledujúce manipulácie, voči ktorým sa je niekedy ťažšie brániť, lebo nejde o logické podvrhy, ale o pseudoargumentovanie nakombinované s emočným vydieraním a hry so vzťahmi. Často sa objavujú nasledujúce prvky:

- **Whataboutism („ačohentyzmus", „ja o koze , ty o voze")**

  Žiadna diskusia sa neukončí, pretože akonáhle odpovieme na argument, či pseudoargument trolla, diskusia nepokračuje k tejto téme. Troll neprizná, že nemal pravdu ani nedodá doplňujúce argumenty k aktuálnej téme, ale okamžite otvára novú

tému. Bez toho, že by sa vyhodnotilo a uzavrelo, kto teda mal pravdu v predchádzajúcej téme. Namiesto odpovedania na protiargument, troll okamžite otvára ďalšiu tému a sériu otázok, ktoré nesúvisia s predchádzajúcou. Tie ďalšie otázky často začínajú zvratom: „No dobre ale čo v prípade, že...". V angličtine ... „And what about..." V 50-tych rokoch sa takéto manipulovanie uchytilo pod zvratom – „ ale my nelynčujeme černochov..." Išlo o odpoveď na akúkoľvek výhradu o nedostatkoch socialistického alebo sovietskeho systému. „Máme vysoké ceny benzínu ...? No dobre, ale my nelynčujeme černochov ako v USA. Nie je dosť zubárov, ktorí by sa postarali o zdravý chrup...? No dobre, ale my nelynčujeme černochov ako v USA.")

- **To je môj názor ... a ten mi nik nemôže uprieť.**

  Argumentuje sa tak ako keby boli všetky názory rovnocenné aj tie, ktoré vychádzajú len zo subjektívnych dojmov. Zamieňa sa právo na akýkoľvek subjektívny pocit a situácia, keď sa chceme dopracovať k nejakému objektívnemu poznaniu pri rozlišovaní faktov a dojmov a chceme disciplinovane dodržovať argumentovanie, ktoré vychádza z overiteľných a merateľných faktov. (Pseudoargumentovanie ľudí, ktorí používajú taktiku „To je môj názor" vyzerá napríklad takto: „Oni si myslia niečo, ale ja mám svoj názor a tomu verím." Zľudovel citát stredoškolskej študentky, po ktorej učiteľ chcel, aby argumentovala faktami: ... „A to si ako predstavujete – vy chcete, aby sme zmenili svoj názor, ktorý si fakt myslíme..., len preto, že ste k tejto téme uviedol nejaké fakty ?")

- **„Povyšuješ sa..."**

  Troll obviní diskutéra, ktorý mu oponuje, že tón, akým s ním partner hovorí a obsah povedaného, množstvo dát, dlhé súvetia a početné odvolávanie sa na zdroje, sú prejavom povyšovania sa nad diskutujúceho trolla, a tak sa predsa nedá diskutovať. Agresívne odpovedanie zo strany trolla ja veľmi často sýtené pocitmi vlastnej menejcennosti .Snahou vyrovnávať sa s prežívaním vlastnej nedostačivosti a komplexov menejcennosti. A reakciou v takejto situácii často býva útočná obrana. Do obsahu diskusie partneri zrazu vnášajú vzťahový prvok, a tým sa pokúšajú zhadzovať silu argumentácie. (Typickým príkladom takéhoto ťahu je vyjadrenie typu: „Nedá sa s

tebou diskutovať, keď tónom a výrazom dávaš najavo, že ostatní sú menejcenní ...Z toho ako to hovoríš, vidieť, ako ti nezáleží na ostatných, ako všetkým dávaš najavo, že sú blbí... ") Ale v diskusii o odlišných názoroch je potrebné odlíšiť, kedy hovoríme o obsahu diskusie a kedy o vzťahu diskutujúcich. A tiež rozlíšiť, či ude o útok na argument alebo iba útok na osobu. Inak sa zapletáme do mimoriadne neprehľadnej džungle nesúhlasu, neakceptovania, nepočúvania a nie je potom jasné, na čo práve reagujeme.

- Parafrázovanie a extremizovanie vyjadrení.

  Mimoriadne častou a ťažko zvládateľnou taktikou trollov v diskusii, je prekrúcanie povedaného. Často sa to deje cez parafrázovanie povedaného. Trollujúci diskutér neodcituje presne slová a čísla či iné údaje, ktoré boli povedané, ale voľne ich parafrázuje tak, že prifarbuje emočné vyznenie, zaokrúhli čísla v smere, ktorý mu vyhovuje, vytiahne z povedaného len niektoré časti. Facilitátor, ktorý moderuje diskusiu alebo diskutujúci, ktorý uviedol pôvodný údaj musí neustále pozorne počúvať a pracne opravovať všetky skreslenia a posuny vo význame. Trollovia často predstierajú, že len opakujú, čo bolo povedané vlastnými slovami, ale práve v takomto type významových posunov sa skrýva niekedy aj nenápadná manipulácia. Častým typom manipulácie u trollov býva extremizovanie. Ak opisujeme nejaký jav kde ide o škálu a jej jeden pól (minimum) by sa dal vyjadriť číslom 1 a jej druhý pól (maximum) by sa dal vyjadriť číslom 9, diskutér môže vyjadriť svoj názor k nejakej komplikovanej otázke tak, že jeho vyjadrenie by sa dalo na škále označiť ako „6", t.j. nie je úplne v názorovom strede, ale jemne sa prikláňa k jednej časti spektra. Troll sa začne okamžite rozčuľovať, tvrdí, že diskutér zastáva iba jeden názor a interpretuje jeho vyjadrenie, ako keby dískutér hlásal extrémne vyostrené stanovisko (niekde na úrovni čísla 9 na tejto škále. Všetky argumenty trolla potom vyvracajú túto extrémnu pozíciu, hoci diskutér nič tak polarizované netvrdil. A pre trolla nie je nič ľahšie než ťažkotonážnymi argumentmi vyvracať to, čo diskutér nikdy netvrdil. Extrémizovanie výrokov do podoby, v akej neboli nikdy povedané, je mimoriadne znechucujúcou taktikou.

- **„Láskavý tuleň"**

  Manipulatívna taktika niektorých trollov, ktorí svoje komentovanie smerujú k emočnému vydieraniu. Najprv sa nechápavo opakovane pýtajú na samozrejmé otázky. Keď dostanú odpoveď, nepočúvajú ju , ale opätovne kladú tie isté otázky , akoby nepočuli žiadnu odpoveď a s väčšou naliehavosťou tvrdia, to čo v rozhovore už bolo raz alebo niekoľkokrát vysvetlené a vyvrátené. Opäť opakujú svoje tvrdenia v podobe otázok a ak to už odpovedajúci nevydrží a „vybuchne", okamžite idú do sebaľútosti, pocitov ublíženosti a obviňovaniu odpovedajúceho , aký je necitlivý, hrubý a neslušný. Nasleduje emočné vydieranie, kde sa takýto pýtajúci sa troll štylizuje do polohy obete, ktorej je ubližované. V takýchto situáciách sa odporúča, aby sme nepredlžovali neefektívnu diskusiu s trollom, ale po treťom vysvetlení ho presmerovali na informačné linky, ktoré obsahujú dôkazy, vysvetlenia a fakty. Po odporučení liniek by sme už ďalej nemali predlžovať diskusiu, ktorá nikam nevedie a asi bude končiť iba sebaľútosťou a obviňovaním diskutéra, ktorý sa snažil odpovedať racionálne.

Ako reagovať na nekultivované alebo agresívne výpady v online diskusiách?

Pre situácie zvýšeného napätia a otvorenej agresie v diskusiách neexistuje stopercentná obrana. Na takéto situácie nemáme univerzálnu odpoveď. Najlepšou možnosťou – ak si to môžeme dovoliť – je nereagovať. Pretože „kŕmiť" trolla alebo niekoho, kto len čaká na zámienku k agresívnej konfrontácii v online priestore, znamená eskalovať konflikt. Títo ľudia sa pohybujú v bahne nečistých trikov. Sú zvyknutí konflikty eskalovať a využívať na svoj účel čokoľvek, čo sa povie. Ak si to teda môžeme dovoliť, nemá zmysel takýmto ľuďom vôbec odpovedať. V niektorých situáciách si ale nemôžeme dovoliť neodpovedať, lebo zverejnený príspevok je na hrane so zákonom, alebo nám profesionálna zodpovednosť velí, že musíme reagovať. V tom prípade treba čo najviac redukovať dĺžku odpovede a nepúšťať sa do veľkých vysvetľovaní. Tento typ diskusie nie je vedecká konferencia.

Ak sme sa už ocitli v situácii, že diskusia sa mimoriadne vyhrotila, snažíme sa oddeliť možnosť priameho kontaktu, vytvárať bariéru v napadaní. V bežnom fyzickom kontakte sa snažíme oddeliť partnerov, tak aby nemohlo dôjsť ku fyzickému kontaktu - nazýva sa to

„interpositioning“. V internetovej komunikácii nie je celkom možné zabrániť tomu, aby došla informácia z jednej strany na druhú. Interpositioning sa tam dosahuje spomaľovaním komunikácie, neodpovedaním hneď, zastavovaním komunikácie v zmysle „vysvetlite mi to podrobnejšie“, „čo presne máte na mysli“. Alebo sa ešte používa veľmi neutrálny slovník: „vyzerá, ako keby nám v komunikácii bránila nervozita... potrebujem porozumieť prečo“. Nesmieme opakovať slovník druhej strany. Keď niekto povie, že ste sprofanované svine, tak by sme nemali odpovedať slovami, že nie sme sprofanované svine. Mal by som povedať, že to, čo dotyčný hovorí, nie je pravda, nezakladá sa to na faktoch, prosím, uveďte fakty. Ak ich slová opakujeme, lietajú v priestore a celá diskusia sa stáva primitívnejšou a hulvátskejšou. Začínajú sa objavovať vulgarizmy a škaredé nálepky. A v plameňoch takej slovnej prestrelky (niekedy sa takáto komunikácia označuje ako „flame“) nie je možné zmysluplne diskutovať.

Aj ostrá diskusia môže byť užitočná. Ak už dochádza k používaniu veľmi ostrých slov, mali by sme sa snažiť vyhnúť sa nálepkám. Je možné povedať, že niečo je vysoko nekorektné, že sa to nezakladá na pravde. Dá sa povedať, že takýto slovník je hulvátsky a že sa takto nebudeme ďalej rozprávať. Nepomôže, ak by sme v eskalujúcej diskusii reagovali zrkadlovo. Teda, že ostrý výraz vrátim ešte ostrejšie, „odzrkadlím“ obvinenie ešte tvrdším obvinením, Niektorí ľudia sú v takej komunikácii vycvičení, lebo sa pohybujú len v takýchto vodách a sú oveľa zručnejší v manipulovaní ako iní. Púšťať sa s manipulátorom a hulvátom do dlhej diskusie nikam nevedie. Existuje zásadný rozdiel medzi diskusiou, ktorá je síce stretom protichodných názorov ktorá môže mať aj konfrontačný charakter a nenávistnou „hejtujúcou“ diskusiou, ktorá nestojí na argumentoch, ale len na kumulovaní emócií a snahe čo najviac ublížiť druhej strane.

Ak sa prichytíme, že sme tak naštvaní, že prestávame kontrolovať vlastné emócie, mali by sme sa naučiť, že v takom stave nemáme písať. Vnútorný hlas, že im to musím poriadne „naložiť“, by mal byť výstražným znamienkom, že práve kvôli nutkavému pocitu urgencie, to nemám písať teraz, ale až zajtra, keď vychladnem. A ak ideme niekomu písať niečo závažné, tak je dobrou praxou dať to pred odoslaním prečítať aspoň jednému človeku.

Zaujímavou reakciou na dezinformácie, nenávistnú komunikáciu a zvyšujúcu sa mieru necivilizovanosti vo verejných dialógoch je aj hnutie „Elfov“. Je to akési vyvažovanie javu

narastajúceho počtu trollov v on-line diskusiách. Napríklad Ričardas Savukynas , biznis konzultant z Litvy, hovorí, že sa im podarilo zorganizovať skupinu vyše 5000 dobrovoľníkov, ktorí si hovoria „elfovia"(Schrøder, A.S. 2017). Zameriavajú sa na blokovanie dezinformačných správ (hlavne ruských) trollov a na diskusie na sieti. Podobné hnutie vzniká aj na Slovensku a v tejto chvíli je ťažké odhadnúť, či sa im podarí preraziť do verejnej diskusie a podstatne ju ovplyvniť.

Čelíme populistickému delegitimizovaniu poznania

Michel Ignatieff, rektor Stredoeurópskej Univerzity v Budapešti podčiarkuje prečo je dnes dôležité posilňovať odolnosť voči manipulatívnym tlakom v online svete. Prečo si pestovať akúsi imunitu voči trollom a prívalu dezinformácií. V rozhovore pre Lidové noviny hovorí (LN, 2017, s.24): „Pozrime sa na tlaky, ktoré dnes pôsobia na našich študentov a naše fakulty. Dnes nestačí brániť akademickú slobodu alebo inštitucionálnu autonómiu... Na každom kroku sa spochybňuje autorita vied, ktoré učíme, odmieta sa vecná debata, v ktorej sa snažíme uplatniť svoje argumenty a fakty. Najosobnejšie emócie študentov i nás učiteľov sa nanovo štrukturujú pod rukami moderných inžinierov ľudských duší – politických technológií špecializovaných na falošné správy, dezinformácie a rozdúchavanie nenávisti v službách politickej moci. V tomto prostredí je naša práca ťažšia než kedykoľvek v minulosti, pretože sa popiera nie len oprávnenosť toho, čo robíme, ale aj samotné štandardy intelektuálnej debaty, ktorú vo svojej práci potrebujeme.

Dnes už čelíme nie len štandardným otázkam, ktoré demokratická spoločnosť právom kladie inštitúciám, ktoré podporuje. Čelíme agresívnemu delegitimizovaniu poznania zo strany bojovných populistov. Čelíme novým inžinierom ľudských duší, majstrom propagandy, ktorí premyslene rozdúchavajú nenávisť voči tým, ktorí sú najviac zraniteľní". Naše emócie získavajú vytrvalým pôsobením politických technológií novú podobu... štedrosť voči cudzincovi sa považuje za bláznovstvo. Súcit za naivitu, a solidarita s utečencami a migrantmi sa dokonca prehlasuje za zradu národa..."

Sociálne siete priniesli mnoho dobrého. Pre ľudí a skupiny, ktoré žili v uzavretom svete, rozširujú poznanie a zmenšujú vzdialenosti. Zatiaľ sa ale nepotvrdilo, že by znamenali iba

demokratizáciu a rovný prístup k informáciám pre všetkých. Prinášajú aj veľké možnosti pre zneužívanie informácií, ovplyvňovanie a niekedy až manipuláciu v konzumnom správaní a politickom rozhodovaní ľudí. Po prvotnom nadšení z otvorenosti internetu, sme konfrontovaní aj s jeho temnými stránkami. Zdá sa, že komunikačná pripravenosť ľudí pohybovať sa v online priestore pokuľháva za rýchlosťou, akou sa rozvíjajú technológie a prax umelej inteligencie.

Do škôl a mimoškolského vzdelávania potrebujeme čo najskôr nie len dopravnú, zdravotnú, environmentálnu výchovu. Rovnako dôležité je pestovať kultúrnu gramotnosť, digitálnu gramotnosť. Povedľa iných cudzích jazykov sa nepohneme ďalej bez systematického osvojovania si „jazyka" on-line priestoru. Tu máme ešte obrovské rezervy.

Tváre mládežníckej revolty

Dušan Ondrušek, Príbehy 20. storočia, 3/2020, s. 36-42

Jedinečná či viacnásobná tvár

V románovom debute francúzskej spisovateľky Solange Bied-Charreton s názvom Enjoy (vyd. Odeon, 2014) vystupujú dve protikladné postavy, ktoré sú zobrazením dnešnej mládeže: 24-ročný mladík Charles a študentka Sorbony Anne-Laure. Charles má pred sebou sľubnú kariéru vo veľkej konzultačnej firme, ale naozajstný život pre neho začína až na sieti Show You, kde trávi väčšinu času. Účastníci tu musia aspoň raz týždenne zdieľať video zo svojho súkromia, lebo inak im zrušia profil. A kto nie je na sieti, neexistuje. Účastníci klikajú a komentujú statusy iných, pestujú si svoju závislosť. V uzavretej bubline, sa stávajú voyermi iných životov. Utopení v záplave nepodstatných informácií majú pocit, že nemajú čas na nič iné. Z pohodlia svojich kresiel a bez dotyku s reálnym životom plávajú vo virtuálnom svete. V zajatí „kliktivizmu" je pohodlné vidieť svet len cez zúžený obzor monitoru. Mať na všetko názor a pritom sa nezdvihnúť z kresla. Vyhnúť sa konfrontácii s reálnym utrpením, s „prízemnými" krokmi, ktoré je potrebné pre zmenu sveta urobiť tu a teraz. Študentka Anne-Laure do ktorej sa Charles zaľúbi, je takmer jeho protikladom. Žije mimo virtuálneho sveta, osvojuje si klasické humanitné vzdelanie. Na rozdiel od Charlesa veľa číta, dokonca aj papierové knihy, cíti slová a zamýšľa sa nad nimi. Hrá v hudobnej kapele. Fascinujú ju knihy, ktoré „idú proti dobe". Nie je na sieti Show You a vôbec ju to netrápi. Tento román o dnešnej mládeži čitateľa zneistí. Tak aká je vlastne tá dnešná mládež? V čom je jedinečná? Solange Bied-Charreton majstrovsky zobrazuje charaktery, ktoré komplikujú odpoveď na tak jednoducho postavenú otázku. Asi by nás uspokojil opis, ktorý by novú generačnú vlnu opisoval nejakou jednou odlišujúcou charakteristikou. Napríklad, že by ju opísal ako buričskú, revoltujúcu voči minulosti, s ambíciou tvorivo sa vyhraniť voči svetu rodičov a všetkým iným generačným vlnám. Ale tak to v tejto próze nefunguje. A – napriek tomu že by sme sa vo svete s jednoznačnými typológiami vedeli lepšie vyznať – to nefunguje ani v tomto románe, ani v reálnom živote. Neplatí binárne zjednodušenie, že súčasná mládež by mala „Janusovskú" tvár – teda dve tváre, ktoré sa vyskytujú súčasne. Niekedy sa taký opis používa. Hovorí sa o mládeži, ktorá je environmentálne citlivejšia a pro-aktívne sa angažuje za „zelené" idey a na druhej strane sa opisuje jej protiklad – mládež, ktorú charakterizuje povrchnosť, príklon k spotrebnej kultúre a záujem len o to, čo sa deje tu a teraz.

Nevieme nájsť jednu kľúčovú črtu, lebo tvár súčasnej mládeže nemá len jednu podobu. Nevieme ani povedať, ktoré z označení a rôznorodých nálepiek, ktoré sa požívajú na označenie tejto generačnej vlny, sú tie najviac vystihujúce. Čo máme na mysli, ak povieme, že súčasná post-mileniálna mládež (a je to jedno či ju označíme ako generáciu Z, generáciu Alfa alebo generáciu C (generáciu Covid) je iná? Je primerané označovať ju ako „zelenú generáciu" alebo

„generáciu Grety“ ? Alebo je presnejšie hovoriť o generácii „snehových vločiek“ (snowflake generation), o generácii „digitálnych domorodcov“ (digital natives), či „prebudenej generácii“. (Woke generation).

Pri každom z týchto označení budeme mať pravdu – tak trochu. Ale len tak trochu. Lebo jednoducho nemôžme charakteristicky celej generačnej vlny redukovať na tú časť mládeže, ktorá je mediálne najviac viditeľná. Na tých, ktorých je v určitých kruhoch viac počuť. Pre žiadnu generačnú vlnu nemožno redukovať na jeden typ hodnôt a jeden typ životného štýlu. V hippie generácii 60-ych rokov, časť mládeže velebila nenásilie, komúny, sexuálnu revolúciu a rozšírené vedomie prostredníctvom halucinogénov. Ale podobne, ako aj v iných generačných vlnách, šlo o menšinu, ktorá sa takto búrila proti rodičovským hodnotám. Aj v tom čase, v 60-tych rokoch, veľká časť ostatnej mládeže – napriek tomu, že obľubovali rovnakú hudbu a podobnú módu, šla naďalej cestou tradičného vzdelávania. Hľadali si prácu s dobrým zárobkom a kariérnym ukotvením, podobne ako ich rodičia. V Československu, v tých časoch veľké skupiny mládeže každý víkend vyrážali trampovať do prírody. Nachádzali si ostrovčeky slobody mimo miest, s gitarou pri táborákoch. Tešili sa z víkendového slobodného priestoru, ktorý nebol kontrolovaný rodičmi, školou a inštitúciami a sami sebe hovorili „čundráci“. Ale prinajmenšom rovnako početnú skupinu tvorili všetci ostatní, tí ktorí necítili potrebu ísť mimo pravidiel vtedajšej autoritárskej spoločnosti, ktoré boli nalinkované školou a médiami. „Čundráci“ tých ostatných volali „mastňáci“. K tomu dochádzalo vo všetkých generačných vlnách. Napríklad v „generácii X“ nachádzame na jednej strane pankáčov so sloganom „no future“, ale aj „yuppies“ . Podobne je tomu aj v súčasnosti. Radšej než hľadať jedinečnú tvár súčasnej generačnej vlny mladých ľudí, by sme mali hovoriť o viacerých tvárach. O jej viacnásobnej tvári. Prizrime sa bližšie do niektorých z nich.

„Ako sa opovažujete!“ (Grétin efekt)

16-ročná stredoškoláčka Gréta Thunberg sa snažila ovládnuť. Ale kamery vidia jej napätú mimiku, to ako ňou lomcuje autentický hnev. 13. septembra minulého roku sa týmito slovami obrátila na svetových lídrov na Globálnom klimatickom summite v New Yorku: “Ukradli ste moje sny a moje detstvo. Hromadíte prázdne slová. Ľudia trpia, ľudia zomierajú, kolabujú celé ekosystémy. Sme v počiatkoch masového vyhynutia a napriek tomu, všetko, čo viete, je iba hovoriť o peniazoch a šíriť rozprávky o nekončiacom sa ekonomickom raste. Ako sa opovažujete...! (How dare you!...) Greta Thunberg sa o otázky klimatickej katastrofy začala zaujímať ako osemročná. V pätnástich sa rozhodla namiesto školy sedávať s transparentom pred švédskym parlamentom. Upozorňovala, že táto planéta je naším „horiacim domom“ a záchranná akcia je nutná hneď teraz. Podarilo sa jej vyprovokovať hnutie „Piatky za budúcnosť“ a ku klimatickým protestným demonštráciám sa, povedľa stredoškolákov, čoskoro začali pridávať aj dospelí. 100 000 ľudí v Miláne, 40 000 v Paríži, 150 000 v Montreale... Gréta netvrdí , že má recept na klimatickú katastrofu. Opakuje, že treba načúvať klimatickým vedcom,

brať ich vážne a starať sa aj o individuálne prejavy klimatickej zodpovednosti, sledovať vlastnú uhlíkovú stopu, recyklovať, podporovať vegetariánstvo.

Je ľahké zosmiešňovať Grétu Thunberg a vyčítať jej naivitu a neporozumenie komplexnosti riešenia globálnych problémov. Ale úlohou príslušníkov týchto hnutí nemôže byť vyriešenie problémov v krátkom čase. Ich poslaním, je skôr zafungovať ako varovný prvok, niekto kto ako prvý upozorní na riziko alebo problém. Fungujú ako budíček, ktorý je potrebný pre momenty znecitlivenia na vynárajúce sa problémy.

Vo februári, na začiatku celospoločenských diskusií o predpovediach pandémie Covid 19 sa v médiách objavil aj vystihujúci kreslený vtip. Experti sa tam so znepokojením pozerajú na graf na ktorom sú tri vlny prognózy šírenia koronavíru. Celá ich pozornosť sa upiera na tie tri zvlnené krivky. Až tak, že vôbec nevnímajú vlnu na grafe, ktorá sa blíži za tými troma vlnami a je asi desaťnásobne väčšia než tie tri „vlnky". Volá sa klimatická katastrofa. Pandémie sprevádzalo celosvetové utlmenie medzinárodných letov. Ale aj po upokojení pandémie, ostane na stole otázka, čo je nevyhnutný objem lietania a otázka ako žiť skromnejšie, udržateľnejšie a v duchu hlbších hodnôt.

Rickard Gustafson, výkonný riaditeľ najväčšej švédskej leteckej spoločnosti SAS konštatoval, že hnutie „zahanbenia za lietanie" („flygskam") mobilizovalo celospoločenskú diskusiu o necitlivých dôsledkoch masívneho lietania a spôsobilo (ešte pred pandémiou) päťpercentný pokles počtu leteckých pasažierov v prvom štvrťroku 2019. Dialo sa to hlavne po tom, ako sa k hnutiu pridalo niekoľko viditeľných celebrít, napríklad bývalý olympijský víťaz v biatlone Björn Ferry, ktorý dal verejný záväzok, že prestane lietať. K nim sa pridávajú ďalšie iniciatívy, napríklad britská Flight free. Hovoria, že v roku 2016 prepravili letecké spoločnosti 3.7 miliardy pasažierov, pri tomto trende by to bolo viac ako 8 miliárd v roku 2035. Každé zníženie počtu pasažierov má ďalekosiahly vplyv na redukciu emisií a oddialenie klimatickej katastrofy. Ryanair ako najväčšieho prepravcu v Európe a z leteckých spoločností najväčšieho producenta uhlíkových plynov komentovali klimatickí experti konštatovaním „Ryanair je naše nové uhlie". Rovnako silnými témami, ktoré prináša aj „Grétin efekt" sú okrem nutnosti politických krokov v prevencii klimatickej katastrofy, aj cirkulárna ekonomika a vegetariánstvo.

Viac narcizmu, menej empatie?

Ak by sme brali vážne diskusie na sociálnych sieťach, mohli by sme nadobudnúť pocit, že dnešná mládež je necitlivá, egoistická a izolovaná od ostatných. Alebo že nič neznesie, že je to generácia „snehových vločiek". V tejto metafore má každá „snehová vločka" pocit, že je jedinečnou. Očakáva, že jej rodičia a iní dospelí vyčistia cestu, aby sa nemusela boriť s prekážkami. Je hypercitlivá na komentáre zvonka a nevydrží záťaž, „roztopí sa" sa aj pri neškodnom tlaku. Je to síce rozšírený dojem , ale dlhodobé porovnávacie výskumy dokazujú, že realita nie je tak hrozná.

Sociálne siete pôsobia obojako, vytvárajú bariéry medzi ľuďmi z odlišných „bublín", ale aj umožňujú prekračovať tradičné ohraničené možnosti pre stretávanie sa a konverzácie. Vedú k tomu že dochádza k väčšiemu počtu interakcií medzi ľuďmi, ktorí by sa inak nestretli. Celosvetovo rastie hustota sociálnych interakcií. Rastie počet medzirasových, medzikultúrnych a medzikonfesionálnych manželstiev, rozširujú sa komunity globálnych nomádov, kozmopolitov a tzv. „detí tretej kultúry". Michiganská štúdia pod vedením Sary Konrath spracovala meta-analýzu o úrovni empatie vzájomnej pomoci. Sledovala 72 výskumov empatie z rokov 1979-2000. Keď výskumníci porovnávali zmeny v správaní 20-ročných, konštatovali, že v porovnaní s mladými ľuďmi rovnakého veku spred 30 a spred 20 rokov, narastá narcizmus a klesá schopnosť empatie. Sledovali emočnú odpoveď na distress iných, teda ako sa mení naša schopnosť vnímať a predstavovať si perspektívu iných). Podobne bohatú diskusiu vyvolala aj porovnávacia štúdia Pew research Center z roku 2007. Podľa nej 81% mladých ľudí vo veku 18-25 rokov považuje za jeden z najdôležitejších cieľov pre život – snahu dobre zarábať. Cieľ pomáhať druhým, tým, ktorí to potrebujú, uviedlo len 30% z nich. Iná dlhodobá rozsiahla štúdia - Monitoring the Future Study (ktorá 30 rokov postupne sledovala 450 00 amerických) nezaznamenáva žiaden dramatické rozdiely medzi generáciami. Hovorí len o poklese vzájomnej dôvery, o menšom záujme o veci verejné a vypichuje nedôveru až cynický postoj k inštitúciám.

Je skromnosť „dedičná"?

V našom kontexte sa môžeme oprieť jednu mimoriadne zaujímavú dlhodobú takmer tridsaťročnú štúdiu hodnôt a životného štýlu troch generačných vĺn, ktorý realizovala sociologička Hana Librová najprv sama a neskôr spoločne s jej mladými spolupracovníkmi. V prvej fáze sa snažila pochopiť ako sa formujú nekonzumné hodnoty časti mládeže, ktoré ju – namiesto štandardnému prispôsobovaniu sa väčšinovým hodnotám - vedú k voľbe menšinového životného štýlu, ktorý vyzdvihuje dobrovoľnú skromnosť („voluntary modesty"). Jej súčasťou býva environmentálnu citlivosť, občas i ťažší život v komunitách mimo veľkých miest, udržateľný život, ktorý je bez konzumného pohodlia, ale je ohľaduplný k prírode. Librová si v roku 1992 vytipovala 47 takýchto jednotlivcov a rodín, ktoré postupne navštevovala a uskutočnila s nimi hĺbkové rozhovory o ich životnom štýle, podmienkach života, rodinnom pozadí, o motivácii a hodnotách, z ktorých vychádzajú a ktorými sa riadia. V prvej fáze identifikovala dve veľké skupiny motivácií a podľa nich si pomenovala respondentov ako „zelení" a „pestrí". U „zelených" bol primárny dôraz ich hľadania a odchodu od pôvodných rodín – prihlásenie k environmentálnym hodnotám, kde je tou najdôležitejšou hnacou energiou snaha ochrániť prírodné bohatstvo a dedičstvo a zodpovednosť v ochrane prírody pre ďalšie generácie. U „pestrej" skupiny nešlo len o samotné životné prostredie, rovnako dôležité bolo hľadanie hodnôt pre zmysluplný život, nezávislosť, nonkonformita. Veľká časť z nich sa hlásila ku kresťanským alebo všeobecne spirituálnym hodnotám. Pre časť z nich bolo nadovšetko dôležité vymaniť sa zo súkolia odcudzenej práce, peňazí a konzumu. Usporiadať si

vlastný svet ktorý umožňuje neohraničenú slobodu vlastného rozhodovania a konečnú zodpovednosť zaň. To, čo ich spájalo bola akási ukotvenosť v mieste, v sociálnom okruhu, v opakujúcich sa činnostiach, ktorým sa venujú. O desať rokov po prvej sérii rozhovorov (v roku 2012) a potom po ďalších 13 rokoch sa autorka vracia k tej istej skupine ľudí a sleduje ako sa menia ich podmienky života a hodnoty v čase. Na začiatku si kládla otázku, ako dlho im vydrží deklarovaný idealizmus, či dokážu odolávať zvodom vlastnenia vecí a zmien, ktoré by im uľahčili život. Prekvapene konštatuje, že ani po desiatich a ani po 23 rokoch sa ich životné štýly nijak dramaticky nemenia. Väčšina z nich sa nesťahuje a nachádza ich na tých istých adresách, väčšina z nich si uchováva podstatnú časť hodnôt i komplikovanejšej situácii starostlivosti o dospievajúce deti, potom keď si časť z nich dopĺňa vzdelanie, začína podnikať a angažovať sa v samosprávnych či spolkových štruktúrach. V niektorých aspektoch odporu voči vlastneniu vecí, po rokoch rodiny poľavujú, kupujú si autá, chladničky, práčky, ale naďalej ich nezaujíma televízia, zahraničné dovolenky, drahé jedlo a značkové oblečenie. Opisujú svoj život ako šťastný a zmysluplný. V niektorých rodinách dochádza k rozvodom, či odchodu jedného z partnerov, ale napriek tomu prejavujú vcelku nadštandardnú súdržnosť a nemennosť. Po ďalších návštevách pridáva pre zjednodušenie do označení týchto skupín mládeže aj nálepky „vlažní a váhaví", či „verní a rozumní". Pri poslednej sérii návštev Librová zmenila výskumnú perspektívu a zaujíma ju generačný prenos takýchto hodnôt. Spoločne so svojimi spolupracovníkmi sa rozhovoroch zameriava na generáciu detí týchto „pestrých" a zelených". Keď táto skupina, ktorá pred 25 rokmi začala hlásať dobrovoľnú skromnosť, odchádzala od svojich pôvodných rodín, bolo to aj vyjadrením vzbury voči konzumentskému svetu svojich rodičov. V rozhovoroch boli vtedy veľmi kritickí a znechutení konzumnými hodnotami svojich rodičov. Obdivne sa vzťahovali ku svetu svojich starých mám a starých otcov, u ktorých nachádzali skromnosť, remeselnú zručnosť a jednoduché, ale autentické vzťahovanie sa k prírode a blízkemu sociálnemu okoliu. Výskumníkov zaujímalo, či sa aj tu udeje podobný mechanizmus „obkročmého" porozumenia cez tri generácie – teda odmietanie a protest voči svetu rodičov a súčasne obdiv a stotožnenie sa so svetom a hodnotami starých rodičov. Budú sa deti stotožňovať s hodnotami, ktoré u svojich „zelených" a „pestrých" rodičov zažívali v detstve alebo sa v puberte a adolescencii začnú proti nim vyhraňovať a časom sa stanú hodnotovým protikladom svojich rodičov?

Podobné javy ostrého protestu voči hodnotám svojich rodičov sa výskumníci konštatovali na západe u iných skupín mládeže. Ako príklad sa uvádzali časté úteky detí zo zabezpečených bohatých rodín do neistých hippie komunít v 60-tych rokoch. Alebo príbehy mnohých detí z tradičných kresťanských rodín, ktoré sa počas strednej školy začali sympatizovať a neskôr sa i stotožnili s radikálnym islamom a niektorí sa v poslednom desaťročí nechali naverbovať ako bojovníci v službách Islamského štátu.

V dlhodobom sledovaní mládeže u Hany Librovej to bola jedna z podstatných otázok. Pôjdu deti z rodín, ktoré začali vyznávať dobrovoľnú skromnosť v stopách rodičov. Priklonia sa v čase

ich dospievania k odmietaniu konzumerizmu a budú sa v životnom štýle podobať na svojich rodičov? Alebo bude ich odchod z pôvodnej rodiny znamenať aj odklon od hodnôt vlastných rodičov. Budú „rebelovať" proti vlastným rodičom, tak ako to robili ich otcovia a a mamy? Niektorí pozorovatelia jednoznačne očakávali takýto scenár. Ekologický novinár Tomáš Feřtek v článku z roku 2011 „Je skromnosť dedičná?" píše: „Za víťazstvo sa dá považovať už len fakt, že deti neobrátia životný štýl svojich rodičov v pravý opak... Časť z nich sa vzbúri už niekedy v trinástich rokoch a tú „dobrovoľnú chudobu" vytknú rodičom ako neschopnosť alebo pokrytectvo... Alebo ten ľahko alternatívny skromný životný štýl zdanlivo bez protestov vydržia do konca strednej školy , ale potom si čo najrýchlejšie nájdu nejaké zamestnanie , pretože možnosť zarobiť si normálne peniaze je pre nich symbolom slobody a vlastnej životnej cesty... Keď sledujem deti z kresťanských a alternatívnych rodín ako sú v dvadsať päťke nadpriemerne ovešané notebookmi a outdoorovým tovarom špičkovej kvality, ťažko si to môžem vyložiť inak ako kompenzáciu. Veľmi často tak ortodoxne skromné rodiny dosahujú u svojich potomkov starostlivou výchovou presný opak, než zamýšľali." Takýto scenár ale v rodinách z Librovej výskumu nenastal. „Deti" z dobrovoľne skromných rodín majú dnes väčšinou 20-40 rokov. Ale v čase keď opúšťali rodinné hniezdo sa vo väčšine prípadov žiadne veľká rebélia nekonala. Väčšinou odišli za štúdiom, mnohí sa odsťahovali do väčších miest, často aj do zahraničia, uchytili sa, sami majú deti. Žiadny zlomový konflikt sa nerysuje, vo veľkej väčšine prípadov pekne spomínajú na svoje detstvo na rodičovskú výchovu. Relatívna „chudoba" v porovnaní s inými deťmi im nevadila, život v prírode sa im páči doteraz. Sami majú zmysel pre životný štýl, ktorý rešpektuje ekológiu a skromnosť a chcú k tomu viesť aj svojej deti. Zdá sa, že časť hodnôt bezbolestne prechádza do ďalšej generácie. K dramatickému popretiu a revolúcii voči hodnotám rodičov dochádza tam, kde boli hodnoty vynucované, kde neexistovala alternatíva ani diskusia o správnosti hodnôt, ktoré vyznávali rodičia. Tam, kde sa výchova opierala o nejakú dogmatickú ideológiu Takúto generačnú vzburu a vzdanie sa všetkého, čomu verili rodičia vidíme v sektách, kde deti pri prvej príležitosti ujdú z komunity. Vidíme to u detí teroristov, ktorí počas dospievania poprú fundamentalistickú ideológiu ich otcov a idú svojou – väčšinou nenásilnou cestou.

Ľudia, ktorí idú s kožou na trh a „komentátori"

Trend uzatvárania do spoločenských bublín je trendom nekomunikovania. Nekomunikovanie vedie k predsudkom, väčšiemu nepochopeniu a k polarizácii. Komunikácia prostredníctvom sociálnych sietí posilňuje práve tento neželateľný trend. „Digitálni domorodci" (digital natives) je označenie pre mládež, ktorá sa už narodila do sveta sociálnych sietí a vníma ho ako každodennú realitu. Komunikovanie na diaľku spoza obrazovky počítača alebo mobilu je pre nich pohodlnejšie a bezpečnejšie ako komunikácia zoči-voči. Mnohé páry sa rozchádzajú tak, že ten nespokojný v páre oznámi partnerovi/partnerke rozchod SMS-kou. Nemusí sa mu pritom dívať do očí, ani nič vysvetľovať. Je smutné ak sa takto dištančne neodohráva len partnerský vzťah, ale aj vzťah ku spoločnosti.

Eitan Hersch, profesor politológie na Harvadskej Univerzite hovorí o novom jave, ktorý sa objavuje v posledné roky. Nazval ho „politický hobbyizmus“. Mnoho univerzitne vzdelaných mladých ľudí si osvojilo záujem o verejný život a politiku, ktorý realizujú z pozície diváka a komentátora, bez toho, že by museli ísť s kožou na trh a zaangažovali sa do nejakej reálnej činnosti vo verejnom fungovaní. Majú výborné vzdelanie a analytické schopnosti, oveľa lepšie než je priemer ľudí ich veku bez sofistikovaného vzdelania. Na počítači trávia hodiny každý deň. Sledujú politiku z pohodlia svojho kresla. Čítajú a komentujú všetky politické a spoločenské analýzy, pričom väčšinou vystupujú skryte, pod anonymným nickom. Vedia , čo by sa malo robiť a rozčuľujú sa že to nik nerobí. S nadradenosťou komentujú tých, ktorí „naivne“ idú presviedčať a dovzdelávať svojich susedov, angažujú sa v politických či filantropických kampaniach, dávajú a zbierajú peniaze pre dobrú vec, pomôžu tomu kto to potrebuje, aj keď je to len kvapka v mori toho, čo by bolo treba. A potom sa čudujú, že voľby vyhrávajú tí, ktorých bolo vidieť. Tí ktorí sú oveľa menej inteligentní a vzdelaní ako oni. Ale mali tú odvahu ísť s kožou na trh. Zapájať sa do nepríjemných otravných diskusií, roky robiť tú mravenčiu otravnú prácu vo vlastnom susedstve.

Diskusie a deliberatívne výmeny nemožno viesť na diaľku, komentovať dianie na monitore, zaborený v mäkkom kresle. Platí to aj pre nekončiaci nekonečný dialóg skupín mládeže o hodnotách, o tom, kde vidíme svet podobne a kde stojíme proti sebe. Len tak možno nájsť aj myšlienky a hodnoty, ktoré nás viac spájajú ako rozdeľujú.

Každá generácia má „nárok“ a zaslúži si vychutnať si svoju podobu spoločenskej revolty. Je to aj spôsob akým si hodnotovo ujasniť, čo tvorí vlastnú identitu. A je prejavom zrelosti minulých generácií, ak sa im toto vyjadrenie neupiera. Napokon – vo väčšine prípadov – majú pravdu. A je aj prejavom zrelosti mladších generácií ak sa počas svojho života dopracujú k tomu, že dokážu pochopiť prejavy hodnotovej revolty, ktorými sa za mlada nechávali uniesť ich otcovia.

Kritické incidenty:

Rozdelené komunity

V malých skupinách prosím prediskutujte nasledovné situácie rozmýšľajúc o týchto troch úrovniach:

1. **Reakcia:** Čo sa musí urobiť okamžite v tejto situácii? Kto by mal konať a čo by mal urobiť?
2. **Pozadie:** Aké sú príčiny aktuálnej situácie? Aké okolnosti ju ovplyvňujú?
3. **Stratégia:** Čo by sa malo urobiť na predchádzanie polarizácii a/alebo konfliktu? Aké opatrenia by sa mali prijať? Aké politiky? Aký typ správania by mal byť oceňovaný či podporovaný?

Situácie:

A. V meste SLOBODOVO (50 tis. obyvateľov) zavraždili mladého muža pri lúpežnom prepadnutí v blízkosti nočného klubu v centre. O dva dni, médiá priniesli nepotvrdené informácie, že páchateľmi sú migranti z Afriky. Okamžite sa aktivizovali miestne skupiny extrémnej pravice a neonacistov. Na internete vyšli videá a články z heslami ako "Zastavme zabíjanie našich bratov." Niekoľko stoviek ľudí vyšli do ulíc pod heslami "Zastavte imigrantov! Pošlite ich späť domov... apod." Niekoľko ľudí s "neeurópskym výzorom" bolo zranených.

B. Na sídlisku na okraji mesta chce miestna mimovládna organizácia postaviť azylové centrum NÁDEJ pre ženy, ktoré sú obeťami domáceho násilia. Stavebné povolenie získali v súlade so zákonmi. V čase, keď mali obyvatelia vznášať námietky či pripomienkovať stavebný zámer v rámci povoľovacej procedúry, nikto si zámer nevšimol, lebo visel len na stránke mestskej časti. Až keď sa začalo so stavebnými prácami, ľudia z okolia sa naštvali. Zorganizovali petíciu starostovi a samospráve, následne zorganizovali demonštráciu, ktorú si všimli aj miestne médiá. Ich argumenty proti azylovému centru boli postavené na tom, že toto bude priťahovať zlých ľudí a tiež

(hoci to nikto nepovedal priamo), že pochybujú o povesti žien, ktoré majú byť v azylovom centre umiestnené.

C. V jednej mestskej časti sú vedľa seba dve základné školy. Z ekonomických dôvodov sa samospráva rozhodla jednu z nich zatvoriť. Už dva roky je jasné a bolo to oficiálne komunikované, že škola, ktorá sa má zatvoriť, je škola FIALKA. Má totiž oveľa menej žiakov, zlé hospodárenie a oveľa horšie vzdelávacie výsledky. Na druhej strane škola MARGARÉTKA je na tom oveľa lepšie. Tesne predtým, ako malo zastupiteľstvo odhlasovať rozhodnutie, začali rodičia zo školy FIALKA protestovať, pretože nechcú, aby ich deti museli cestovať ďalej až do školy MARGARÉTKA. Okrem toho, MARGARÉTKA je cirkevná škola, čo sa niektorým nepáči. Niektorí argumentujú, že veď deti dostanú kvalitnejšie vzdelanie. Niektorí však vidia školu nielen ako vzdelávaciu inštitúciu, ale aj ako komunitné centrum, čo táto komunita nenávratne stratí, lebo budova školy má byť prenajatá súkromnej firme.

D. V meste DOBROSLAVOV sa začala šíriť infekcia osýpok. Lekári identifikovali toľko prípadov, že už to klasifikujú ako epidémiu. Analýzou dát odborníci na verejné zdravie zistili, že kritický počet detí v predškolských zariadeniach nebol zaočkovaný, lebo rodičia očkovanie odmietli. Avšak sú hlasy na internete a v médiách, ktoré tvrdia, že pôvodcom "moru" je rómska komunita, pretože veľa z nich žije v chudobe, nechodí pravidelne k lekárovi a nedodržujú základné pravidlá hygieny. Školy a predškolské zariadenia museli byť zatvorené. Nezaočkované deti pravdepodobne nebudú môcť navštevovať tieto zariadenia. Ich rodičia sa sťažujú, odvolávajúc sa na svoje právo rozhodnúť o zaočkovaní. Tri malé deti už zomreli na následky osýpok. Bol zaznamenaný pokus o vypálenie neďalekej rómskej osady.

E. V malej odľahlej dedinke kúpila medzinárodná organizácia BUDÚCNOSŤ veľký pozemok, na ktorom chce vybudovať univerzitu. Mala by to byť veľmi prestížna univerzita pre asi tisíc študentov z celého sveta. Študenti sa tam budú učiť aj bývať na internáte. Predpokladá sa, že väčšina študentov budú zo zahraničia. Časť miestnej

komunity je veľmi proti tejto investícii, lebo sa bojí takého vysokého počtu mladých a navyše cudzincov (mnohých asi inej farby pleti), ktorý by prevyšoval počet obyvateľov pôvodnej obce. Pravdou je, že univerzita neplánuje študentov integrovať do lokálnej komunity, skôr chce, aby si vytvorili svoju komunitu na internáte. Univerzita síce ponúkne nejaké pracovné miesta ľuďom z dediny, ale naozaj iba málo a pre nízko kvalifikovaných. Obec má príjem z predaja pozemkov a BUDÚCNOSŤ sľúbila tiež prispieť na rekonštrukciu zelených zón patriacich k obci. Niektorí ľudia tvrdia, že BUDÚCNOSŤ je platená Sorošom a podpísali proti nej petíciu.

F. Mestská galéria v menšom mestečku otvorila výstavu fotografií známeho fotografa. Fotografie predstavujú mužské akty. Krátko po vernisáži sa na sociálnych sieťach rozprúdila vášnivá diskusia plná ostrých výrazov a emotívnych komentárov. Niektorým občanom mesta vadilo, že na fotkách je nahé mužské telo a výstava nemala upozornenie, že ide o "obrazy ohrozujúce mravnosť". Kurátor výstavy a vedenie galérie argumentovali, že ide o umelecké zobrazenie, kde nie sú ani vulgárne ani "nemravné" obrazy. Po niekoľkých dňoch sa objavili komentáre na tému sexuálnej orientácie a údajného židovského pôvodu autora fotografií. Zo sociálnych sietí sa konflikt preniesol na ulicu, kde osoby hlásiace sa ku krajnej pravici vyvesili plagáty a zorganizovali zhromaždenie zopár osôb, ktoré ale bolo mimoriadne hlučné a viditeľné. Medzitým ktosi poškodil exponáty v galérii červenou farbou. Nasledoval "antifašistický" protest ľudskoprávnych a LGBTI organizácií. Komunita kresťanskej mládeže organizuje petíciu na zrušenie výstavy.

Odkazy a zdroje:

1. E. Buckels et al, "Trolls just want to have fun," Personality and Individual Differences, 2014. http://dx.doi.org/10.1016/.
2. Mooney , Chris: Internet Trolls Really Are Horrible People. Narcissistic, Machiavellian, psychopathic, and sadistic. http://www.slate.com/articles/health_and_science/climate_desk/2014/02/internet_troll_personality_study_machiavellianism_narcissism_psychopathy.html
3. Cheng, Justin, Cristian Danescu-Niculescu-Mizil, Jure Leskovec and Michael Bernstein: Anyone Can Become a Troll:Causes of Trolling Behavior in Online Discussions. Stanford University, Cornell University, American Scientist, May-June 2017, s. 152-155.
4. Goffmann, Erving: The presentation of self in everydaylife Doubleday in Garden City, N.Y . 1959
5. Goffman, Erving: Všichni hrajeme divadlo. Sebeprezentace v každodenním životě. Vydavateľstvo Portál, 2018
6. Suler, John: The Online disinhibition Effect . Cyberpsychology & Behavior. Mary Ann Liebert, Inc.Volume 7, Number 3, 2004.
7. Pospíšilová Marie. 2016. Facebooková ne/závislost. Identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku. Praha: Karolinum. 138 s. ISBN 978-80-246-3306-0.
8. Nuccitelli, Michael: 100 internet trolls. I Predator https://darkpsychology.co/troll/
9. Aiken, Mary: The cyber effect : a pioneering cyberpsychologist explains how human behavior changes online. New York : Spiegel & Grau, 2016.. ISBN 9780812997866
10. Monika Gašparová: Falošný falš, alebo čítajte čo lajkujete. (blog z11. júla 2018) https://www.pdcs.sk/index.php?option=com_k2&view=item&id=325:falosny-fals-alebo-citajte-co-lajkujete&Itemid=133&lang=sk
11. Kim Jong-Un Named The Onion's Sexiest Man Alive For 2012 . The Onion 14.nov. 2012.
12. Ignatieff, Michael: Co je dnes péče o duši. Lidové noviny, 25.11. 2017, s. 24).
13. Chen, Gina Masullo: Nasty talk. Online invcivility and Public Debate. Pallgrave Mc Millan, 2018.

14. Brian A. Primack, Ariel Shensa et al.: Social Media Use and Perceived Social Isolation Among Young Adults in the U.S. APJM American Journalk of Preventive Medicine, July 2017, Volume 53, Issue 1, Pages 1–8
15. Almossawi, Ali: Ilustrovaná kniha zlých argumentov. Citadella Bratislava 2015.
16. Guess, A., Nagler, J. a Tucker, Science Advances 2019, Vol. 5, no. 1, https://bit.ly/2LZynEQ
17. Stokel-Walker Chris: How to handle a troll … and neuter a sea lion. The Observer, Aug 18, 2018
18. Schrøder, Anne Sofie : Lithuania has a volunteer army fighting a war on the internet. Euronews, 27.9. 2017. https://www.euronews.com/2017/09/28/lithuania-has-a-volunteer-army-fighting-a-war-on-the-internet

DELIACE ČIARY V KULTÚRNO OSVETOVÝCH PROGRAMOCH

1. Dôraz na tzv. „vysokú kultúru"(a štátne erbové inštitúcie) vs neprofesionálna kultúra
2. Pomáhať Rómom a menšinám v kultúre alebo dôraz na väčšinu - nerobiť žiadne rozdiely
3. Chudobní vs. bohatí (sociálne rozdiely)
4. Podpora multikulturalizmu a medzikultúrnej otvorenosti vs. dôraz na vlasteneckú výchovu, posilňovanie národných hodnôt kultúry
5. Otvorenosť voči zamestnávaniu zahraničných umelcov, odborníkov učiteľov vs. podpora a preferovanie domácich umelcov, výskumníkov , učiteľov ap..
6. Stánky viery (ochrana kresťanských stavieb a inštitúcií) vs ochrana rôznorodých stánkov viery (aj pre menšinové svetonázory)
7. Mainstreamové vs. alternatívne médiá.
8. Kam patrí Slovensko? (východ či západ, „most"či „priekopa")
9. Solidarita a cítenie globálnej zodpovednosti vs. lokálna zodpovednosť (záujem len o seba a svoju sociálnu skupinu).
10. Dôraz na kultúru v centrách a väčších mestách vs. dôraz na regióny a miestnu kultúru
11. Dôraz na deti a mládež- dospelých – seniorov
12. Kultúra prevažne dotovaná štátom a samosprávou vs. kultúra s podporou firiem, a kreatívny biznis

Linky na videá z Dánska

All that we share 1 https://www.youtube.com/watch?v=jD8tjhVO1Tc&t=120s
All that we share 2 https://www.youtube.com/watch?v=UQ15cqP-K80

Zlo v očiach (o polarizácii v spoločnosti)

Spoločne s kolegom sme sa počas prestávky na konferencii v severnom Írsku prechádzali uličkami mestečka Derry/Londonderry. Na rohu postávali dvaja asi 10-12 roční chlapci. Stáli na ich ulici, v meste, ktoré je ich domovom. Prihovorili sme sa a pýtali na cestu. Chlapci sa rozpačito kývali, bolo jasné, že majú niečo dôležité na srdci. „Pozrite... vidíte tých chalanov na druhom konci ulice... vidíte to!...", ukazovali na inú skupinku chlapcov s naliehavosťou v hlase. No, vidíme... a čo? Nechápali sme. „To sú... to sú ... katolíci." Z chalanov, ktorí vzrušene ukazovali na „tých iných" chalanov sme cítili odpor, dištancovanie sa, nechuť. Pochopili sme že dvaja malí protestanti nás upozorňujú na to nebezpečenstvo na druhej strane ulice. Lebo tam sú tí iní chlapci. A tí sú – preboha- katolíci. Tak sa pýtame: A ako viete, že tí chalani tam... sú katolíci. „Čo to nevidíte... každý to vidí!", nechápavo odpovedali chlapci. My sme to nevideli a pýtame sa ďalej- a podľa čoho poznáte, že sú katolíci? Ich odpoveď nás zaujala: „No to je predsa jasné... pozrite, ako sa nakláňajú, pozrite, ako sa tvária, vidíte tú zlobu, čo z nich vyžaruje, tú zurvalosť ... pozrite... aký pohľad majú... že im z očí ide zlo... Predsa vidíte to zlo v ich očiach...?"

Dušan Ondrušek

27.02.2020

O imaginácii vnúčat

Asi sa zhodneme, že príbeh s chlapcami z Derry/Londonderry je niečo, čo nepoteší. Vytváranie si predsudkov, nenávisť, vymedzovanie sa voči „tým druhým". Tak, že si časom zdôvodníme aj nutnosť zasiahnuť proti "tým druhým", uveríme, že násilie je v takejto situácii potrebné. Nakoniec akceptujeme myšlienku, že nie všetci občania majú mať rovnaké práva. Že aj bez ohľadu na to, či ľudia hlásajú násilie alebo nie, je dobré deliť ich na „tých našich" a tých druhých, na „my" a „oni". Na nás, ktorí „sú tu doma" a na tých druhých, ktorí majú iné hodnoty, a teda - samozrejme - majú typické „zlo v očiach", ktoré pozná už aj dieťa.

Polarizáciu v komunitách čo v celej spoločnosti niekedy opisujeme ako čisté zlo, ako niečo, čomu sa treba vyhnúť. Niečo, čo treba od začiatku rozložiť a rozpustiť, nedopustiť polarizáciu postojov v spoločnosti. To je trocha nedorozumenie. Polarizácia v spoločnosti, (podobne ako konflikt), sama o sebe nie je zlá alebo dobrá. Je to – niekedy nevyhnutný- proces, prostredníctvom ktorého sa súčasti spoločenstva vymedzujú, ideovo sa od seba vzďaľujú a vyjasňujú si svoje postoje. Pripomína to nestálu pružinu, ktorá sa rozťahuje a sťahuje. Pod skupinovou polarizáciou rozumieme proces, v ktorom sa členovia skupiny názorovo, alebo postojmi, vzďaľujú od stredu. Jednotliví členovia skupiny sa - na pomyselnej názorovej škále – presúvajú k pólom. Podobne ako kovové piliny, ktoré sú magnetom priťahované alebo odpudzované na dve strany a postupne vyprázdňujú stredové pozície. Pomaly či rýchlejšie sa posúvajú do krajných polôh. Niekedy na škále zaujmú miesta, ktoré znamenajú dve jasne oddelené krajnosti. V iných situáciách, sa po názorovom posune, len zvýši vzdialenosť pozícií, ktoré zastávali. Keď sa polarizácia stupňuje, môžeme sa začať cítiť bezpečne len s tými, ktorí s nami súhlasia. Príliš ľahko sa chytíme do pasce „binárneho myslenia". Začíname svet deliť na „my" a „oni", upadáme do defenzívnosti a reaktivity. Stále menej vieme urobiť krok späť a rozprávať o všetkom, čo nás spája, brať do úvahy našu spoločnú sieť vzťahov. Uvažovať o tom, čo predstavuje naše spoločné dobro, čo presahuje hranice našej rozdelenej identity (Lederach, 1995) V situáciách, ktoré sú mimoriadne polarizované, upadáme do pasce. Začíname vidieť problém iba zo svojej strany, zdôrazňovať iba vlastné utrpenie a nevšímať si utrpenie tých na druhej strane. Tamtí na druhej strane sú vnímaní ako nepriatelia, ktorí samozrejme „nemajú

pravdu“. Sú to vinníci, ktorí sú príčinou konfliktu a polarizácie. Tí ktorí „začali“ konflikt ako prví, alebo sa - „oveľa viac ako my“ - podieľajú na jeho udržiavaní a prehlbovaní. J.P. Lederach pre takéto situácie navrhuje myšlienkový experiment, ktorý by mohol otupiť jednoznačnosť takejto perspektívy a stať sa prvým krôčikom k dialógu. Lederach hovorí, že re-humanizácia znamená pokúsiť sa myslieť na vlastné vnúčatá. Na vnúčatá, ktoré človek má, alebo v budúcnosti môže mať. A pri predstave ochrany a podpory vlastných vnúčat by si mal človek začať predstavovať, že aj ten človek oproti, ten jeho „nepriateľ", môže - teraz alebo v budúcnosti -mať vnúčatá. A takisto ako mne, aj jemu záleží na ich blahu a bezpečí. Ide o jednoduchú predstavu. Že pohoda mojich vnúčat sa viaže na pohodu vnúčat môjho nepriateľa. Že prekonať súčasnú nepriateľskú polarizáciu možno, len ak sa zastavíme. Ak sa zamyslíme a posunieme súčasnú dynamiku, tak aby sme transformovali chorú percepciu, že tí druhí sú vo všetkom iní než my. Proces uvedomovania si rovnako vnímanej hodnoty vnúčat na jednej či druhej strane polarizovaného frontu Lederach nazýva „imagináciou vnúčat“.

Letom-svetom o perspektívach polarizácie

Keď si „vygúglime“ pojem polarizácia, vynorí sa niekoľko desiatok stránok, ktoré hovoria o polarizácii v kontexte techniky – lámanie svetla v optike, vibrovanie elekro-magnetických vĺn, zaostrovanie fotografického obrazu... To sú charakteristky, ktoré sa v metaforickej podobe dejú aj v spoločenskej dynamike. Preto si tento termín požičiavajú aj spoločenské vedy. O polarizácii v kontexte spoločenských pohybov sa uvažuje z rôznych perspektív – z biologickej, psychologickej, sociologickej či politologickej perspektívy. Ak sa ponoríme do tej najhlbšej interpretačnej bázy, príčiny polarizácie vzťahujeme k biologickej podstate. (napr. Kaplan, Gimbel , Harris, 2016). Ďalším východiskovým rámcom je pozorovať živočíšnu ríšu a všímať si etologické aspekty. Opisom krvavých stretov a vyostrovaniu napätia v bojoch o teritórium, samice, či potravu sa v mnohých sugestívnych knihách a filmoch venuje napríklad neurobiológ a primatológ Robert M. Sapolsky (napr. 2006, 2019 alebo 2019a) Sociálno-psychologickej perspektíve polarizácie sa hádam najviac venuje Cass Sunstein. Ide o harvardského profesora práva a behaviorálnej ekonómie, ktorý bol nútený uvažovať o veľmi praktických dôsledkoch antipolarizačných krokov, keďže dočasne pôsobil aj ako poradca prezidenta (v Obamovej administratíve). O depolarizácii a premosťovaní najviac hovorí v jeho troch posledných knižkách: Going to extremes (2011), Conformity (2019) a How change happens (2019a). Cass

R. Sunstein hovorí o paradoxe konformity. Ukazuje príklady, že pre dobré fungovanie spoločnosti potrebujeme konformitu (snahu pochopiť a prispôsobiť sa). Potrebujeme akési sociálne „lepidlo", spoluprácu aj empatiu. A rovnako potrebujeme aj opak - možnosť slobodne vyjadrovať kritiku. Potrebujeme aj dissent a dočasnú polarizáciu. Polarizácia sama o sebe nie je negatívnym javom. V celospoločenskej diskusii ju občas potrebujeme rovnako naliehavo ako porozumenie a snahu hovoriť jedným hlasom. K iným aspektom polarizácie sa môžeme cez politologickú perspektívu a štúdium demokracie (napr. Carothers, O´Donohue, 2019).

Napínanie, stláčanie a kaskády v sociálnej pružine

Vo filme „Men in black" vystupuje aj postava Agenta K, ktorého hrá Tommy Lee Jones. V diskusii o inteligencii ľudí, vyjadruje dosť skepticky. Hovorí: „Jednotlivec môže byť múdry. Ale ľudia nie. Ľudia sú blbí, sú to panikári, prosto nebezpečné zvieratá a ty to vieš..." Ukazuje sa, že ak sudcovia rozhodujú a v diskusii v porote sa ozve nejaký tvrdší názor, než je priemer v skupine, ich rozhodnutia bývajú tvrdšie, než keď svoj názor formulujú individuálne. Podobne, ak sa v skupinovej diskusii ozve zhovievavejší názor, než je priemer, na konci diskusie končí porota so zhovievavejším rozsudkom. Skupinová diskusia vedie k polarizácii (extrémnejšiemu postoju) - tým či oným smerom- v porovnaní s názormi, ktoré mali sudcovia pred diskusiou.

Kedysi sme trochu naivne vyznávali silu a liečebný účinok skupinovej diskusie. Mysleli sme si, že pre odlišujúce skupiny a dvoch stranách plota stačí , ak odstránime plot a necháme ľudí z oboch strán sa poriadne úprimne a naplno vyrozprávať. Ale experimenty – od 60-tych rokov až dodnes- ukázali, že táto zjednodušení predstava nefunguje.

Rasizmus je odporná záležitosť. Tak posaďme ľudí, ktorí majú rasistické sklony na jednu stranu stola a tých, ktorým sa rasizmu nepáči na druhú stranu stola. A nechajme ich, nech si to v družnom rozhovore vyjasnia. Takto naivne si to predstavovali výskumníci, ktorí hlboko verili v silu diskusie a demokratické hodnoty. Tak bola postavená séria experimentov, ktorú v 60-tych a 70-tych rokoch realizovali psychológovia D.G. Myers a G.D. Bishop (1970). Sledovali ako sa po diskusiách o rasách a rasizme voči sebe budú správať ľudia , ktorí majú lepšie či horšie vzťahy voči ľuďom inej rasy. Po niekoľkých hodinách, počas ktorých sa ľudia z rôznych názorových táborov hlboko ponorili do diskusie, dochádzalo k zmenám v postojoch účastníkov. Ale tie zmeny nevyzerali tak, ako sa čakalo. Inak sa správali skupiny, ktoré boli

tvorené ľuďmi s nízkou mierou predsudkov. U ľudí, ktorí boli už pred diskusiou vysoko tolerantní, sa miera predsudkov ešte znížila. Tam sa zdalo, že diskusia pomáha. Dochádzalo k tomu hlavne u miernych, ústretových ľudí, ktorí vlastne takú diskusiu ani moc nepotrebovali. Ale vo výskumoch sa zúčastňovali aj ľudia, ktorí mali pred diskusiou veľké rasové predsudky. Tam bola diskusia veľmi ostrá a po niekoľkých hodinách diskusie sa ich predsudky ešte viac zafixovali. Títo ľudia sa ešte viac utvrdili v tom, akí sú tí druhí nemožní, odporní. Svoje rasové stereotypy si ešte viac prehĺbili. Diskusia iba vyostrila spory a posunula ich ďalej od seba.

Na inštrukcii záleží

Diskusie v polarizovaných skupinách nemusia vypáliť dobre. Ale môžu. A to je dôležité. Cass Sunstein sa, spoločne s kolegami R.Hastiem a D.Schkadem, v roku 2005 pustili do mimoriadnej zaujímavej série polarizačných experimento. Tie neskôr získali názov „Experiment v Colorade". K diskusným stolom si prizvali bežných občanov z dvoch oblastí, takých kde ľudia vo väčšej miere volia liberálov alebo konzervatívcov a očakávalo sa, že aj ľudia z týchto miest sa prikláňajú skôr k liberálnym alebo ku konzervatívnym postojom. Skupiny okolo stolov namiešali tak, že všade boli rovnako „liberálne" aj „konzervatívne" mysliaci občania, ktorí sa

pred diskusiou nepoznali. Nejaký čas ich nechali spolu diskutovať. Diskutovali k trom otázkam, ktoré v tom čase boli na pretrase spoločenských diskusií a kde bolo jasné, že obe skupiny majú iné a vlastne protichodné postoje.

Otázky boli:

1. Má štát umožniť registrované partnerstvá?
2. Majú zamestnávatelia presadiť „afirmatívnu akciu?
3. Máme sa pridať k zmluve o globálnom otepľovaní?

Pred i po diskusii výskumníci odmerali aké sú ich postoje k týmto otázkam. Prirodzene – na začiatku boli odlišné, ale po diskusii sa ich postoje odličovali ešte viac. Oba názorové tábory sa posunuli od seba, dostali sa oveľa bližšie k extrémnym pólom. Pritvrdili svoje postoje a na pomyselnej postojovej škále sa začali posúvať viac ku krajom, hoci na začiatku tie rozpory neboli až tak ostré. Výskumníci boli prekvapení a rôznorodo menili podmienky diskusie. Ukázalo sa, že diskusii vôbec nepomáhalo ak bola spontánna a neriadená, bez facilitátora a bez určenia nejakých pravidiel diskusie. (Napríklad toho, že by diskutujúci vždy označili, či tvrdenie , ktoré práve hovoria, je dojem alebo fakt, ktorý vychádza z nejakých merateľných zdrojov.) Ďalej bolo dôležité, ako moderátori na začiatku uviedli diskutujúce strany. Ak napríklad diskutovali o problematike fajčenia, úvodná otázka znela, či súhlasia , že „Štát by mal zákonom zakázať fajčenie vo verejných priestoroch... ". Sila súhlasného či nesúhlasného postoja k výroku bola označená na škále 1 až 4 (pri súhlase s výrokom) a -1 až -4 (pri nesúhlase s výrokom). Ak výskumníci v predstavení účastníkov diskusie v predstavení zdôraznili ich postoj (napr. „Máte veľmi odlišné názory , ale aj keď ste z rôznych skupín, skúste sa dohodnúť..."), vytvorili „labelling" a „nálepka" , ktorá im bola prisúdená sa už tak ľahko nedala odstrániť. Diskutujúci nejak cítili, že ju musia obraňovať. Pokiaľ úvodné predstavenie nebolo značkujúce a ak sa rola a postoje tej či druhej skupiny nezdôrazňovali, alebo vôbec nespomínali, diskusia išla oveľa hladšie a postoje sa po diskusii dokonca približovali. Príklady takejto diskusie a zmeny postojov sú zachytené na nasledujúcich obrázkoch.

Dôležitosť úvodnej inštrukcie pri polarizácii/depolarizácii diskusie

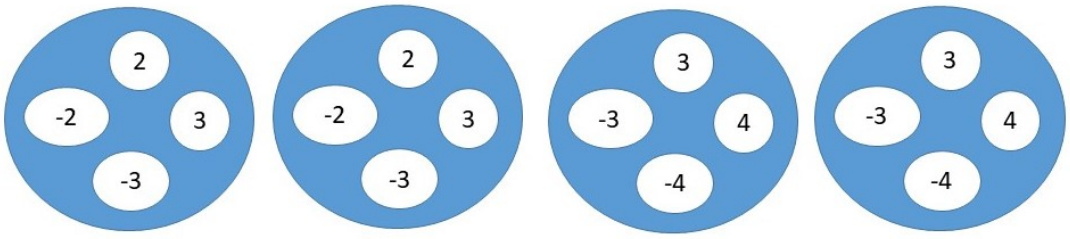

Účastníci posúdili na škále -4 ... +4 (vôbec nesúhlasím až po veľmi súhlasím) výrok typu :

„Štát by mal zákonom zakázať fajčenie vo verejných priestoroch“

Výskumníci rozsadili účastníkov na diskusiu okolo stolov, bez toho, aby ich informovali, kto ako odpovedal...

Dôležitosť úvodnej inštrukcie pri polarizácii/depolarizácii diskusie

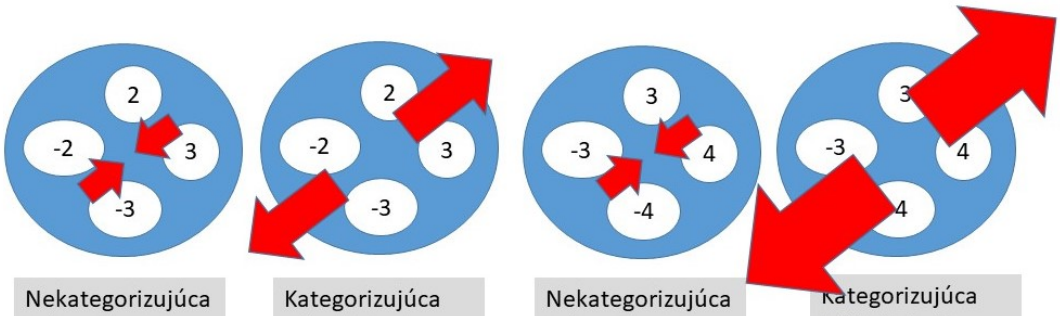

Nekategorizujúca Inštrukcia do diskusie: **„Porozprávajte sa na túto tému...“**

Kategorizujúca Inštrukcia do diskusie: **„Máte veľmi odlišné názory (ale aj keď ste z rôznych skupín), skúste sa dohodnúť...“**

Nekategorizujúca Inštrukcia do diskusie: **„Porozprávajte sa na túto tému...“**

Kategorizujúca Inštrukcia do diskusie: **„Máte veľmi odlišné názory (ale aj keď ste z rôznych skupín), skúste sa dohodnúť...“**

Ešte raz zopakujeme myšlienku, ktorou sme tento odstavec začali: Diskusie v polarizovaných skupinách nemusia vypáliť dobre. Ale môžu. **A to je dôležité**.

Záškodníci zvonka

(foto: The Houston Chronicle/Jon Shapley, 2016)

Metódy manipulácie v snahe ovplyvniť životy bežných ľudí, sú stále špinavšie.. Ich cieľom je polarizovať spoločnosť, a tak ju postupne oslabiť a rozložiť. Falošní diskutéri a falošné agentúry nachádzajú inovatívne postupy ako podpichovať skupiny proti sebe, ako šíriť nenávisť a nedôveru. Dávnejšie sme písali o príklade hybridného útoku z 21.mája 2016 v texaskom Houstone. Zámer rozoštvať miestne komunity v Houstone bol organizovaný na diaľku, z Ruska. Ruská agentúre IRA sa vtedy, pred americkými voľbami snažila polarizovať skupiny v rôznych častiach USA. IRA (Agentúra pre výskum internetu sídliaca v Peterburgu, rusky Агентство интернет-исследований, ktorá je označovaná aj ako „Kremlbots“) vytvárala na internete falošné účty, snažil sa votrieť do internetových skupín a tam eskalovať konflikty. Na sieti IRA vytvorila naraz dve protistojace udalosti –protest a paralelný kontra-protest. Propagovala ich na tom istom mieste, v tom istom čase. Poplašnými hoaxami „hecovala“ priaznivcov oboch skupín k agresivite. Ako postupovali, ukazuje minútové video k tejto kauze. Početné skupiny z hnutí

„Whitelivesmatter“ a hnutia „ Zachráňte islam“ sa stretli s megafónmi a transparentami na dvoch stranách ulice a po výkrikoch a vyhrážkach musela polícia utvoriť bariéru, aby zabránila násiliu.

V tomto prípade sa nepodarilo vyeskalovať na diaľku konflikt medzi ľuďmi z jedného mesta. Napriek hybridnej taktike, napriek postupne očkovanej nenávisti sa ukázalo, že ak miestne komunity zostávajú v komunikácii, nedarí sa úplne narušiť dôveru, ktorá ostáva dôležitým tmelom aj v ťažkých časoch. Podobne v iných prípadoch IRA mobilizovala americké facebookové skupiny, aby organizovali pro-trumpovské pochody , ktoré eskalovali pouličné konflikty na viacerých miestach v USA. (napr. Kevin Poulsen et al., 2017)

Podobné online manipulácie rozoberá Destin Sandlin aj v tomto videu https://bit.ly/2YbJrnl . Vo videu Destin rozoberá manipulatívne techniky, napr: extrémne príklady, každodenná manipulácia, polarizačné kroky, fake accounts a iné.

V tomto blogu sme sa vrátili k starším poznatkom´, ktorým sme sa pred niekoľkými rokmi venovali v tréningoch. Spomenuli sme základné informácie o polarizácii, aby sme mohli hovoriť aj o „nadstavbe“. (Celý blog vychádza zo série prednášok na tému polarizácia, ktoré Dušan Ondrušek predniesol na seminároch v rokoch 2016-18). Po tomto „bazálnom“ blogu nasledujú jeho ďalšie dve pokračovania. Tie sú venované polarizácii v online prostredí a špecificky polarizácii v kontexte škôl a vzdelávania.

Odkazy a zdroje:

1. P. Lederach: *The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace*. Oxford University Press, 1995. https://humanityunited.org/how-does-humanity-unite-series/how-does-humanity-unite/
2. Myers, D.G. (1975). "Discussion-induced attitude polarization". Human Relations. **28** (8): 699–714. *doi:10.1177/001872677502800802*.
3. *D. Ondrušek: Ako čeliť fragmentácii? , Blog PDCS 13.8.2016,* /blog/post/ako-celit-fragmentacii
4. *Jonas T. Kaplan, Sarah I. Gimbel & Sam Harris: Neural correlates of maintaining one's political beliefs in the face of counterevidence. Scientific Reports vol. 6, Article number: 39589 (2016)* https://www.nature.com/articles/srep39589
5. *Robert M. Sapolsky: This Is Your Brain on Nationalism The Biology of Us and Them. Foreign Affairs. March/April 2019 Volume 98, No 2, pp.42-47.* https://macromon.files.wordpress.com/2019/02/this-your-brain-on-nationalism_foreign-affairs.pdf
6. *Robert M. Sapolsky: Chování. Biologie člověka v dobrém i ve zlém. Dokořán Praha, 2019a*
7. *Robert M. Sapolsky: Monkeyluv: And Other Essays on Our Lives as Animals. Amazon, 2006.*
8. *Cass Sunstein: Going to Extremes: How Like Minds Unite and Divide. Oxford University Press; Reprint edition (2011)* https://amzn.to/2OmRjSI
9. *Cass Sunstein: Conformity (NYU Press, 2019)* https://amzn.to/2MiumO1
10. *Cass Sunstein: How change happens. (The MIT Press, 2019), https://amzn.to/2L60rcM.*
11. *Thomas Carothers, Andrew O´Donohue (Ed.): Democracies Divided. The Global Challenge of Political Polarization. Brookings Instititute Press, Washington D.C.*

12. *Kevin Poulsen et al.:„Russians Appear to Use Facebook to Push Trump Rallies in 17 U.S. Cities". Daily Beast , 25. Dec. 2017* https://www.thedailybeast.com/russians-appear-to-use-facebook-to-push-pro-trump-flash-mobs-in-florida

13. *Myers, D. G., & Bishop, G. D. (1970) Discussion effects on racial attitudes. Science, 169, 778-779*

14. *Cass Sunstein: Sunstein on the Internet and Political Polarization. The University of Chicago Law School. December 14, 2007.* https://www.law.uchicago.edu/news/sunstein-internet-and-political-polarization

Nadávajú mu do náckov. Považuje to za krivdu.

Sériu šiestich otázok odpovedal úplne opačne ako ja. V opise toho, čoho sa najviac obáva uviedol, že prisťahovalcov z nebielych krajín. Stretol som sa s 25 ročným Nikom, ktorému v Rakúsku niektorí ľudia nadávajú do náckov.

Lukáš Zorád

12.05.2019

Z vlaku na stanici v Hainburgu vystúpil drobnejší ryšavý chalan v okuliaroch. Ospravedlnil sa, že bude mať čas iba hodinu a pol, prvým možným vlakom musí odcestovať naspäť do južného Rakúska na rodinné stretnutie, pretože mu umrel starý otec. Pôvodne to mala byť oslava narodenín. Do konverzácie o našich rozdielnych odpovediach v dotazníku sme sa teda pustili ihneď.

S Nikom som sa stretol vďaka projektu nemeckého denníka Zeit-online, „Európa sa rozpráva“. V online vydaniach rôznych denníkov zo 14tich Európskych krajín svietili počas mesiacov marec a apríl otázky týkajúce sa Európskej Únie, ako napríklad „Zlepšuje EU kvalitu života jej

občanov?“, „Mali by mať Európske krajiny prísnejšie kontroly hraníc?“ „Je v Európe príliš mnoho prisťahovalcov?“. Kto chcel, mohol na ne odpovedať. Algoritmus potom vyhľadal dvoch ľudí, ktorí na otázky odpovedali opačne a prepojil ich navzájom. S Nikom sa nám podarilo stretnúť.

Po krátkej výmene informácií o vzdelaní a práci ktorú robíme začal Niko veľmi rýchlo reagovať na informácie, ktoré som v opise seba samého uviedol ja.

Niko: „Keď si napísal, že sa obávaš rastúceho extrémizmu, čo si tým myslel?“

Lukáš: „Že sa medzi ľuďmi šíri panika a strach a populisti v politike sa vezú na vlne veľmi radikálnych naratívoch, ktoré môžu vyústiť do násilia voči ľuďom, ktorí nikdy nič zlé neurobili“

Niko: „No áno, ale nie je to len reakcia na príliv utečencov a migrantov?“

Lukáš: „Áno, je a rozumiem tej reakcii, rozumiem tomu strachu ľudí. Je prirodzený, no prekážajú mi prehnané reakcie, ktoré sú často šírené z nedôveryhodných zdrojov, sú preukázateľne vymyslené“

N: „Mne sa to tiež nepáči, keď sa medzi ľuďmi šíria neoverené informácie. Ja pracujem pre ekonomický think-tank, v otázkach ekonomiky som veľmi liberálny. Z analýz, na ktorých pracujeme mi vychádza, že som za voľnejší trh, pohyb pracovnej sily, výmenu tovarov a služieb. S tým súvisí aj pohyb obyvateľov. No v kultúrnych otázkach som viacej konzervatívny a myslím si, že by sme mali zachovať náš kultúrny priestor taký, aký je teraz. Bojím sa, že tu bude žiť viacej Nigérijcov a Turkov ako nás Rakúšanov. A blbé je, že za tento môj názor mi niektorí ľudia nadávajú do náckov“

L: „Fúúha. To mi príde skutočne prehnané. Podľa mňa to je legitímna obava. Osobne považujem takéto označovanie voči tebe za neférové. Ale keď sa pozriem na Viedeň, ktorej už 40% ľudí tvoria cudzinci a napriek tomu Viedeň pravidelne vyhráva svetové rebríčky v kvalite života, mám pocit, že tá diverzita vám nejako neubližuje.“

N: „No, Viedenčania by s tou kvalitou asi nesúhlasili, ale OK, keď som bol v Los Angeles, tak som si hovoril, že ako dobre je vo Viedni. Dokonca si myslím, že diverzita je do určitej miery dobrá a potrebná. No ja vnímam problém napríklad v tom, že máme vo Viedni štvrť, kde v domácom prostredí iba 5 % detí hovorí po Nemecky. Deti cudzincov, najmä Eritrejcov, Sýrčanov a Iračanov chodia do nekvalitných škôl a dáta nám ukazujú, že z chudobného

prostredia a nekvalitných škôl vyjdú zase len chudobní ľudia. To nie je dobré ani pre nich, ani pre nás. A tiež si tí ľudia so sebou prinášajú svoju kultúru, ktorá je iná ako tá naša"

L: „Súhlasím. Máme podobné problémy s Rómskou menšinou a nevieme si s tým rady. Na Slovensku nie sme na viac cudzincov pripravení, deje sa príliš rýchlo"

N: „Presne, nie sme pripravení"

L: „No dobre, ale čo s tým? Keď už tu sú, keď už tu tie problémy máme?"

N: „No nemyslím si, že teraz tu za hodinu a pól prídeme na riešenie"

L: „To určite nie, ale chcem povedať, že aj keď sprísnime kontroly hraníc a imigračnú politiku, ktoré sú už aj tak dosť prísne, tak už tu cudzincov máme a budeme mať a asi je našou úlohou zabezpečiť pre nich čo najlepšie podmienky, aby sme sa práve tým problémom, ktoré spomínaš vyhli. Ako si povedal, taký problém nie je pre nikoho dobrý. A ak nechceme, aby sa nám tu vzbúrili, aby dochádzalo k násiliu, tak sa musíme pokúsiť rozprávať o tom, čo nás spája. Ja si napríklad myslím, že každý, či už my alebo cudzinci, chceme žiť v bezpečnom prostredí. Nepoznám človeka, ktorý by nechcel bezpečné prostredie pre svoju rodinu. To chceme všetci. Nemali by sme pracovať na tom, aby sme sa tu všetci aj bezpečne cítili? Nemôžeme predsa všetkých cudzincov odtiaľto zrazu len tak vyhodiť. To sa nedá. Či už sme liberáli, alebo konzervatívci, doprava, alebo doľava, nemalo by práve hľadanie riešení byť tým, čo nás spája?"

Táto myšlienka sa Nikovi veľmi pozdávala. V rozhovore sme pokračovali rýchlo ako dve rakety, povedali sme si množstvo ďalších vecí a postupne sme prichádzali na to, že máme na danú problematiku vlastne veľmi podobné pohľady, i keď každý trochu inak. Niko vďaka nášmu rozhovoru pochopil, že na Slovensku a ostatných krajinách V4 máme politikov, ktorí sa svojou ideológiou skutočne približujú tomu, čo by aj on sám označil za fašistov a že populizmus, aký predvádza súčasná rakúska vláda, ktorú volil, môže mať na ich ukotvenie v širšej populácií veľmi negatívny a nebezpečný vplyv. Ja som pochopil, že v ľuďoch ako Niko sa kumulujú negatívne emócie najmä preto, že ich trochu iný pohľad na vec je označkovaný, považovaný za fašistický, neumožňujúci dialóg. Takýto prístup ľudí vzďaľuje od toho, aby rozmýšľali nad skutočnými riešeniami, pretože majú plne ruky práce s obranou vlastnej identity a názorov. V tomto robia zase ľudia, často označovaní za liberálov chybu (viac o rozdieloch medzi liberálmi a konzervatívcami v tomto výbornom blogu od Petra Guštafíka). Obaja sme sa zhodli na

potrebe konštruktívneho a neustáleho hľadania možných modelov fungovania spoločnosti a to si vyžaduje veľa dialógu a veľa vzájomného počúvania. Dohodli sme sa, že sa stretneme znova.

A s denníkom Zeit-online pracujeme na tom, aby sme podobnú aktivitu už čoskoro prinesli aj na Slovensko.

Nové príležitosti pre staré deliace čiary. Hodnotové konflikty v Strednej Európe I.

Žijeme v mieri a dostatku. Populácia na Slovensku a v Strednej Európe sa nikdy v histórii netešila takému dlhému veku, dobrému zdraviu, či osobnému komfortu. Stále menej manuálne pracujeme, lepšie (až príliš bohato) sa stravujeme, a užívame si technologické vymoženosti, ktoré nám uľahčujú život. Za posledných 73 rokov na našom území neprebiehala vojna, poslednú vojenskú okupáciu sme zažili pred 50 rokmi. Počet áut prihlásených na Slovensku stúpol od r. 1989 z poldruha milióna na tri. A hoci sa to na prvý pohľad nezdá, bohatstvo je u nás (v porovnaní so svetom) celkom rovnomerne rozdelené. Naši bohatí nie sú až takí bohatí a chudobní nie sú až takí chudobní. A aj tak zaznamenávame nárast konfliktov. Čo je teda zle? Spoločnosť sa rozdeľuje. Hádame sa v rodinách, žiadame referendá, hejtujeme na sociálnych sieťach, bojíme sa o budúcnosť. Ako je to možné? Kde robíme chybu?

Dušan Ondrušek

09.01.2019

Ilustračné foto: Trolovia, Pixabay.com

1. Čo sú hodnotové konflikty?

Hodnotové konflikty sú také, v ktorých sú zdrojom odlišnosti hodnoty a otázky spojené s osobnou identitou. Za typické hodnotové konflikty sú považované konflikty okolo jazyka, viery, etnickej, rasovej, či národnej identity, alebo okolo rodového cítenia. Na rozdiel napr. od záujmových, či štrukturálnych konfliktov pri ich riešení neskúmame a nedokazujeme, kto má pravdu. Riešenie nespočíva v odbornom posúdení sily a odôvodnenosti argumentov. Tieto konflikty určite nekončia výhrou jednej strany, dokonca často ani nekončia kompromisom. Riešenie je často v koexistencii, kde dve možné riešenia zotrvávajú veľa seba a sporiace strany sa naučia fungovať tak, že si zvyknú, že niekto vedľa nich vyznáva nejaké iné hodnoty a hľadá sa len spôsob ako nerušiac sa fungovať vedľa seba. Od oboch či viacerých súperiacich strán sa neočakáva, že by mali ustúpiť od svojich základných hodnôt (zmeniť názor na používanie rodného jazyka, meniť svoju rasu či sexuálnu orientáciu) ale naučiť sa akceptovať, že časť spoločnosti vyznáva iné hodnoty a nik im to neupiera, pokiaľ nenútia celú spoločnosť vyznávať jedine tieto ich hodnoty. Inak povedané, hodnotové konflikty sú tie, ktoré spôsobujú hádky pri nedeľnom obede.

V podcaste vysvetľujeme, prečo sa netreba báť hodnotových konfliktov aj vo sviatočných chvíľach.

Definícia hodnotových konfliktov pochádza z koncepcie Christophera W. Moorea (Moore, 1996), ktorý rozdelil konflikty podľa ich hlavných zdrojov:

- **Konflikt vzťahov** je taký, kde ľudia osobne neznášajú či nenávidia jeden druhého a kde zdrojom konfliktu je konkrétne správanie ľudí k sebe navzájom. Príkladom môže byť neochotný predavač a arogantná zákazníčka v obchode.
- **Konflikt informácií** znamená, že rôzne strany konfliktu sa spoliehajú na informácie z rôznych zdrojov, že niektorá zo strán má nedostatočné či nesprávne informácie, alebo inak interpretuje tú istú informáciu. Niektoré konflikty na pracovisku, ale aj informačná vojna môžu byť príkladom takéhoto konfliktu.
- **Konflikt záujmov** je klasický príklad biznisového konfliktu, kde firmy súperia o toho istého zákazníka alebo sa snažia získať rovnakú zákazku. Ide teda o získanie istých

obmedzených zdrojov. Toto slovné spojenie sa tiež používa na pomenovanie nezlučiteľnosti verejnej funkcie a čerpania výhod z jej zastávania.

- **Konflikt štruktúr** nastáva vtedy, keď systém, podnik, organizácia, či iná štruktúra nezodpovedajú funkciám, ktoré majú plniť. Ak organizácia má úspech a rastie, má stovky klientov mesačne, ale naďalej funguje prostredníctvom malej kancelárie a troch pracovníčok, bude tam pravdepodobne dochádzať ku konfliktom nie pre osobné animozity, ale pre preťaženosť, pocit nespravodlivosti, únavu, apod. Ak sa zmení organizácia, môže to konflikty vyriešiť.
- A konečne **konflikt hodnôt** je taký, kde sa stretajú protichodné, či zdanlivo protichodné hodnoty a tieto hodnoty sa často prezentujú ako vylučujúce sa navzájom. Tieto hodnoty nie vždy musia byť priamo pomenované (napr. autoritarizmus vs. slobodná spoločnosť, národná jednota vs. multikulturalizmus, práva jednotlivca vs. spoločné dobro komunity, individualizmus vs. solidarita, atď.).

Ilustračné foto: Pixabay.com

2. Prostredie, ktoré rozdeľuje

Prečo sa teda naše stredoeurópske spoločnosti opäť ponárajú do hodnotových konfliktov? Postkomunistické krajiny začali proces demokratizácie a rozvíjania otvorených spoločností budovaním demokratických inštitúcií (parlamenty, úrady, súdy, transparentné procesy miestnych a celonárodných inštitúcií) a rozvíjaním ďalších kľúčových princípov demokracie ako slobodné médiá, právny štát a občianska spoločnosť. Tie tvorili základ pre inštitucionálne mechanizmy slúžiace zvládaniu rozmanitých záujmov. Ďalšou dôležitou súčasťou veľkých spoločenských zmien je však rozvoj a kultivovanie demokratickej kultúry (inštitúcie na

uchovávanie spoločenskej pamäte, výchova k občianstvu a demokratickej kultúre, reflektovanie hodnôt slobody, práv menšín a demokracie). V oblasti demokratickej kultúry je u nás ešte stále veľa práce. Slovami T.G. Masaryka: *"Teraz, keď máme demokraciu, potrebujeme ešte demokratov".* (Pehe, 2014).

Chýbajúca kapacita pre demokratickú kultúru je viditeľná v deštruktívnej povahe každodenných stretov rôznych záujmov. Tieto záujmy sú zdôvodňované nenegociovateľnými morálnymi princípmi a presvedčeniami, o ktorých sa predpokladá, že sa vzájomne vylučujú a každý si nárokuje nadradenosť nad druhým bez ohľadu na to, či ide o esenciálne hodnoty morálnych systémov založených na božstve alebo ľudských právach alebo procedurálnych hodnotách dialógu a deliberácie. Strach, že jedna strana by prevážila druhú pomocou štátnej moci, zvyšuje toto napätie a živí nedôveru. Možnosti existencie mierneho prekrývania konfliktných hodnôt či nevyhnutnosť koexistencie hodnôt sú odsúvané do úzadia.

Zmenené prostredie, ktoré ovplyvňuje charakter nových konfliktov, súvisí so zvýšenou fragmentáciou spoločnosti, s dramatickou polarizáciou, a zmenenou podobou verejného diskurzu, ktorý sa presťahoval do sociálnych sietí a sociálnych médií, ako aj s novo načrtnutými deliacimi líniami vymedzujúcimi pochopenie vlastných hodnotových identít.

Fragmentácia - trieštenie

Žijeme v ére fragmentácie. Ľudia majú tendenciu zostávať vo svojich vlastných uzavretých komunitách a zoskupeniach a vyhýbať sa kontaktu a komunikácii s inými ľuďmi rôznych názorov, hodnôt a potrieb. Bez intenzívnej obojsmernej komunikácie každý deň vytvárame neviditeľné komunikačné "bubliny", ktoré odfiltrujú tie informácie, ktoré nezodpovedajú našej perspektíve. Je to základ pre vytváranie predsudkov a stereotypov a zväčšovanie vzdialenosti medzi záujmovými skupinami. Toto je jedna z hlavných výziev súčasnosti. John Paul Lederach (Lederach, 2016) poznamenáva, že naša roztrieštenosť živí dehumanizáciu. A sila, s akou sa fragmentácia spoločnosti prejavuje nám napovedá, že sme dostatočne nezapojili mechanizmy, ktoré by podporovali re-humanizáciu. Sociálna roztrieštenosť býva vysvetľovaná aj ako výsledok tlakov modernity. (Bauman, 2000) V PDCS sme venovali tomuto problému konferenciu Face to Face, kde sme pozvali ľudí z celého sveta so skúsenosťami „rozbíjania sociálnych bublín".

Polarizácia

Posledné roky verejnej diskusie v regióne strednej Európy sú charakteristické zrýchlenou polarizáciou, ktorá nastupuje alebo počas formulovania problémov a pozícií k nim, alebo následne. Sociálne sily, ktoré napádajú náš jazyk a naše reakcie, nás posúvajú do falošnej bipolarity "nás" proti "nim". Polarizácia našej diskusie pri vyjadrovaní našich vlastných postojov je často spôsobená kaskádovým procesom vytvárania názorov, ktoré neodvádzame ani tak z faktov, ako z objektov nášho záujmu; skôr nás ovplyvňujú názory našich partnerov vo vnútri našich sociálnych skupín. "Ako sa polarizácia zvyšuje, môžeme sa obmedziť na bezpečie rozhovorov výlučne s tými, kto s nami súhlasia, a príliš ľahko sa stať obeťou vzorcov obviňovania, obrany a reaktivity. Musíme urobiť krok späť, predstaviť si našu spoločnú sieť vzťahov a zmobilizovať znepokojenie o naše širšie spoločné dobro a postaviť sa za našu zdieľanú ľudskosť poza hranicami našich rozdelených identít "(Lederach, 2016, s. 1).

Dialóg degradujúci vďaka sociálnym sieťam a sociálnym médiám

Presunutie kanálov interakcie z tradičného dialógu zoči-voči a tradičných médií do online diskusií a do asynchrónnejších interakcií vo virtuálnom priestore dramaticky zmenilo charakter verejného dialógu. Stránky sociálnych médií demokratizovali mediálny priestor a umožnili komukoľvek vytvoriť a distribuovať obsah svojim priateľom a rodine. To prinieslo veľa výhod pri zvyšovaní rýchlosti a rozsahu možných zúčastnených aktérov, ale zároveň aj viditeľné a závažné nevýhody: bez filtrov kvality tradične dodávaných hlavnými médiami existuje oveľa viac priestoru na to, aby mohli široko cirkulovať úplné nezmysly. Rastúca polarizácia správ šírených prostredníctvom sociálnych médií umožňuje vytváranie paralelných nekomunikujúcich svetov a umožňuje veľkým názorovým skupinám žiť v rôznych verziách reality. Tým sa stáva čoraz zložitejším podporovať otvorenú výmenu informácií a názorov, ktoré sú zásadným predpokladom fungovania demokratického systému. Okrem toho, „komentujúci ktorí sa nevidia zoči-voči sa môžu ľahko odpútať od skutočnosti, že majú do činenia s ľudskými bytosťami. To môže byť dôvodom, prečo užívatelia sociálnych sietí majú tendenciu správať sa neslušne a agresívne obhajovať obsah, ktorý nemusí byť ani pravdivý." (Groshek, Bronda, 2016, s.1). Niekedy sa pri vysvetľovaní týchto zmien v spoločnosti používajú termíny ako "post-pravdivá" alebo "post-faktická" spoločnosť. Veľkú časť týchto javov možno pochopiť analýzou

zmenených foriem verejného diskurzu, ktoré vyplývajú zo závislosti na sociálnych sieťach a sociálnych médiách.

Ilustračné foto: Pixabay.com

3. Deliace čiary súčasnosti

Čo sú teda témy, ktoré nás rozdeľujú? Kde na seba narážame online či offline? Na základe nedávno spracovanej štúdie Value-based conflicts in the region between the Oder and the Danube sa nám črtá hneď niekoľko deliacich čar. Nie všetky musia byť v najbližších rokoch rovnako intenzívne diskutované, niektoré sú možno len v zárodku, niektoré možno naberú prekvapivo rýchly spád. A niektoré ostanú „uspaté" na istý čas...

Otvorenosť či uzavretosť voči migrácii

Podporovať migráciu, nepodporovať, či sa jej aktívne sa brániť? Pozerať na imigrantov ako na budúcu pracovnú silu alebo ako na ohrozujúci faktor? Rozlišovať medzi rôznymi typmi migrantov napr. podľa motivácie (utečenci vs. ekonomickí migranti), miery kultúrnej odlišnosti (moslimovia, kresťania, Afričania, Ukrajinci, Vietnamci, apod.), či praktických parametrov využiteľnosti pre našu spoločnosť (vzdelanie, profesia, pohlavie, vek, atď.)? To súvisí aj **s**

otvorenosťou voči zamestnávaniu zahraničných športovcov, umelcov, odborníkov(vedcov, učiteľov, technických expertov) alebo naopak podporou domácich. Je v poriadku, že športové kluby nakupujú zahraničných športovcov? Národný tím, ktorý reprezentuje Slovensko na olympiáde by mal byť zostavený výlučne zo Slovákov? Alebo by nik nemal predpisovať kto má hrať za klub alebo národné družstvo. Nech hrajú tí najlepší, ktorí vyhrajú. Mali by byť uprednostňovaní slovenskí vedci a slovenskí učitelia?

Solidarita alebo individualizmus

Máme ako spoločnosť pomáhať Rómom a sociálne vylúčeným alebo netreba robiť žiadne rozdiely? Je to tak, že každý si musí pomoc zaslúžiť a zabezpečiť vlastnou snahou? Že pomoc štátu sa má odvodzovať od miery, akou cieľová skupina pomoci prispieva (napr. cez dane) do štátneho rozpočtu? Treba zvýhodňovať rómskych študentov alebo študentov zo sociálne slabých rodín v prijímaní na stredné a vysoké školy? Treba stimulovať adoptovanie rómskych detí?

Partnerstvá a manželstvá ľudí rovnakého pohlavia alebo tradičná rodina

Podporovať alebo brániť legislatíve, ktorá ide v tomto smere? Ako sa postaviť k adopciám? Ako sa postaviť k uznávaniu práv partnerov/manželov adoptovaných detí, ktorí sa vzali v inej krajine a legálne je ich zväzok či adopcia dieťaťa platný v zahraničí, v EÚ, alebo v tretích krajinách? Čo je to tradičná rodina? Aký je jej cieľ a zmysel? Aké rodiny by mal štát podporovať a akou formou?

Zmiešané manželstvá a rodiny

Treba výchovou podporovať rasovo, kultúrne, svetonázorovo zmiešané partnerstvá a manželstvá? Mal by štát robiť proaktívne kroky, ktoré tieto procesy podporujú – zahraničné kultúrne výmeny na školách, štúdium v zahraničí, intenzívna výučba cudzích jazykov, ekumenické programy, podporovať televízne programy s touto témou? Alebo naopak výchova a médiá by mali viesť ľudí k uzavretému tradičnému životnému štýlu, t.j. hľadať si prácu a bývanie v miestach kde sa narodili a hľadať si životných partnerov v miestach, kde tradične žili ich kmeňové rodiny?

Stánky viery

Slovensko sa považuje za tradične kresťanskú krajinu, takže je v poriadku podporovať stavbu kostolov, ale zákonom by sa malo zakázať stavať mešity, synagógy, budhistické stúpy (chrámy)? Alebo by zákon mal umožniť stavať iné stánky viery než sú kostoly , ale ich počet a miesta by mali byť zákonom ohraničené? Alebo by sme ako krajina, ktorá sa hlási k sekulárnemu poňatiu rešpektovania rôzneho svetonázoru, mali zaujať postoj, že je v poriadku ak si ktorákoľvek skupina stavia, čo považuje za dôležité?

Mainstreamové či „alternatívne" médiá

Pokiaľ priamočiaro neporušujú zákon (napríklad výzvami na násilie alebo ohrozovaním štátneho tajomstva, popieraním holocaustu apod.), nemal by štát regulovať, čo hlásajú alternatívne médiá, aj keď by publikovali nepravdy, hoaxy, aj keď nedávajú záruku kontroly publikovaného, či záruku kvality obsahu? Má celú kontrolu zabezpečovať trh? Kde je hranica slobody vyjadrovania? Zahŕňa zámerné klamstvo?

Postoj k drogám a k závislosti

Preferujeme represiu alebo permisívny postoj k závislostiam na alkohole, drogách, na hrách či internete? A čo tzv. shopoholizmus, workoholizmus, či sexuálne závislosti? Vyznávame skôr tresty a presvedčenie, že ľudia si môžu za problémy sami a štát ich má izolovať, ale inak sa nemá o ich individuálny osud starať? Alebo veríme na výchovu, pochopenie a pomalé kroky v prirodzenom prostredí? Hodnotíme závislosť skôr ako zdravotnú poruchu, ktorú treba liečiť alebo ako hriech, ktorý treba trestať? Prečo – bez ohľadu na skutočnú nebezpečnosť – inak hodnotíme rôzne závislosti: tolerujeme alkohol ale netolerujeme mäkké drogy, tolerujeme workoholizmus, ale netolerujeme gamblerstvo?

Sloboda voľne nakladať so svojím telom vs. verejný záujem

Môže jednotlivec odmietnuť očkovanie seba či svojho dieťaťa? A čo transfúzia krvi? Môže škôlka či škola odmietnuť nezaočkované deti? Mali by platiť vyššie poistné? Má každý mať rovnakú výšku zdravotného poistenia, aj keď vedome hazarduje so svojím zdravím (extrémna tučnota, fajčenie, alkohol)? A čo s rodičmi, ktorí zlou životosprávou spôsobia nevratné škody na zdraví dieťaťa? Mali by byť potrestaní? Čo s ľuďmi, ktorí sebe či deťom vedome privodia

nevratné škody na zdraví vďaka šarlatánom? Treba ich trestať či vychovávať? Mal by štát zakazovať nevedecké medicínske praktiky?

Východ či západ, most či priekopa

Je Slovensko hodnotovo bližšie k západu (cíti a potrebuje demokraciu a kalvínsku pracovitosť)? Alebo má bližšie k východu – myšlienkám Byzancie, „slovanstva" či „širokej ruskej duši"? Môže byť „mostom" medzi východom a západom lebo rozumie obom a spája ich? Alebo je „priekopou", teda nerozumie poriadne ani východu ani západu a rozdeľuje ich?

Solidarita a cítenie globálnej zodpovednosti vs. lokálna zodpovednosť

Chceme pomáhať tým, ktorí to potrebujú, bez ohľadu na to kde tí ľudia žijú a aké náboženstvo vyznávajú, alebo má byť naša pomoc a pomoc štátu v medzinárodných programoch určená len našim deťom a našim krajanom (a len za podmienky , že dokladujú, že sa hlásia ku kresťanstvu)?

Prístup k vlastneniu zbrane

Je lepší náš prístup, ktorý hovorí, že ozbrojenú moc kontroluje štát a vlastniť zbrane môžu len bezpečnostné zložky (armáda, polícia) alebo zákonom kontrolované špecifické skupiny (poľovníci, športovci), ktoré na ich držanie potrebujú zvláštne oprávnenie? Alebo je lepší skôr prístup USA či Švajčiarska, ktorý hlása, že je správne aby si ktokoľvek zaobstaral zbraň a prebral tým zodpovednosť sa svoju bezpečnosť? Je v poriadku organizovanie domobrany?

Postoj k interrupciám a sexuálnej výchove

Je dobré mať úplne benevolentný postoj k interrupciám, alebo je nutné ich regulovať? Má zmysel ich zakazovať? Aká má byť zodpovednosť oboch partnerov? Treba zaviesť v školách sexuálnu výchovu alebo výchovu k rodičovstvu, či je to sféra, ktorá má byť vo výlučnej pôsobnosti rodinnej výchovy? Má štát reagovať na zmenu väčšinovej morálky mládeže zákazmi, alebo osvetou? Treba regulovať (cenovú či fyzickú) dostupnosť antikoncepcie?

Príroda a človek

Je príroda hodnotou samou osebe, či má slúžiť ľuďom na zamestnanosť, získavanie zdrojov, či iný "úžitok"? Treba chrániť lesy, alebo treba ťažiť aby prosperovala ekonomika? Treba

uprednostniť zamestnanosť, alebo zakázať zlatú baňu, lebo je škodlivá? Treba zakázať plastové tašky či jednorazové lyžičky štátom, alebo to má regulovať trh? Chránime prírodu pre budúce generácie, či ju len udržiavame, aby sa dala exploatovať? Alebo ju necháme na pokoji, lebo má vyššiu hodnotu, ako človek?

Hranice bohatstva

Máme mať dobrovoľné hranice bohatstva? Je právom každého človeka na planéte ašpirovať na úroveň spotreby severnej Ameriky a Európy? Existuje právo na teplú vodu z kohútika? A na dvojhodinovú sprchu? Dá sa dobrovoľne obmedziť spotreba cez módne trendy, alebo to majú robiť štáty, aby zachránili planétu? Je pohodlie tým, k čomu chceme smerovať, alebo sa dobrovoľne vystavíme nepohodliu, aby sme sa "otužovali" a nestrácali hodnoty? Má vývoj smerovať k uspokojovaniu chúťok, či k veľkým objavom typu život na Marse?

Mnohé z týchto a podobných otázok len začínajú zaznievať, mnohé z vyššie uvedených problémov sú formulované v kategóriách viny a trestu, hriechu a požehnania, či obviňovania sa navzájom tých, ktorí sú v týchto diskusiách v popredí. Niektoré naopak, sme možno ani neuviedli, lebo sa nám zdajú byť podkategóriou tých už spomenutých (napr. chudoba na Slovensku). V najbližších mesiacoch budeme publikovať eseje k týmto a iným témam, ktoré spadajú do kategórie hodnotových konfliktov. Timothy Snyder (2017) vo svojich poučeniach z 20. storočia tvrdí, že ak sa ľudia prestanú rozprávať, otvárajú tým cestu k tyranii. *„Nie je to iba slušnosť. Je to aj časť toho byť občanom a zodpovedným členom spoločnosti. Je to aj spôsob, ako zostať v kontakte s okolím, prekonávať spoločenské bariéry a pochopiť, komu by sme mali a komu nemali dôverovať."* (2017, s. 67) Aj preto chceme prispievať k otvorenej diskusii a kultivovanému dialógu práve v hodnotových konfliktoch.

Odkazy a zdroje:

1. BAUMAN, Z. 2000. Liquid Modernity. Cambridge: Polity. ISBN 0-7456-2409-X.
2. BAUMAN, Z. – DONSKIS, L. 2018. Tekuté zlo. Pulehra, 2018.
3. DUGAN, M. A. 2003. "Power." Beyond Intractability. Eds. Guy Burgess and Heidi Burgess. Conflict Information Consortium, University of Colorado, Boulder. October 2003.
4. GROSHEK, J. - BRONDA, S. 2016. How social media can distort and misinform when communicating science. The Conversation. June 30, 2016.
5. LEDERACH, J.P. 2016. How Does Humanity Unite? Humanity United, July 18th, 2016.
6. MOORE, C. W. 1996. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. Wiley 1996.
7. Ondrušek, D. – Strečanský, B. – Fialová, Z. 2018. Value-Based Conflicts in the Regions between the Oder and the Danube. PDCS [online]
8. PEHE, J.: Czechoslovakia after 25 Years: Democracy without Democrats. [online] https://eu.boell.org/sites/default/files/uploads/2014/09/democracy_without_democrats.pdf
9. SHARP, G. 1973. Power and Struggle (Politics of Nonviolent Action, Part I). Boston: Porter Sargent Publishers, 1973.
10. SNYDER, T. 2017. O tyranii (Dvadsať ponaučení z 20. storočia). Premedia 2017.

Nad šálkou čaju: O futbale aj náboženstve

V Dubline sa už mnoho rokov stretáva skupina duchovných lídrov veľmi rozmanitých vierovyznaní. Rozprávajú sa navzájom, navštevujú školy, komunikujú s mestským zastupiteľstvom. Na čo je v katolíckom Írsku potrebný medzináboženský dialóg, o tom sme sa porozprávali s jedným z jeho protagonistov.

Zuza Fialová

08.06.2018

Adrian Cristea hovoril na konferencii Face to Face aj o tom, prečo je stále dôležité rozprávať sa zoči-voči.

V Írsku sú predsa všetci katolíci, aký má teda zmysel medzináboženský dialóg?

Írsko zažilo veľmi náhly skok do mora multikulturalizmu. V priebehu posledných 25 rokov sme sa posunuli od katolíckej monokultúrnej spoločnosti – bielej, k spoločnosti veľmi rozmanitej. A toto je niečo, čo potrebujeme vstrebať. Všímame si rôzne miesta v Európe, ktoré sa stretávajú s týmto javom oveľa dlhšie ako my, ako sa vyrovnávali s diverzitou. Sú s tým spojené viaceré otázky, napr. imigrácia, integrácia alebo asimilácia, rôzne právne systémy v Európe majú rôzne

stratégie. Niektoré im fungovali, niektoré nie. A teraz môžeme vidieť výsledky tých rozhodnutí, ktoré boli urobené pred istým časom. Máme preto dobrú pozíciu, máme toto malé okienko príležitosti, kde sa môžeme pozrieť vôkol a povedať aha, táto politika tamto nefungovala alebo tamtá fungovala. Je tam niečo, čo si vieme vziať ako príklad a uplatniť to v našom kontexte tak, aby to pre nás fungovalo?

Ako v praxi vyzerá taký medzináboženský dialóg?

Pracujem pre organizáciu, ktorá sa volá Dublin City Interfaith Forum(Medzináboženské fórum mesta Dublin). Je to vlastne sieť predstaviteľov a lídrov rôznych náboženských skupín, ktoré sú dnes súčasťou života nášho mesta. Máme širokú a rozmanitú sieť. Máme predstaviteľov bahájskej komunity, budhistov (vlastne idem v abecednom poradí), kresťanských komunít. Kresťanské komunity sú veľmi rôznorodé s viacerými denomináciami. Katolíci sú len jednou z nich. Protestanti: Tu máme Cirkev Írska, čo sú anglikáni, luteránov, máme metodistov, presbyteriánov, pravoslávnych východných ale aj orientálnych, máme tu predstaviteľov z Indie, Eritrei alebo Etiópie, máme predstaviteľov komunity sikhov, hinduistov, židov, znovu v podobe rôznych skupín, progresívnejších či konzervatívnejších, moslimov, máme predstaviteľov štyroch hlavných mešít v meste. Je nás okolo 25 až 30 ľudí, keď sa všetci zhromaždíme okolo stola. A stretávame sa za stolom pravidelne. Čo robíme v praxi? Pracujeme so školami. Ideme do stredných škôl a snažíme sa zapojiť žiakov do diskusií o tom, čo sa im zdá dôležité v rôznych duchovných tradíciách. Odpovedáme na ich súčasné otázky, rozprávame sa o ISIS, ako ten problém na nich vplýva. Rozprávame sa o ich problémoch. Jedna časť je práca so školami, druhá je práca s mestom. Sme v kontakte s miestnou samosprávou, akékoľvek podujatia sa organizujú v meste, sme ich súčasťou. Naša platforma je potrebná pre samosprávu, lebo máme dosah na komunity, ktoré by boli inak pre samosprávu ťažšie dosiahnuteľné. Sprostredkujeme prepojenie medzi mestom a náboženskými skupinami. Pre ne je to dôležité, lebo majú platformu, kde môžu vysloviť svoje potreby či problémy.

Aký má samospráva záujem na podpore medzináboženského dialógu?

Po prvé chcú, aby si tie komunity medzi sebou vychádzali. A tiež aby sa služby dostali ku všetkým. Akékoľvek politiky či predpisy sú prijaté, všetci ich dodržujú a chápu. A v meste, kde ľudia spolu vychádzajú, kde je verejný priestor rovnocenne zdieľaný a využívaný, tam máte

obyvateľstvo, ktoré je relatívne v pohode a šťastné. A to predchádza konfliktom, ale aj strachu a nervozite v komunite.

Žijeme v digitálnom veku. Je stále potrebné rozprávať sa zoči-voči?

Táto sieť by neexistovala, ak by sme sa navzájom nerozprávali. Rozprávame sa na stretnutiach, alebo ideme a navštevujeme sa navzájom vo svojich motlitebniach. Pravidelne chodíme do mešít, chodíme do kostolov, chrámov, gurdvár, ideme tam a ľudia nám o sebe rozprávajú veľmi neformálne. Rozprávajú nám o svojich tradíciách, rozprávajú nám o čomkoľvek, čo je pre nich dôležité. Rozprávame sa pri šálke čaju, lebo my teda pijeme čaj. Rozprávame sa o sebe a svojich rodinách. Za tie roky sme sa stali priateľmi. Ja by som nikdy nepodceňoval dôležitosť toho, že si spolu sadneme a rozprávame sa. Či už o futbalovom zápase, alebo o nejakej veľmi vážnej veci. Rozprávanie zoči-voči je základ.

Ako to robil Kristus

Kresťan, otec, politológ, obchodný konzultant a občiansky aktivista Bálint Szabadkai verí, že porozumenie medzi kresťanmi a LGBT ľuďmi je nielen potrebné, ale aj možné.

Zuza Fialová

16.05.2018

Na konferencii Face to Face sme sa s Bálintom o tom rozprávali zoči-voči.

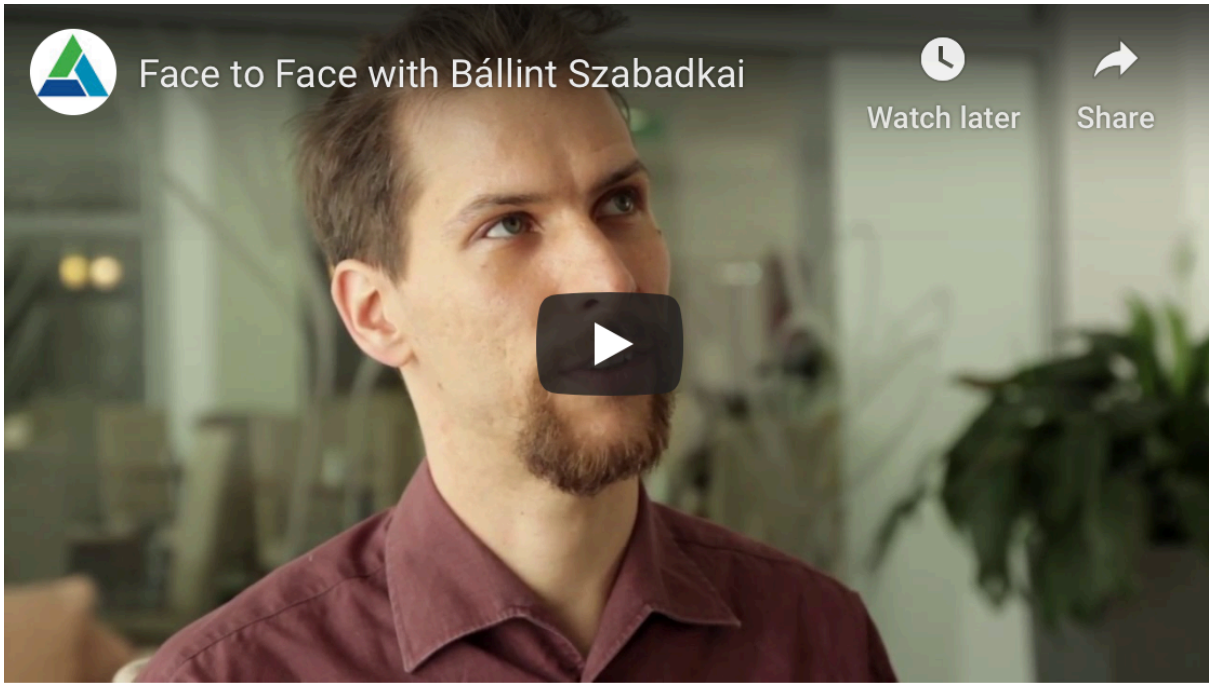

Je reálne viesť dialóg medzi kresťanmi a LGBT skupinami?

Ak máte dvoch ľudí, ktorí sa navzájom rešpektujú, dialóg je vždy možný.

A je to vôbec v súčasnosti dôležité?

Určite áno. V Maďarsku nie je príliš veľa priestoru a príležitostí na to, aby sa tieto dva typy ľudí stretli. Väčšina kresťanov nemá žiadnu osobnú skúsenosť s LGBT ľuďmi, a ak aj majú, nemyslia si, že títo ľudia potrebujú nejaký zvláštny prístup ako skupina, alebo že by si vyžadovali zvláštnu pozornosť v nejakom ohľade. Alebo si myslia, že sa ich to netýka. Na druhej strane, väčšina LGBT ľudí považuje kresťanov za niekoho, kto je mimo ich sveta. Nie sú teda v každodennej

komunikácii a prevažne si myslia, že nemôžu byť spojenci. Je veľmi ťažké prelomiť tieto bariéry. Našou hlavnou misiou je sprostredkovať im príležitosť porozprávať sa.

Čo presne robí vaše hnutie?

Máme viacero aktivít, jednou z nich je projekt „živá knižnica“, prístup, ktorý poznáte aj na Slovensku. Snažíme sa predstavovať duchovných, ktorí veria, že podpora LGBT ľudí je v cirkvi potrebná. Potom máme LGBT kresťanov, ktorí sú ochotní podeliť sa o svoje príbehy. Takéto rozhovory sú dôležité najmä pre tých, čo nemajú utvorený názor na LGBT a na to, či by mali byť súčasťou komunity veriacich. Veríme tomu, že keď sa títo ľudia stretnú a vypočujú si niektoré silné príbehy, lepšie pochopia situáciu LGBT ľudí.

Máte nejakú podporu zo strany kňazov?

Našťastie áno. Spolupracujeme s kňazmi katolíckej cirkvi, evanjelickej, kalvínskej. Máme aj podporu malých nových protestantských komunít. Podľa našej skúsenosti s rešpektom sa k tejto veci stavajú iba tí, ktorí majú s ňou nejakú osobnú skúsenosť. To znamená, že sa to týka ich priateľa či členky rodiny, ktorá je LGBT. Hovoriť o zapojení či inklúzii tejto menšiny je veľmi ťažké, ak niekto nič nevie o problémoch, s ktorými žijú. Ak sa ťa nedotkne nejaký konkrétny príbeh, je ťažké pomenovať to ako problém. Preto chceme ľudí scitlivovať, prinášať tieto príbehy. Niektoré z nich sú výnimočné.

My, čo sme založili toto hnutie, Kresťania za gejov, sme všetci heterosexuáli, ale každý má niekoho blízkeho, kto je pre nás dôležitý a kto má zlú skúsenosť, že bol vylúčený, alebo sa s ním zle zaobchádzalo v jeho kresťanskej komunite a to iba pre jeho sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu. To je naše poslanie, prinášať a zdieľať tieto príbehy.

Aké hodnoty je dôležité podporovať a rozvíjať v súčasnosti v maďarskej spoločnosti?

Najviac zo všetkého verím v kresťanské hodnoty. Verím v silu otvoreného srdca. To je nevyhnutné pre akékoľvek partnerstvo, akýkoľvek dialóg. Ak si prečítame Bibliu, pochopíme, že čo robil Kristus, bolo, že si sadol na akúkoľvek lavičku či holú zem a rozprával sa s ľuďmi. Vstrebával, čo mu hovorili, bral ich slová a príbehy vážne. Ak by každý z nás urobil iba toto, myslím, že by sme tu mali oveľa krajší svet.

PDCS

https://www.pdcs.sk
https://www.facebook.com/pdcs.sk